

A rural landscape featuring a canal with a wooden fence on the left and a bird perched on the grassy bank on the right. The background shows a hazy horizon with windmills and buildings. The image is overlaid with a grid of green and dark green squares.

Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied

Naar een nieuwe balans in het landelijk gebied

Sfeerimpressie van het werkatelier op 9 mei 2023 in Rotterdam – één van de vele bijeenkomsten waar het afgelopen jaar door ambtenaren, bestuurders, natuurbeschermers en ondernemers gewerkt is aan het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied. Graag willen wij iedereen die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit gebiedsprogramma hartelijk danken voor de inzet en betrokkenheid. Ook de komende periode werken wij graag samen met u allen toe naar de uitvoering van de plannen. Want alleen samen kunnen we ervoor zorgen dat ons landelijk gebied vitaal is, en dat het ook in de toekomst prettig wonen, werken en recreëren blijft in Zuid-Holland.

Beste lezer,

Voor u ligt het toetsbaar voorontwerp van het Zuid-Hollandse Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG), de provinciale uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Hierin staan de plannen voor het landelijk gebied van Zuid-Holland die, samen met de plannen van de andere provincies, moeten leiden tot het behalen van de internationale en nationale doelen voor natuurherstel, waterkwaliteit en klimaat voor landbouw en landgebruik.

Onlosmakelijk daarmee verbonden zijn ons water- en bodemsysteem en een duurzaam toekomstperspectief voor de land- en tuinbouw. Dat betekent dat het ZH-PLG niet alleen over de fysieke leefomgeving van onze inwoners gaat maar ook over hun gezondheid. En voor de land- en tuinbouw gaat het over een toekomst waarin nu en straks een goede boterham verdiend kan worden. Hiervoor zijn toekomstbestendige verdienmodellen nodig.

Om in Zuid-Holland ook in de toekomst goed te kunnen leven moeten de natuurlijke omstandigheden en gebruiksfuncties in het landelijk gebied met elkaar in balans zijn. Dat zijn zij nu niet. Door technologische ontwikkelingen hebben we de beperkingen van natuur, water en bodem overwonnen en konden we economisch groeien. Tegelijkertijd bewogen we ook naar de grenzen van ons natuur, water- en bodemsysteem toe. Daarom staan we nu voor de uitdaging om met het ZH-PLG ons landelijk gebied naar een nieuwe balans te brengen.

Daarbij starten we zeker niet op nul. Er is in de deelgebieden en sectoren de afgelopen jaren al hard gewerkt aan het verbeteren van onze natuur, de water- en bodemkwaliteit en het terugdringen van broeikasgassen uit landbouw en landgebruik. Deze inzet is voor ons de basis om nu door te pakken op de opgaven in het landelijk gebied die nog voor ons liggen.

Een nieuwe balans in het landelijke gebied vinden kost tijd. De gesprekken hierover met onze gebiedspartners zijn we gestart. Dit zijn geen gemakkelijke gesprekken en het is zeker geen proces dat van vandaag op morgen af is. Met onze gebiedsgerichte aanpak doen we een beroep op de specifieke kennis, ervaring en innovatiekracht van onze partners en zetten we als provincie ook onze kennis, kunde mensen en middelen in om tot de beste oplossingen te komen. Daar hebben we elkaar hard voor nodig en dat zal mogelijk nog wel gaan schuren. Het bijeenbrengen van ieders belang is nou eenmaal niet gemakkelijk en gaat niet over één nacht ijs.

We hebben er als Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland alle vertrouwen in dat we samen met onze gebiedspartners een nieuwe balans in het landelijk gebied kunnen realiseren.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland

Over deze versie - wat is het wel en (nog) niet

Deze versie van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) is het toetsbaar voorontwerp van het gebiedsprogramma. Na vrijgave door de Gedeputeerde Staten delen we deze versie uiterlijk 1 juli 2023 met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). In het ZH-PLG leest u onze eerste uitwerking van:

- Wat we willen en waarom dat nodig is: onze ambitie en doelen;
- Wat we moeten doen: een analyse van de opgaven om minimaal te voldoen aan de wettelijke doelen;
- Hoe we samen onze doelen bereiken: de principes van onze gebiedsgerichte aanpak en samenwerking met partners;
- Wat we gaan doen: onze uitgangspunten, voorgestelde maatregelpakketten en hoe we de impact hiervan nog gaan analyseren;
- Wanneer doen we wat en wat hebben we nodig: een vooruitblik op de adaptieve programmering, inzicht in benodigde middelen en randvoorwaarden.

In de bijlagen staan een begrippenlijst en aanvullende informatie.

ZH-PLG en gebiedsprocessen

De provincie heeft dit toetsbaar voorontwerp van het ZH-PLG geschreven op basis van de lopende gebiedsprocessen in de provincie Zuid-Holland. De gebiedsprocessen zijn een doorlopende lijn met continue ontwikkelingen waarin we samen met onze gebiedspartners werken aan de opgaven en doelen voor het landelijk gebied. Hieruit putten we als provincie voor het ZH-PLG. De provincie heeft de opbrengst uit deze gebiedsprocessen benut voor deze versie van het ZH-PLG.

Verwerken van uitkomsten uit toetsen en nieuwe ontwikkelingen

Op dit toetsbaar voorontwerp volgt na de zomer een beoordeling van de Ecologische Autoriteit (EA), kennisinstellingen en het Rijk. Ook voert de provincie een sociaal economische impactanalyse (SEIA) uit op het toetsbaar voorontwerp. In de SEIA analyseert de provincie brede welvaartseffecten van voorgenomen maatregelen, inclusief de agro-economische effecten. Ook andere ontwikkelingen gaan nog nieuwe inzichten geven, zoals het Landbouwakkoord en aanvullende doelen uit de Vogel- en Habitat Richtlijn (VHR). Op basis van al deze nieuwe inzichten en de gesprekken met de gebieden, stellen we het ZH-PLG in de tweede helft van dit jaar bij.

Op het moment van schrijven is het landbouwoverleg stilgelegd en wordt er niet verder onderhandeld over een landbouwakkoord. Een dergelijk akkoord is echter wel cruciaal voor het slagen van onze plannen in het ZH-PLG. Voor de transitie van de land- en tuinbouw zijn gedragen afspraken onmisbaar, onder andere voor toekomstbestendige verdienmodellen en normering voor grondgebondenheid. Als het landbouwakkoord ontbreekt of een sterk afgezwakte vorm krijgt, dan wordt het moeilijker voor de

provincie om de gestelde doelen te bereiken. Daarom laten wij het landbouwakkoord in de tekst van ons ZH-PLG staan, zodat duidelijk is dat wij van het Rijk verwachten dat er alsnog, op welke wijze dan ook, invulling wordt gegeven aan gedragen afspraken tussen de partijen die bij het Landbouwakkoord betrokken waren.

[Inzichten uit ruimtelijke puzzel kunnen leiden tot wijzigingen](#)

Dit jaar werken we als provincie samen met andere overheden en partners ook een ruimtelijk voorstel uit. In dit ruimtelijk voorstel (de zogenoemde Ruimtelijke Puzzel) staat beschreven hoe we opgaven zoals de verduurzaming van ons energiesysteem, de woningbouwopgave (realiseren van 235.000 woningen tot 2030) en de opgaven in het landelijk gebied in de ruimte laten passen. Daarnaast wordt er in drie NOVEX-gebieden in Zuid-Holland (Groene Hart, Haven en Zuidelijke Randstad) samen met partners gewerkt aan ontwikkelperspectieven. De gebiedsuitwerkingen in het ZH-PLG, de NOVEX-ontwikkelperspectieven en andere opgaven zoals de energietransitie (P-MIEK) vormen bouwstenen voor het provinciaal ruimtelijk voorstel aan het rijk. Voor de provincie vindt in dit proces de integrale afweging plaats voor de te maken ruimtelijke keuzes. Dit proces kan later nog leiden tot wijzigingen in het ZH-PLG.

[Zelfbindend karakter, later bestuurlijke afspraken met partners](#)

Het ZH-PLG is zelfbindend. Een nadere uitwerking naar maatregelen voor deelgebieden leidt tot aanvullende bestuurlijke afspraken met andere overheden en maatschappelijke partners.

[Nieuw of aanvullend beleid via herijking Omgevingsbeleid](#)

Het ZH-PLG is een gebiedsprogramma en heeft geen juridische planvormingsstatus. Als in het ZH-PLG maatregelen worden voorgesteld die nog geen onderdeel of niet in lijn zijn met het huidige provinciaal beleid, dan moet dat in het Omgevingsbeleid (omgevingsvisie, -programma en/of verordening) worden verwerkt. In dat proces wordt ook een m.e.r.-procedure doorlopen. Eventueel nieuw of aanvullend beleid wordt dus uitvoerig getoetst. De vaststelling van de omgevingsvisie en -verordening is een bevoegdheid van Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten stellen het omgevingsprogramma vast.

[Eisen aan gebiedsprogramma verwerkt](#)

Het ZH-PLG heeft ook de status van het Gebiedsplan op basis van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn). Dit betekent dat de elementen uit artikel 1.12 fa Wsn herleidbaar terug moeten komen in het ZH-PLG. Daarnaast hebben wij de handreiking gebiedsprogramma's van het ministerie van LNV als houvast benut.

[Proces tot definitieve versie in 1e kwartaal 2024](#)

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland geven het toetsbaar voorontwerp van het ZH-PLG uiterlijk 1 juli 2023 vrij voor verzending naar het ministerie van LNV. Na een nadere verrijkingsslag behandelen Provinciale Staten het ontwerp ZH-PLG voor vaststelling. Daarna volgt vaststelling van het definitief ZH-PLG 1.0 in het eerste kwartaal van 2024. Na vaststelling van het ZH-PLG vragen we Rijksmiddelen uit het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur aan voor uitvoering.

Inhoudsopgave

Over deze versie - wat is het wel en (nog) niet	4
1. Wat we willen en waarom dat nodig is	7
1.1. Onze ambitie voor een vitaal landelijk gebied	7
1.2. Relatie met andere programma's	9
1.3. Gebiedsgerichte aanpak	10
1.4. Belang van samenwerking en zorgvuldig proces	11
1.5. ZH-PLG participatie in gebieden	12
1.6. Opbouw van het ZH-PLG	13
2. Wat we moeten doen	15
2.1. Doelen voor nieuwe balans in het landelijk gebied	15
2.2. Gebiedsanalyse landelijk gebied	22
2.3. Transitieopgaven landelijk gebied	32
3. Hoe we onze doelen bereiken	50
3.1. Onze rol als gebiedsautoriteit én gebiedspartner	50
3.2. Samenwerkingsprincipes	50
3.3. Programmatische aanpak per deelgebied	53
4. Wat we gaan doen	56
4.1. Uitgangspunten	56
4.2. Maatregelen: continu in ontwikkeling	72
4.3. Spelregels Rijk	100
4.4. Plan van aanpak sociaal economische impactanalyse	100
5. Wanneer doen we wat en wat hebben we nodig	102
5.1. Vooruitblik: fasering en prioritering	102
5.2. Instrumenten	105
5.3. Kosten	106
5.4. Risico's	107
5.5. Randvoorwaarden	109
5.6. Monitoring en evaluatie	111
5.7. Tijdslijn verdere ontwikkeling ZH-PLG	112

1. Wat we willen en waarom dat nodig is

Zuid-Holland is een dichtbevolkte deltaprovincie, intensief benut door allerlei functies en kent een uniek gevarieerd landschap. Langs de kust vind je brede stranden en duingebieden. Landinwaarts zijn er historische steden en uitgestrekte polders met weilanden, boerderijen en vaarten. In dit landschap wonen, werken en recreëren veel mensen. Dit brengt een groeiende ruimtevrage met zich mee, hiermee staat de inrichting van Zuid-Holland verder onder druk. Het woningtekort is nijpend, de OV-bereikbaarheid van dorpen slinkt en sociale voorzieningen worden schaarser. De kwaliteit van de Zuid-Hollandse natuur, water en bodem lijdt sterk onder deze druk. Een samenhangende aanpak op deze problemen is nodig. Met dit gebiedsprogramma werken we samen met onze partners aan een nieuwe balans in het landelijk gebied.

1.1. Onze ambitie voor een vitaal landelijk gebied

Een toekomstbestendige leefomgeving is onze topprioriteit. Onze ambitie is een vitaal landelijk gebied creëren binnen de randvoorwaarden zoals gesteld vanuit natuur, klimaat, water en bodem. We vinden het belangrijk dat het landelijk gebied een aantrekkelijk gebied kan blijven om te wonen, werken en recreëren en dragen met het ZH-PLG bij aan de brede welvaart in Zuid-Holland. Hiervoor is een goede balans nodig tussen sterke en gezonde natuur met een economisch rendabele en volhoudbare land- en tuinbouw. De land- en tuinbouw heeft in Zuid-Holland namelijk een belangrijke rol, als producent van voedsel, grondstoffen en sierteeltproducten, maar ook als beheerder van ons landschap en drager van de sociale structuur in het landelijk gebied.

Kwaliteit van natuur en water staat onder steeds meer druk

We realiseren ons dat de nood hoog is. De kwaliteit van natuur en water in Zuid-Holland staat onder druk, evenals de biodiversiteit. We lopen steeds vaker tegen de grenzen van het water- en bodemsysteem aan. Ook klimaatverandering drukt een forse stempel op natuur, water en bodem. Denk bijvoorbeeld aan de zeespiegelstijging, de toenemende kans op wateroverlast en extreme droogte. Schoon en ecologisch gezond en voldoende water, schone lucht en een gezonde bodem komen in gevaar. Met het ZH-PLG willen we deze uitdagingen te lijf gaan. We gaan aan de slag met natuurherstel, verbetering van de waterkwaliteit en vermindering van broeikasgassen door landbouw en landgebruik. Water en bodem zijn daarbij voor ons sturend voor de ruimtelijke ordening in het landelijk gebied. Dit staat echter niet op zichzelf en kan niet worden bereikt zonder te werken aan een toekomstbestendige, duurzame, circulaire land- en tuinbouwsector. Een land- en tuinbouwsector die ook kansen voor werkgelegenheid biedt en die zorgt voor behoud van sociale samenhang in stads- en dorpskernen buiten de grote steden. We gaan hiervoor uit van een meerjarig programma dat duurt tot in elk geval 2035.

Werken aan korte termijn doelen én lange termijn transitie

Dit soort transities kosten tijd. Daarom wil de provincie Zuid-Holland voor de korte termijn inzetten op natuurherstel in combinatie met het optimaliseren van de bestaande bedrijfsvoering bij de agrarische ondernemers. Daarvoor focussen wij ons op de reductie van stikstof, reductie van broeikasgassen en de verbetering van de waterkwaliteit. Tegelijkertijd werken wij met de gebiedspartners aan de lange termijn transitie van het landelijk

gebied waarbij de uitwerking van toekomstperspectief voor de gebieden en agrarische sector een belangrijke rol speelt.

Alle sectoren dragen bij aan de doelen in het landelijk gebied

We benadrukken dat het ZH-PLG gaat over de doelen in het landelijk gebied. Wel vinden we het belangrijk dat alle sectoren bijdragen aan stikstofreductie en de reductie van broeikasgassen, zo ook onder andere industrie en mobiliteit. In tegenstelling tot het landelijk gebied vormen stikstofoxiden (NO_x) hier het grootste aandeel van de stikstofuitstoot. Veruit de meeste industriële activiteit in Zuid-Holland vindt plaats in het Haven Industrieel Complex (HIC). Het Rijk stuurt via sectorbeleid voor industrie en mobiliteit op een verdergaande emissiereductie, hiermee zijn de sectoren aan de slag.

Het HIC staat – in lijn met de sectoraanpak van het Rijk – primair voor een energie- en grondstoffentransitie. In deze transitie kan direct en indirect 40% van de landelijke klimaatopgave gerealiseerd worden. De ontwikkelingen die plaatsvinden binnen het HIC rondom energietransitie en energie-infrastructuur zijn noodzakelijk voor het behalen van de landelijke stikstofreductie- en klimaatdoelstellingen, aangezien de projecten binnen het HIC die bijdragen aan de energietransitie zowel minder CO₂ als NO_x-emissies opleveren. Volgens een analyse van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) leidt deze transitie naast de klimaatdoelstellingen tot een forse NO_x-reductie van 38% in de industrie.

Hoewel andere sectoren geen primair onderdeel zijn van het landelijk gebied en daarmee het ZH-PLG, verdienen zij wel

aandacht gezien de problematiek rondom vergunningverlening en de bijdrage die zij kunnen leveren om stikstofdepositie te verminderen. Met het ZH-PLG en de inzet van alle partijen zetten wij erop in dat vergunningverlening voor alle sectoren op gang kan komen en daarmee economische en maatschappelijke ontwikkelingen weer mogelijk zijn.

Verwevenheid stedelijk en landelijk gebied draagt bij aan doelen

In grote delen van Zuid-Holland zijn het landelijk gebied en het stedelijk gebied zodanig met elkaar verweven dat de groenblauwe dooradering van het landelijk gebied doorloopt tot in de stad. Daarnaast grenzen Natura 2000 gebieden soms direct aan het stedelijk gebied, zoals de duinen aan Den Haag en de Biesbosch aan Dordrecht. Hierdoor kan het stedelijk gebied direct en indirect een bijdrage leveren aan het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen in Natura 2000 gebieden. Met name waar de groenblauwe dooradering van het landelijk gebied doorloopt tot in de stad kan een robuust netwerk gevormd worden. Het groen/blauw dient daarmee zowel de biodiversiteit, klimaatadaptatie als de mens (gezondheid en recreatie).

1.2. Relatie met andere programma's

ZH-PLG bevat lopende maatregelen uit bestaande programma's én nieuwe aanvullende maatregelen

Voor het bereiken van de doelen zijn maatregelen nodig. Een deel van deze maatregelen zijn al geïnitieerd. Het ZH-PLG integreert lopende programma's op het gebied van natuur, water, stikstof en klimaat onder één "dak". Dat geldt ook voor bestaande

interbestuurlijke afspraken. Lopende programma's zijn bijvoorbeeld Natuurnetwerk Nederland (NNN), de Nationale Bossenstrategie, het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP VP), de programma's voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, de Strategie Vitale Veenweiden en het Programma Natuur. Daarnaast is er met name in de Zuid-Hollandse Delta een directe relatie met de Programmatische Aanpak Grote Wateren. In het ZH-PLG stellen we nieuwe maatregelen voor die aanvullend nodig zijn om de doelen voor het landelijk gebied te bereiken.

Aansluiting ZH-PLG op andere programma's in overleg met het Rijk Meer programma's dan het ZH-PLG dragen bij aan het bereiken van een nieuwe balans in het landelijk gebied. Zeker op het grensvlak van het stedelijk en landelijk gebied raakt het ZH-PLG aan programma's van het Rijk zoals 'Groen in en om de stad' en de NOVEX-gebieden Groene Hart, Haven Rotterdam en Zuidelijke Randstad. Het ZH-PLG overlapt vooral voor de veenweiden met de plannen voor het NOVEX-gebied Groene Hart. Toch is ook voor de NOVEX-gebieden Haven en Zuidelijke Randstad de relatie met het ZH-PLG aanwezig. Doel voor het NOVEX-gebied Zuidelijke Randstad is immers ook om groen beter integraal onderdeel te maken van de verstedelijkingsopgave. Hierbij gaat het om het versterken van groenblauwe structuren en het vergoten van de toegankelijkheid en nabijheid van natuur en recreatie. Opgaven vanuit deze NOVEX-gebieden vragen mogelijk ook om ruimte in het landelijk gebied, zoals de energietransitie, waterbuffering en recreatie. In overleg met het Rijk werken we aan optimale aansluiting van deze programma's op elkaar.

1.3. Gebiedsgerichte aanpak

Elk gebied is anders. De combinatie van het kust-, veenweide- en rivierdeltalandschap, waarin steden en landschap samen komen, levert een veelzijdig en uniek landschap op. Zuid-Holland is divers in zowel bodemsoort, watersysteem, ecosysteem als landgebruik. Ook kent elk gebied een andere sociaal maatschappelijke context. Om die reden ontwikkelen we het ZH-PLG met een gebiedsgerichte aanpak.

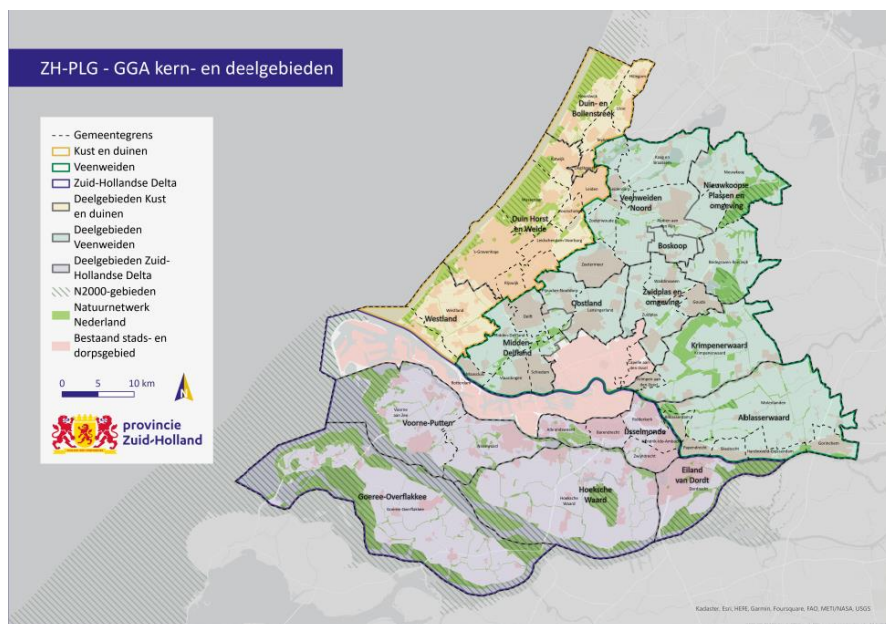
ZH-PLG gekenmerkt door gebiedsgerichte aanpak

Voor het ZH-PLG zijn we sinds medio 2022 met onze gebiedspartners gestart met een gebiedsgerichte aanpak in de kerngebieden Kust en Duinen, Zuid-Hollandse Delta en Veenweiden. Dit ZH-PLG is dan ook een samenstelling van de vereisten die het ministerie van LNV aan de provinciale gebiedsprogramma's stelt en hetgeen wat tot nu is opgehaald in onze gebiedsprocessen.

Werken aan perspectief en afspraken per deelgebied

De drie kerngebieden zijn gekozen op basis van de bodem en ondergrond en sterke samenhang in opgaven en oplossingsrichtingen. Binnen de kerngebieden onderscheiden we zestien deelgebieden. Zie figuur 1 voor een overzicht. Deze deelgebieden komen veelal voort uit al bestaande samenwerkingen, bijvoorbeeld tussen gemeenten. Op het niveau van deelgebieden bouwen we aan het perspectief voor elk gebied en maken we bestuurlijke afspraken over de uitvoering (hoe en wat). Ook als dit programma in uitvoering komt blijven we met elkaar om tafel gaan om tot passende keuzes en oplossingen te komen voor elk gebied.

Onze samenwerkingsprincipes lichten we toe in hoofdstuk 3.

Figuur 1 Overzicht kerngebieden en deelgebieden

1.4. Belang van samenwerking en zorgvuldig proces

Zorgvuldig proces voor opbouwen van onderling vertrouwen

De ingewikkelde opgaven in het landelijk gebied vragen veel van ons en onze partners in de gebieden. Dat kunnen wij niet alleen. De opgaven zijn complex en vragen soms vergaande, moeilijke keuzes. Om deze keuzes goed te kunnen maken zetten we in op een zorgvuldig proces en nemen we de tijd om vertrouwen te geven én te krijgen, ondanks de tijdsdruk op de opgaven. We erkennen dat overheden moeten werken aan het herstel van vertrouwen van

inwoners en maatschappelijke partners. Dit herstel van vertrouwen speelt in het hele land op de stikstofproblematiek en de landbouwtransitie, maar ook door groeiende sociale ongelijkheid. We vinden het hierom belangrijk een zorgvuldig proces te doorlopen. Waarbij we de tijd nemen om vertrouwen te geven en te krijgen. In een zorgvuldig proces voelt iedereen zich uitgenodigd om inbreng te leveren, nemen partijen gezamenlijk verantwoordelijkheid en bieden we ruimte om coalities te vormen, ook als dit extra tijd vraagt.

Wij zijn dan ook blij om te merken dat al veel gemeenten, waterschappen, agrariërs, natuurorganisaties en andere partners constructief en energiek met ons meedenken en doen. Deze samenwerking is cruciaal om succesvol te komen tot een nieuwe balans in het landelijk gebied.

We starten niet bij nul en waarderen de inzet tot nu toe

We beseffen ons terdege dat we niet bij nul beginnen. We zijn trots op onze boeren en tuinders die zich met veel toewijding inzetten voor een duurzame en volhoudbare productie van ons voedsel, grondstoffen en sierteeltproducten in de karakteristieke landschappen van onze provincie. Het is van provinciaal belang dat deze sector vitaal is en dat ook in de toekomst blijft. Naast en met de agrarische sector werken ook de natuur- en landschapsorganisaties en de recreatiesector aan een vitaal landelijk gebied in Zuid-Holland.

Voortbouwen op lopende processen

Per kerngebied bouwen we voort op de processen waar onze gebiedspartners al aan werken. Dit is immers vaak de basis voor hun

energie om met ons mee te denken en te doen. Zo is in het afgelopen jaar in kerngebied Veenweiden met gebiedspartners gewerkt aan de Strategie Vitale Veenweiden om te komen tot vitale veenweiden: gebieden met een gezonde natuur en leefomgeving en een vitale landbouw met perspectief. De samenwerking in Kust en Duinen heeft zijn grondslag in Nationaal Park Hollandse Duinen waar gebiedspartners samenwerken om de bijzondere natuur, landschap en cultureel erfgoed in het gebied beter te ontwikkelen en te beschermen, voor en met de inwoners. Zij willen een duurzaam en veerkrachtig nationaal park realiseren en de waarde van het gebied voor mens, plant en dier vergroten. Ook in de Zuid-Hollandse Delta bouwt men voort op lopende processen en netwerken zoals de gebiedsgerichte aanpak stikstof, strategische agenda Zuid-Hollandse eilanden en de regiodeal Zuid-Hollandse Delta. Daarnaast wordt al jaren samengewerkt in de Zuidwestelijke Delta aan programma's voor water, klimaat en een vitaal platteland (IBP ZWD).

Samenwerking noodzakelijk voor grootschalige transitie

Voor het bereiken van een nieuwe balans in het landelijk gebied zijn meerdere grootschalige transitie nodig zoals de transitie naar duurzame vitale land- en tuinbouw. Een integrale aanpak is noodzakelijk om deze transitie samen vorm te geven en weloverwogen keuzes te maken. Daar heeft ieder een rol, taak en verantwoordelijkheid in. We maken het gebiedsprogramma en onderliggende plannen daarom samen met andere overheden, maatschappelijke partners en ondernemers. Een samenwerking met onze buurprovincies is hierbij ook belangrijk, met name bij gebiedsprocessen die dichtbij of op onze provinciegrenzen liggen.

1.5. ZH-PLG participatie in gebieden

We hechten veel belang aan zorgvuldige participatie in de gebieden. In het verlengde van de gebiedsprocessen die al liepen hebben we in de ZH-PLG startnotitie van 22 november 2022 geschetst hoe we de inbreng vanuit de kerngebieden voor ons zagen; de oplevering van een kerngebiedsplan met voorstellen voor maatregelenpakketten om de doelen te behalen, en een inschatting van de benodigde financiële middelen. De provincie zou de kerngebiedsplannen integreren in één gebiedsprogramma en op basis daarvan middelen bij het Rijk aanvragen uit het Transitiefonds en andere fondsen/regelingen. Dit plan hebben we aangepast.

Tijdsdruk op proces wringt met opbouw samenwerking in gebieden

Om tot de kerngebiedsplannen te komen hebben we met gebiedspartners processen georganiseerd in de zestien deelgebieden. Dat was en is niet altijd makkelijk. De samenwerkingsgraad verschilt enorm per deelgebied. Soms is er sprake van een al jarenlange samenwerking maar op een smallere of juist veel bredere scope dan het ZH-PLG, in een aantal gebieden is de samenwerking in opbouw en in nog andere gebieden is de samenwerking net gestart. Om dit verder uit te bouwen is tijd nodig. Dit verhoudt zich vaak lastig tot het zetten van snelle stappen op inhoud. Daarnaast kunnen pas stappen op de inhoud gezet worden als gebiedspartners, inclusief de provincie, gezamenlijk een goed beeld hebben van de doelen en opgaven waaraan gewerkt moet worden.

Tijd genomen om samen tot gedragen feitelijke basis te komen
Daarom hebben we onze aanpak bijgesteld. We hebben de gebieden niet meer gevraagd naar een kerngebiedsplan. In plaats daarvan hebben we veel energie gestoken in het gezamenlijk scherp krijgen van de huidige stand van zaken per gebied, de doelen en de opgaven en de aandachtspunten voor het vervolgproces. Ook hebben we gevraagd om inbreng van maatregelen en projecten die bijdragen aan het doelbereik van het ZH-PLG. Dat is voor een deel gelukt maar was zeker nog niet in alle gevallen mogelijk omdat we nog wachten op aanvullende informatie vanuit het Rijk over doelen, instrumenten en regelingen.

Diverse oogst uit gebieden geeft basis voor eerste versie ZH-PLG
Uit de gebieden is ondanks deze constatering een zeer ruime oogst aan maatregelen en projecten (rond de 80 initiatieven) opgehaald. De ingebrachte maatregelen en projecten verschillen van aard, zijn “rijp en groen” door elkaar. Sommige aangedragen maatregelen en projecten zijn abstract (ideeën en denkrichtingen), andere zijn al concreet zoals de gebiedsagenda Hoeksche Waard. Daarnaast kennen nog niet alle maatregelen en projecten draagvlak van alle partijen. Desalniettemin bieden deze initiatieven ons als provincie voldoende basis om maatregelpakketten samen te stellen voor dit toetsbaar voorontwerp van het ZH-PLG. Daarnaast is de basis gelegd om in de deelgebieden deze initiatieven verder uit te werken als oplossingsrichtingen voor de doelen en opgaven waar we voor staan. De participatie in gebieden is nader uitgewerkt in de bijlagenbundel.

1.6. Opbouw van het ZH-PLG

Figuur 2 Opbouw van het ZH-PLG

Centraal in onze aanpak om te komen tot het ZH-PLG staat de feitelijke basis waar we met andere gebiedspartners aan hebben gewerkt. Dat is terug te zien in de opbouw van het ZH-PLG, zoals gevisualiseerd in figuur 2. De feitelijke basis is uitgewerkt in een gebiedsfoto en opgavenkaarten per kerngebied. Deze gebiedsfoto en kaarten zijn de onderleggers voor de maatregelen die we voorstellen. Dit werken we later met onze partners uit tot meer specifieke projecten als onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak die leidt tot het bereiken van de doelen voor het Zuid Hollands landelijk gebied.

Leeswijzer

De opbouw van het ZH-PLG leidt tot de volgende hoofdstukken:

- Hoofdstuk 2 “wat we moeten doen” bevat een analyse van de doelen, de gebiedsfoto waarmee de nul-situatie per gebied inzichtelijk is gemaakt en opgavenkaarten met toelichting op de opgaven per gebied.
- Hoofdstuk 3 “hoe we onze doelen bereiken” bevat een nadere uitwerking van onze aanpak. Hier gaan we in op hoe we onze rol

invullen, hoe we met partners samenwerken en hoe we het gebiedsproces met helderheid inrichten over de verschillende fasen en besluitvormingsmomenten (in het gebied en gebiedsoverstijgend) die aansluiten op de werkwijze van het transitiefonds.

- Hoofdstuk 4 “Wat we gaan doen” beschrijft de uitgangspunten die we hanteren voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak, maatregelpakketten die tezamen met en als onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak de doelen realiseren. Deze maatregelpakketten zijn onder meer op basis van opgehaalde maatregelen en projecten uit de gebieden tot stand gekomen. De maatregelpakketten dienen als kapstok voor continue ontwikkeling van projecten. Zij bestaan uit een mix van mogelijke instrumenten (zoals innovatie / fysieke ingrepen / regelingen) die ingezet kunnen worden voor doelbereik.
- Hoofdstuk 5 “Wanneer doen we wat en wat hebben we nodig” bevat een eerste aanzet voor de adaptieve programmering. Hierin beschrijven we beknopt een vooruitblik op het proces, inschatting van de kosten, risico's en randvoorwaarden voor realisatie van het programma.

2. Wat we moeten doen

Wat we moeten doen voor het creëren van een vitaal landelijk gebied wordt mede bepaald door de grotendeels vastgestelde doelen voor natuur en stikstof, water en klimaat. Dit hoofdstuk bevat een analyse van de doelen, de nul-situatie en de opgaven om minimaal te voldoen aan de wettelijke vereisten en aanvullende bestuurlijke afspraken en beleidsambities. Deze analyse bevat zover mogelijk een vertaling van de landelijke doelen uit het NPLG naar provinciale doelen voor het ZH-PLG, beschrijft het feitelijke vertrekpunt voor de gebiedsprocessen (de nul-situatie) en zet de doelen en nul-situatie om naar opgaven voor de Veeweiden, de Zuid-Hollandse Delta en Kust en Duinen.

2.1. Doelen voor nieuwe balans in het landelijk gebied

In het kader van het NPLG heeft het Rijk doelen toebedeeld aan provincies om verschillende doelstellingen integraal aan te pakken. Deze verplichtingen zijn onderverdeeld in doelen voor natuur en

stikstof, water en klimaat. Het hoofddoel van het ZH-PLG is het realiseren van de wettelijke doelstellingen voor het landelijk gebied. Binnen deze doelen zetten wij ons ook in voor leefbaarheid en vitaliteit van het landelijk gebied. De wettelijke doelen volgen uit (inter)nationale verplichtingen als de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR), de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn). Volgens de VHR moet op termijn een landelijk gunstige staat van instandhouding worden gerealiseerd voor de door de VHR beschermde soorten en habitattypen. In Nederland is de VHR geïmplementeerd via de Wet natuurbescherming (Wnb). Voor de KRW geldt dat in 2027 maatregelen genomen moeten zijn om de doelen te realiseren. De Wsn kent een landelijk einddoel van 74% van het areaal met stikstofgevoelige habitats binnen Natura 2000gebieden onder de kritische depositiewaarden (KDW) in 2035, met tussendoelen van 40% van het areaal onder de KDW in 2025 en 50% van het areaal onder de KDW in 2030. Het kabinetsbeleid is echter om de doelstelling van 74% al in 2030 te halen. De beoogde reducties in de klimaatopgave moeten in 2050 gerealiseerd zijn, met tussenstap in 2030. Het ZH-PLG kent een tijdshorizon tot 2035.

Natuur en Stikstof	Water	Klimaat
30% natuurherstel VHR, met nationale areaal- en kwaliteitsopgave. Achteruitgang moet op landelijk niveau gestopt zijn 2030	Concentraties nutriënten (P en N) in oppervlaktewater voldoen aan wettelijke normen. 2027	Emissiereductieopgaven broeikasgassen veenweiden voor 6 provincies, als onderdeel van de nationale opgave Broeikasgassen landgebruik. 0,21 Mton CO ₂ -eq reductie in Zuid-Holland. 2030
50% areaal met stikstofgevoelige habitats binnen Natura 2000 onder de KDW. 2030	Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewater voldoen aan wettelijke normen. 2027	Landelijke emissiereductieopgave broeikasgassen voor de veehouderij en akkerbouw (mestaanwending akkerbouw). Indicatief reductiedoel van 0,3 Mton CO ₂ -eq in Zuid-Holland.
74% areaal met stikstofgevoelige habitats binnen Natura 2000 onder de KDW. Voor Zuid-Holland 2,5 Kton NH ₃ reductie (incl. basispad). 2035	Grondwaterlichamen voldoen aan norm voor goede kwantitatieve toestand. 2027	
Hydrologische condities Natura 2000-gebieden op orde. 2027	Beleid, inrichting en beheer aangepast aan het veranderende klimaat. Schade en ontwrichting door weersextremen zoveel mogelijk beperken. 2050	Koolstofvastlegging in bomen/bos/natuur (gerealiseerd via Bossenstrategie) Landelijk 0,4 tot 0,8 Mton CO ₂ -eq per jaar.
Resterende opgave areaal voor Natuur Netwerk Nederland (NNN) in Zuid-Holland: 3.270 ha. 2027		
Areaal opgave nieuw bos in Zuid-Holland: 150 ha binnen NNN. Daarbuiten nog niet toebedeeld. 2030		Koolstofvastlegging in landbouwbodems. Landelijk 0,5 Mton CO ₂ -eq. 2030
10% Groenblauwe dooradering (waarvan de helft in 2030). - Prioritaire gebieden 10% in 2030 Rest: overbruggen helft van het gat naar 10% in 2030		2050

Wettelijk Vastgelegd	VHR, KRW, Wsn, Wnb, Klimaatakkoord
Bestuurlijke Afspraak	Natuurpact, Bossenstrategie
Ambitie	Deltaprogramma Biodiversiteit, Deltaprogramma Zoetwater, Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Tabel 1 Overzicht doelen natuur en stikstof, water en klimaat

De wettelijke doelen die voortvloeien vanuit (inter)nationale verplichtingen worden op landelijk niveau vastgesteld. Op basis hiervan worden taakstellende opgaven aan provincies toebedeeld. Bij de wettelijke doelen maken we onderscheid in doelen die bekend zijn, doelen die nog nader worden uitgewerkt door het Rijk en doelen waarvan wij slechts een inschatting kunnen geven. Op het moment van opstellen van dit voorontwerp ZH-PLG zijn nog niet alle doelen doorvertaald naar provincies.

Meekoppelkansen

Hoewel opgaven buiten het NPLG geen onderdeel zijn van het ZH-PLG, biedt het ZH-PLG meekoppelkansen als deze opgaven direct bijdragen aan het bereiken van de doelen in het landelijk gebied. Denk hierbij aan recreatie, sociaaleconomische vitaliteit en duurzame energieopwekking. Samenwerking met gebiedspartners draagt bij aan het identificeren van meekoppelkansen. Wanneer de kansen bijdragen aan de opgaven van het landelijk gebied kan per gebied overwogen worden om deze in de scope te betrekken. In deze paragraaf lichten we de doelstellingen per onderwerp toe.

2.1.1. Natuur en Stikstof

Vogel- en Habitatrictlijn (VHR)

Voor natuur vormt de VHR de belangrijkste opgave. De VHR stelt twee doelen: (1) de natuur in een gunstige staat van instandhouding brengen en (2) voorkomen van verslechtering van de natuur. De opgave wordt voor Natura 2000 nu specifiek uitgewerkt via het landelijke spoor “actualisatie doelensystematiek”. Het Rijk werkt momenteel aan een beleidskader Natura 2000. Hierin worden de spelregels voor het behalen van Natura 2000-doelen vastgelegd. De

doelen volgen vanuit het Rijk. Niet de volledige VHR-opgave hoeft in 2030 bereikt te zijn. Voor 2030 gelden de volgende opgaven:

1. Uiterlijk in 2030 maatregelen treffen voor:
 - a. 30% van het in goede conditie te brengen areaal en;
 - b. 30% van het te ontwikkelen areaal dat noodzakelijk is voor een gunstige staat van instandhouding van habitattypen en leefgebieden van soorten.
2. Maatregelen nemen opdat in 2030 voor ten minste 30% van in een ongunstige staat van instandhouding verkerende VHR-soorten en habitattypen een landelijk gunstige staat van instandhouding wordt bereikt dan wel een sterk positieve trend in gang is gezet.
3. Uiterlijk in 2030 de landelijke negatieve trends van alle VHR-soorten en – habitattypen zoveel mogelijk te stoppen.

Natura 2000-gebieden zijn elk afzonderlijk aangewezen voor een specifieke lijst habitattypen en leefgebieden van soorten, deze zijn vastgelegd in aanwijzingsbesluiten. Ook kwalitatieve natuurdoelen voor soorten en habitats en de opgave binnen een Natura 2000-gebied zijn vastgelegd in aanwijzingsbesluiten. De opgave kan een behoudsdoelstelling (areaal en kwaliteit) en/of een verbeteringsdoelstelling (kwaliteit) en/of uitbreidingsdoelstelling (areaal). Het realiseren van deze doelen draagt bij aan de realisatie van de totale Natura 2000-opgave. Deze doelen en ambities zijn, met uitzondering van de Vogeldoelen, in Nederland nog niet gekwantificeerd. In het kader van de Landelijke Actualisatie Doelensystematiek Natura 2000 wordt gewerkt aan een herijking van de landelijke doelen en een verdeling hiervan over de

provincies. Deze provinciale opgaven worden ingebracht in het NPLG-proces. Per Natura-2000 gebied is een beheerplan vastgesteld, waarin per gebied maatregelen worden beschreven om de doelen te halen.

Stikstofreductie

De reductie van stikstofemissies is landelijk wettelijk vastgelegd als resultaatsverplichting in de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn). Volgens de Wsn moet in 2035 landelijk minimaal 74% van de stikstofgevoelige habitats en leefgebieden van soorten in Natura 2000-gebieden zich onder de KDW bevinden. In het regeerakkoord is deze omgevingswaarde naar 2030 gehaald. Om deze omgevingswaarde te halen is met de startnotitie NPLG een richtinggevend emissiereductiedoel toebedeeld aan Zuid-Holland van 1,9 Kton NH₃, dit is exclusief het basispad. Het basispad is de prognose van ammoniakemissies in 2030 wanneer enkel rekening gehouden wordt met vaststaand beleid tot mei 2020, dus zonder aanvullende maatregelen vanuit het NPLG. Inclusief het basispad (0,6 Kton NH₃) komt het reductiedoel neer op 2,5 Kton NH₃, een reductie van 49% ten opzichte van 2018. Bij de uitwerking van het Wsn-gebiedsplan hoort een onderbouwing van het doelbereik en een financiële calculatie.

Naast stikstofreductie in de landbouw heeft het Rijk in februari 2023 indicatieve NO_x-reductieopgaven voor de sectoren industrie & energie en mobiliteit bekendgemaakt. Deze is respectievelijk 38% en 25% reductie in 2030 t.o.v. 2019. De industrie is aan doelstellingen en maatregelen gebonden die tot CO₂- en stikstofreductie leiden via het ontwerp Beleidsprogramma Klimaat (2022), het Schone Lucht Akkoord en Europese voorstellen uit bijvoorbeeld Fit for 55-pakket.

Wij verwachten van het Rijk dat de generieke afspraken optellen tot respectievelijke 38% en 25% reductie in industrie en mobiliteit.

Areaal opgave voor nieuw bos

De Bossenstrategie geldt als startpunt en is aangehaakt op het NPLG-gebiedsproces. De uitbreidingsopgave is landelijk 37.400 ha en bestaande bossen waar nodig te vitaliseren voor 2030. Hierbij is afgesproken om 15.000 ha bos binnen het NNN te realiseren en de rest buiten het NNN. We hebben bij het Rijk aangegeven dat we in Zuid-Holland 150 ha bos binnen het NNN kunnen realiseren, hiervoor zijn al enkele gebieden in beeld. Deze afspraken zijn nog niet definitief. Afspraken over een verdeling tussen provincies en Rijk buiten het NNN zijn nog niet gemaakt. Dit gaat landelijk om nog ruim 22.400 ha. We verwachten voor Zuid-Holland een doel in de orde grootte van 1.000 – 2.000 ha.

Resterende opgave areaal voor Natuurnetwerk Nederland (NNN)

De begrenzing en de doelen van het realiseren van het NNN liggen grotendeels vast en het gebiedsproces en contact met grondeigenaren loopt vaak ook. De Zuid-Hollandse opgave voor het areaal NNN is 3.270 ha gerekend vanaf begin 2022, hiervoor geldt dat dit gerealiseerd moet worden voor eind 2027. De resterende realisatie opgave (gerekend vanaf begin 2022) is onderverdeeld in drie uitvoeringsprogramma's: gebiedsprogramma Krimpenerwaard (ca. 1500 ha), gebiedsprogramma Gouwe-Wiericke (ca. 800 ha) en uitvoeringsprogramma NetwerkNatuur Zuid-Holland (ca. 893 ha). Wij verwachten het overgrote deel van de NNN-opgave uiterlijk in 2027 gerealiseerd te hebben.

Hydrologische condities

Hydrologie is een belangrijke factor voor natuurherstel en opgenomen als natuurdoel onder het NPLG waar het de afspraken uit het Natuurpact betreft. Het gaat hier zowel om waterkwaliteit als kwantiteit. Hydrologische condities in Natura 2000-gebieden hebben een samenhang met de KRW, aangezien een goede grondwaterconditie ook een KRW-doel is waarvoor de maatregelen in 2027 moeten zijn uitgevoerd. In 2027 moeten de hydrologische condities samen met de waterschappen zo verbeterd zijn dat de gewenste kwaliteit van de natuur gewaarborgd wordt. Wij verwachten dat wanneer wij de doelen voor Natura 2000 halen, ook de hydrologische condities op orde zijn.

Doelen die nog uitwerking behoeven

Nog niet alle natuurdoelen zijn door het Rijk scherp gemaakt. De VHR-natuurdoelen zijn nog niet uitgewerkt en afgestemd vanuit het Rijk en de status van deze doelen (inspannings- vs. resultaatverplichting) is nog onbekend. De uitbreiding van het oppervlak natuur dat hier voor nodig is, is op dit moment nog niet helder. De omvang van deze doelen moet bepaald worden op basis van de uitgewerkte VHR-doelen. Dit geldt ook voor de uitbreiding van het areaal agrarische natuur. Zeer relevant voor dit deel van de opgave zijn de doelen volgend uit de actualisatie Vogelrichtlijn, die op zijn vroegst in de tweede helft van 2023 wordt verwacht. Voor de VHR-doelen waarvoor geen gebieden aangewezen zijn, is nog geen zicht op de omvang van de aanvullende opgave. Het is nog niet mogelijk om in beeld te brengen wat we ruimtelijke impact is van eventuele aanvullende maatregelen zonder deze doelen.

2.1.2. Groenblauwe dooradering

Het realiseren van 10% groenblauwe dooradering (GBDA) is een nieuwe opgave onder NPLG die, naast de natuuropgave, bijdraagt aan de waterkwaliteits- (KRW) en klimaatopgave. Alsmede de transitie van de land- en tuinbouw en recreatie. Voor de eerste versie van het gebiedsplan geldt dat de provincies in kaart brengen waar al GBDA ligt. Daaruit volgt de resterende opgave om het doel van 10% dooradering in 2050 te bereiken. Voor deze inventarisatie werken wij eerst uit wat wij verstaan onder GBDA, waarbij rekening wordt gehouden met de karakteristieken van het landschap en het watersysteem. Dit leggen wij vast in profieldocumenten.

De NPLG-doelstelling is dat 10% van het landelijk gebied in 2050 GBDA is gerealiseerd, dit is circa 16.000 hectare. Momenteel is circa 6.500 tot 10.000 hectare (4 tot 5,9%) aanwezig. Het doel voor 2030 is dat de helft van deze opgave (het gat tot 10%) in het landelijk

gebied wordt gerealiseerd. In de prioritaire gebieden, voor Zuid-Holland de Veenweiden- en overgangsgebieden, moet de volledige opgave van 10% GBDA in 2030 zijn ingevuld. Wat dit betekent in termen van hectares voor 2030 in deelgebieden gaan we met deze inventarisatie bekijken.

2.1.3. Water

Nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen

In de periode tot 2027 moeten maatregelen zijn getroffen om de KRW doelen te halen. Dit betekent urgentie en vraagt om actie vanuit het ZH-PLG. Nutriënten spelen een sleutelrol in de ecologie van wateren. Het overschrijden van de normen voor nutriënten in grond- en oppervlaktewater is een belangrijke reden dat het Nederlandse mestbeleid zal worden aangescherpt. Naast generieke maatregelen die voortvloeien uit het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn, wordt de derogatie richting 2026 afgebouwd. Dit vormt het kader voor de regionale uitwerking van maatregelen.

Oppervlakte- en grondwater zijn op veel plekken verontreinigd met een groot aantal chemische stoffen, waaronder gewasbeschermingsmiddelen. Het kabinet heeft als doel om de emissies van gewasbeschermingsmiddelen door land- en tuinbouwbedrijven vrijwel volledig terug te dringen op 1 januari 2030. Daarom zal primair generiek beleid worden aangescherpt. Landelijke wet- en regelgeving vormt het kader waarop we regionaal kijken waar we zaken kunnen versnellen en intensiveren.

Kwantitatieve toestand grondwaterlichaam

Maatregelen moeten genomen worden zodat grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor goede kwantitatieve toestand in 2027. We zien watervraag toenemen terwijl de waterbeschikbaarheid afneemt. Dit kan leiden tot knelpunten in zoetwaterbeschikbaarheid. Structurerende keuzes in het vasthouden, bergen en afvoeren, verhogen grondwaterpeil en beperken van grondwateronttrekking leveren een bijdrage aan het bereiken van goede kwantitatieve toestand van grondwaterlichamen.

Beleid, inrichting en beheer aangepast aan veranderend klimaat

Voor een toekomstbestendige leefomgeving en voor de doelmatigheid van het waterbeheer moeten we in de ruimtelijke inrichting meer rekening houden met water en bodem. Dit volgt uit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en de Rijksbrief Water en Bodem sturend. In 2050 is het beleid, de inrichting en het beheer

van de fysieke leefomgeving in Nederland aangepast aan het veranderende klimaat. Hierbij wordt o.a. rekening gehouden met verzilting en waterbeschikbaarheid. Dit is vastgelegd in ons omgevingsbeleid, de Nationale Adaptatiestrategie (NAS), het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) en het Deltaprogramma Zoetwater (DPZW). Hierin hebben alle overheden zich aan deze ambitie verbonden. Dit houdt in dat schade en ontwrichting door extreme weersomstandigheden zoveel mogelijk wordt beperkt. Doel is weerbaar te zijn tegen tekorten aan zoet water en extreme neerslagsituaties (wateroverlast).

2.1.4. Klimaat: broeikasgassen

Voor de realisatie van het nationale klimaatdoel in 2030 moeten alle sectoren bijdragen hiervoor zijn (indicatieve) emissiedoelen bepaald in het Klimaatakkoord. Dit geldt ook voor de land- en tuinbouw en het landgebruik. Van deze klimaatopgave voor de land- en tuinbouw en het landgebruik valt een groot deel onder het NPLG. De klimaatopgave voor de glastuinbouw valt buiten het NPLG.

Emissiereductie veenweiden

De realisatie van de emissiereductie uit veenbodems voor 2030 en 2035 gebeurt in samenhang met maatregelen om broeikasgasreductie uit de veestapel en doelen voor water, stikstof en biodiversiteit in de veenweide te realiseren. Verhoging en het hooghouden van de grondwaterstand kan CO₂-emissies en bodemdaling verminderen in de veenweidegebieden. Op grond van een indicatieve verdeling tussen de veenweideprovincies heeft Zuid-Holland een indicatief aandeel van 21% van de nationale reductieopgave van 1 Mton broeikasgassen uit veen in 2030, ofwel

0,21 Mton CO₂-eq. Dit komt neer op ca. 60% reductie ten opzichte van het referentiejaar 2017. In onze projectfinanciering in Zuid-Holland zetten we in op 25% reductie per project.

Landelijke emissiereductieopgave broeikasgassen veehouderij en akkerbouw

Voor de veehouderij en akkerbouw is landelijk een reductieopgave van 5 Mton CO₂-eq (waarvan 3,8 Mton methaanreductie) bepaald. Dit is exclusief 'vastgesteld en voorgenomen beleid'. Deze 5 Mton CO₂-eq reductie is indicatief over de provincies verdeeld. Voor Zuid-Holland geldt dat het indicatieve reductiedoel exclusief glastuinbouw uitkomt op 0,3 Mton CO₂-eq voor 2030.

De broeikasgasuitstoot door de veehouderij bestaat hoofdzakelijk uit methaan (CH₄) en lachgas (N₂O) die vrijkomt bij bemesting. In de akkerbouw spelen met name lachgasemissies. Met de ondertekening van de Global Methane Pledge heeft Nederland zich ook gecommitteerd aan de internationale samenwerking om de mondiale uitstoot van methaan met ten minste 30% te reduceren in 2030 t.o.v. 2020. Met het NPLG moet een methaanemissiereductie van 3,12 Mton CO₂-eq landelijk in de veehouderij en akkerbouw zijn gerealiseerd in 2030.

Koolstofvastlegging

In het Klimaatakkoord is afgesproken om in 2030 0,4 tot 0,8 Mton CO₂-eq per jaar vast te leggen in bomen, bossen en natuur. Hiervoor bestaat een duidelijke link met de opgaven voor – de uitbreiding van – natuur en ook waterkwaliteit. Voor koolstofvastlegging in landbouwbodems is een landelijk doel van 0,5 Mton CO₂-eq afgesproken.

Bijdragen van andere sectoren aan reductie broeikasgassen

Via de weg van het Klimaatakkoord (2019) dragen naast de landbouw ook andere sectoren bij aan de reductie broeikasgassen. Deze sectoren zijn de gebouwde omgeving, mobiliteit, industrie, glastuinbouw en energie. Zij hebben per sector eigen opgaven en ambities meegekregen voor doelbereik in 2030.

2.2. Gebiedsanalyse landelijk gebied

Om te bepalen wat er nodig is voor het halen van de doelen, is het van belang om te weten waar we nu staan. Wat is de nul-situatie in onze kern- en deelgebieden? En als we de nul-situatie afzetten tegen de doelen (die nog duidelijker worden), wat is dan de opgave voor de deelgebieden in de Zuid-Hollandse Delta, Kust en Duinen en Veenweiden?

Voor een zorgvuldig gebiedsproces is van belang dat het vertrekpunt, de nul-situatie, herkend en gedeeld wordt. Provincie en gebiedspartners moeten het met elkaar eens zijn over wat er aan de hand is en tot welke opgave dat leidt. Daarom zijn we begin 2023 met onze (deel)gebieden aan de slag gegaan om een gezamenlijke basis te leggen voor het vervolg. Deze gezamenlijke basis is hier uitgewerkt in de gebiedsfoto en de opgavenkaart met toelichting.

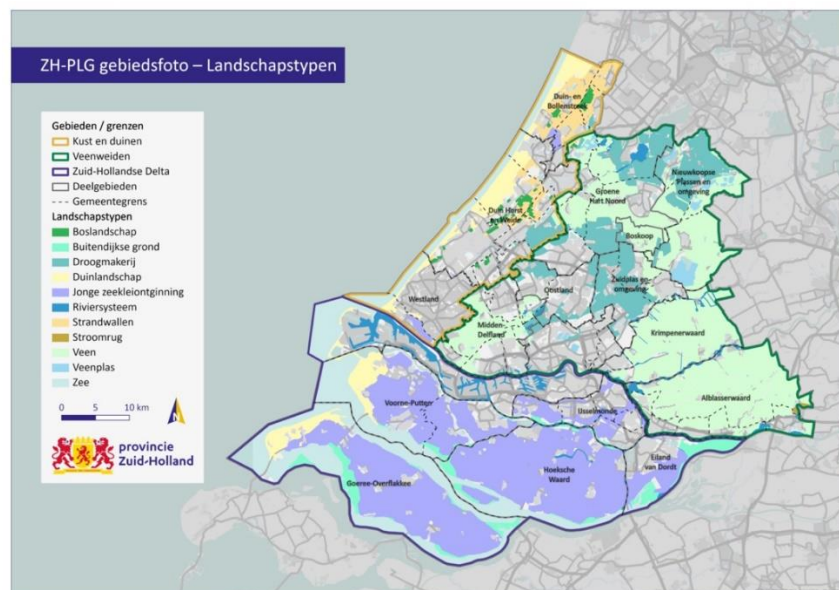
2.2.1. Gebiedsfoto

Deze gebiedsfoto is de Zuid-Hollandse analyse en (samen met de [Gebiedsviewer Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied](#)) de feitelijke onderlegger voor alle vervolgstappen van het ZH-PLG. De gebiedsfoto beschrijft de feitelijke uitgangssituatie in Zuid-Holland

voor de belangrijkste thema's van het ZH-PLG. De gebiedsfoto bestaat uit 14 kaarten die een kernachtige samenvatting geven van de huidige situatie. Hieronder volgt per kaart een beknopte toelichting. In de bijlage staat een uitgebreide toelichting – inclusief beschrijving per kerngebied – en is aangegeven welke aanvullende informatie is opgenomen in de viewer en hoe de gebiedsfoto en de viewer (samen met gebiedspartners) zijn ontwikkeld.

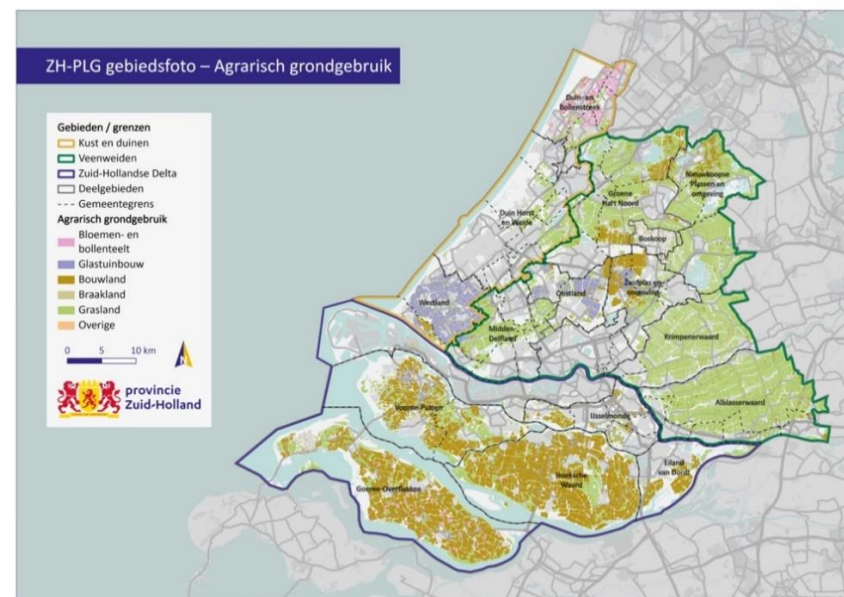
Thema 1: landschap en landgebruik

Kaart 1: cultuurlandschappen

Deze kaart bevat een overzicht van de verschillende (historische) landschapstypen in Zuid-Holland. Deze kenmerkende cultuurlandschappen zijn het resultaat van een eeuwenlange ontginningsgeschiedenis en bepalen mede de identiteit en kwaliteit van onze fysieke leefomgeving. Onderdeel van deze landschappen zijn de systemen van rivieren, polders, hoofdafwatering en kanalen. Ook de verschillende nederzettingstypen in Zuid-Holland zijn hiermee verbonden. Deze systemen en typen staan niet op dit kaartbeeld, maar zijn wel opgenomen in de viewer.

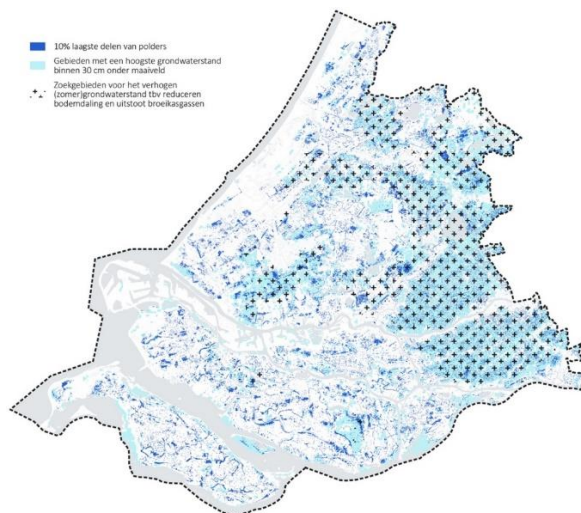
Kaart 2: agrarisch grondgebruik

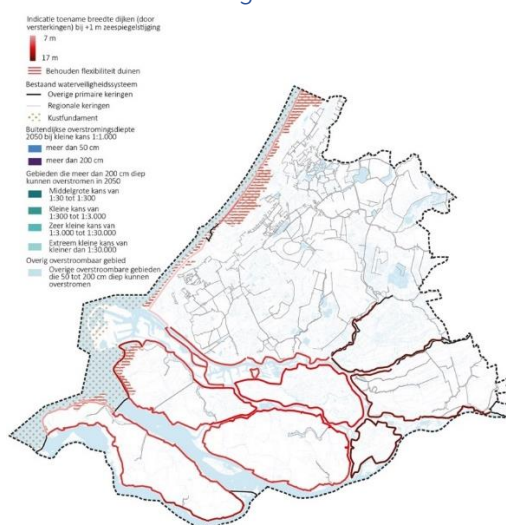
Deze kaart geeft globaal weer welk type agrarisch grondgebruik plaatsvindt in de verschillende gebieden in Zuid-Holland. De kaart is gebaseerd op de Basisregistratie Gewaspercelen en is een momentopname.

Thema 2: water en bodem

Kaart 3: wateroverlast

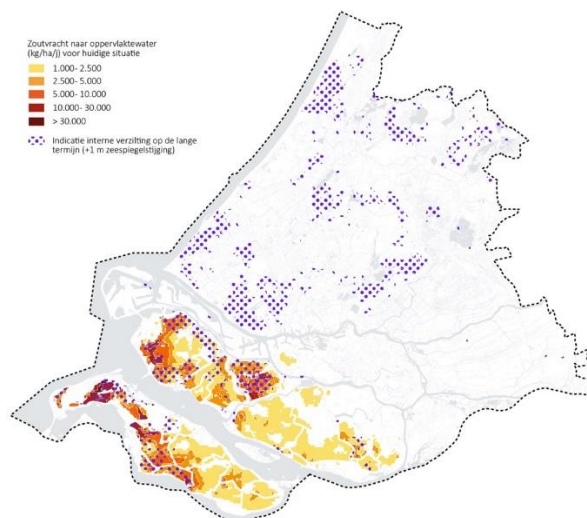

Kaart 4: waterveiligheid

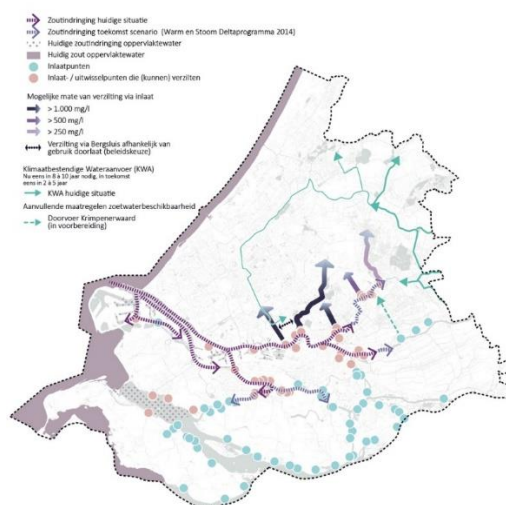

Sommige delen van Zuid-Holland zijn als gevolg van het water- en bodemsysteem wellicht meer geschikt voor de ene functie, andere delen zijn meer geschikt voor andere functies. De huidige, feitelijke situatie van het water- en bodemsysteem in Zuid-Holland is goed weergegeven in de [Klimaatonderlegger Zuid-Holland](#). Aan de basis ligt een set kaarten die klimaateffecten weergeeft.

Kaart 5: interne verzilting

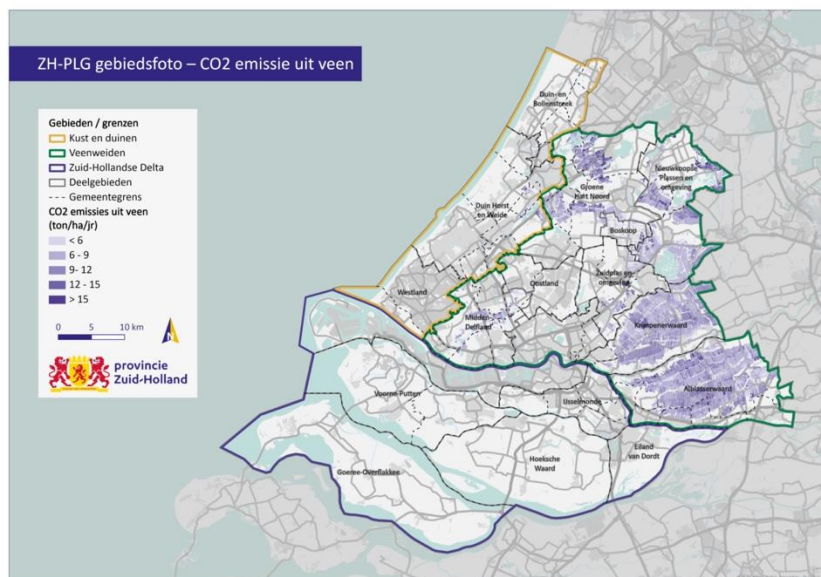
Kaart 6: externe verzilting

Tot 2100 ten aanzien van verzilting, verdroging, hitte, bodemdaling, wateroverlast en waterveiligheid. De klimaatonderlegger helpt om vanuit de genoemde invalshoeken de juiste kansen te benutten als het gaat om de ontwikkeling van Zuid-Holland. Het is een uitwerking van het leidende principe ‘Water en Bodem sturend’ dat het Rijk op de agenda heeft gezet en daarmee vertrekpunt is voor bijvoorbeeld de ‘ruimtelijke puzzel’ en gebiedsontwikkelingen.

Thema 3: bodemdaling

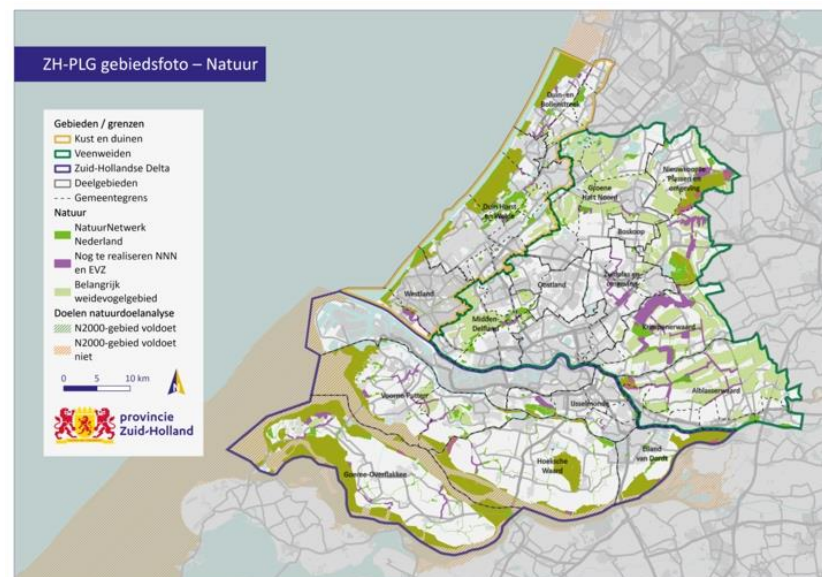
Kaart 7: CO₂-emissie uit veenbodems

Het huidige grondgebruik vraagt om een zekere drooglegging, die er echter ook voor zorgt dat het veen afbreekt, broeikasgassen worden uitgestoten en de bodem daalt. De kaart geeft aan waar en in welke mate dit proces plaatsvindt in Zuid-Holland. De steeds verdergaande bodemdaling in een gebied dat al onder zeeniveau ligt, zorgt voor zowel extra kwetsbaarheid voor wateroverlast door klimaatverandering als voor extra uitstoot van broeikasgassen. Door het veen weer natter te maken of houden doorbreken we deze spiraal. Dit zal gevolgen hebben voor het huidige grondgebruik. Daarnaast is de verwachting dat er ook effecten zijn op het watersysteem. Nat(ter) houden van veen vraagt extra water en dat kan knellen met de beschikbaarheid van voldoende zoetwater in tijden van droogte, zorgt voor een groter risico op wateroverlast en kan leiden tot een (tijdelijk) slechtere waterkwaliteit.

Thema 4: natuur

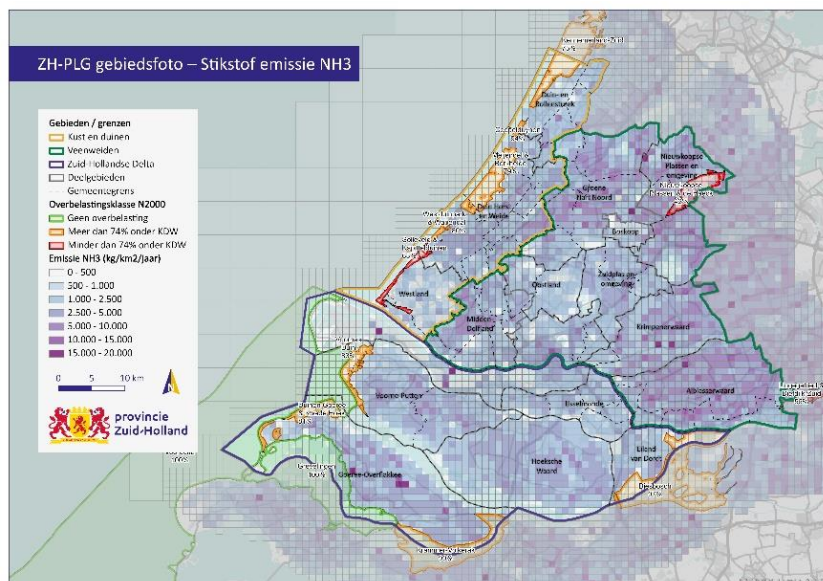
Kaart 8: natuurgebieden

Ondanks strikte bescherming bevinden circa 90% van de Habitattypen (soorten leefgebieden) en 75% van de Habitatrichtlijnsoorten (planten en dieren) zich in Nederland in een ongunstige staat van instandhouding. In Zuid-Holland staan 19 van de 21 Natura2000 gebieden er slecht voor. Er is een wisselwerking tussen klimaat, water en natuur. De slechte staat van de natuur heeft bijvoorbeeld ook negatief effect op hittestress, droogte, bodemdaling en wateropvang. Een in het oog springende drukfactor is verzuring en vermisting als gevolg van stikstof, maar ook andere drukfactoren spelen een rol, zoals versnippering en verlies van leefgebied, verminderde waterkwaliteit, verdroging, vermindering van dynamiek en verstoring.

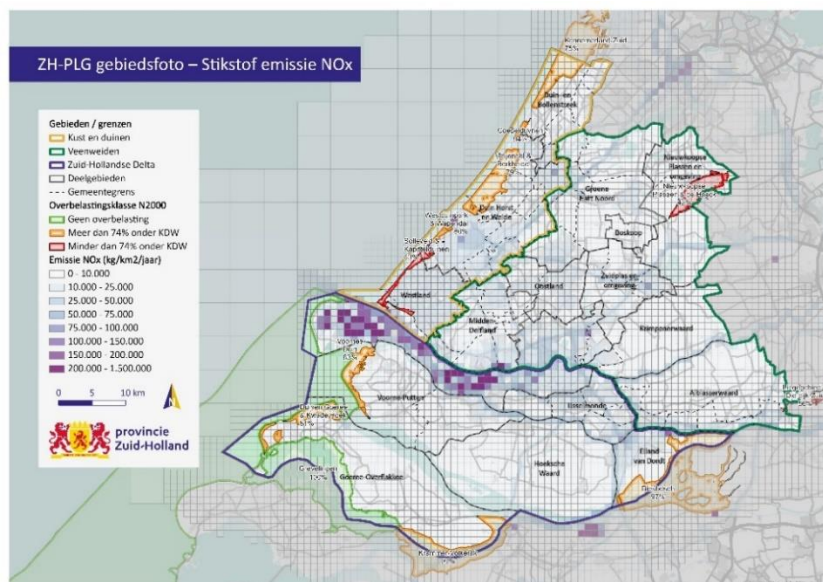
Thema 5: stikstof

Kaart 9: emissie NH₃ en stikstofgevoelige natuur

De Natura 2000-gebieden zijn in Zuid-Holland lang niet allemaal in een goede staat van instandhouding. Hierbij is het belangrijk dat de drukfactoren op de natuur worden wegenomen. Eén van de belangrijke drukfactoren is een overmaat aan stikstof. De ammoniakemissies in Zuid-Holland concentreren zich rond de landbouw, met uitzondering van enkele grote industriële uitstoters in het Rotterdamse Havengebied. Ammoniak (NH₃) ontstaat namelijk onder andere wanneer mest en urine zich mengen in de stal en bij het uitrijden van (kunst)mest op het land. Vooral gebieden waar veel vee aanwezig is kleuren donkerder op de kaart. Echter hebben ook grondgebonden teelten door de aanwending van (kunst)mest een bijdrage aan de ammoniakemissie.

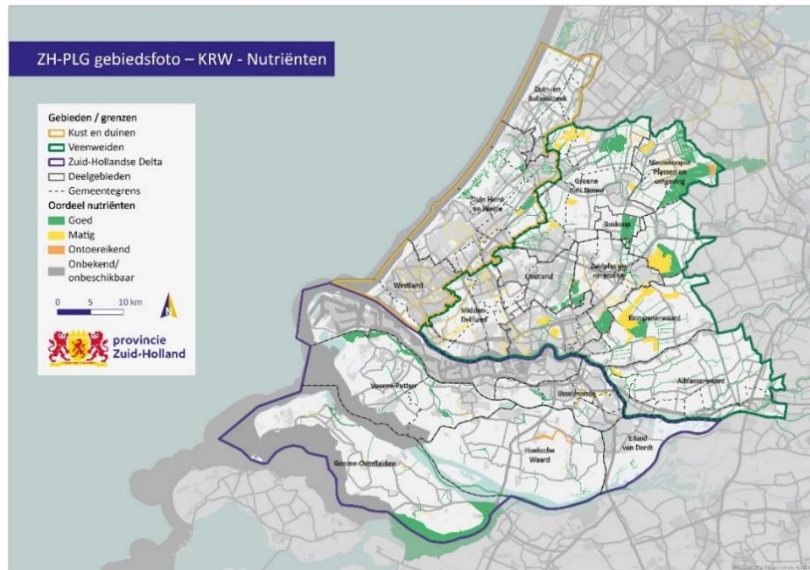
Kaart 10: emissie NO_x en stikstofgevoelige natuur

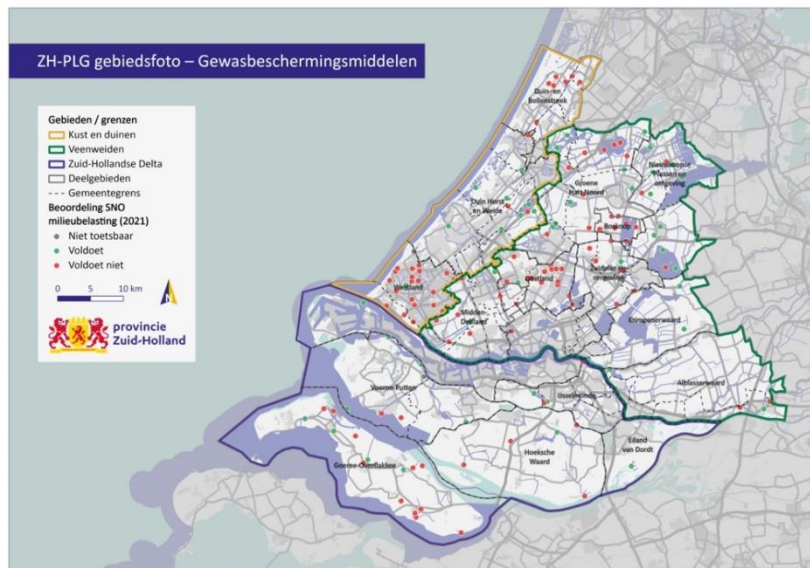
Stikstofoxiden (NO_x) zijn gassen die ontstaan bij allerlei verbrandingsprocessen. De NO_x-emissies in Zuid-Holland komen vooral uit het HIC door chemische processen. NO_x komt ook vrij door andere industrie, scheepvaart en mobiliteit. Het havengebied, verkeersaders en scheepvaartroutes zijn duidelijk op de kaart terug te zien als emissievlakken.

Thema 6: waterkwaliteit

Kaart 11: nutriënten

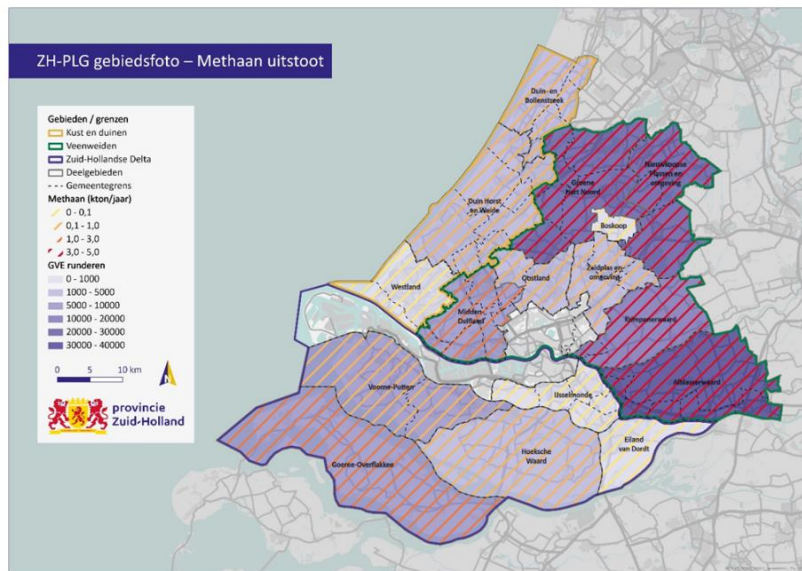

Kaart 12: gewasbeschermingsmiddelen

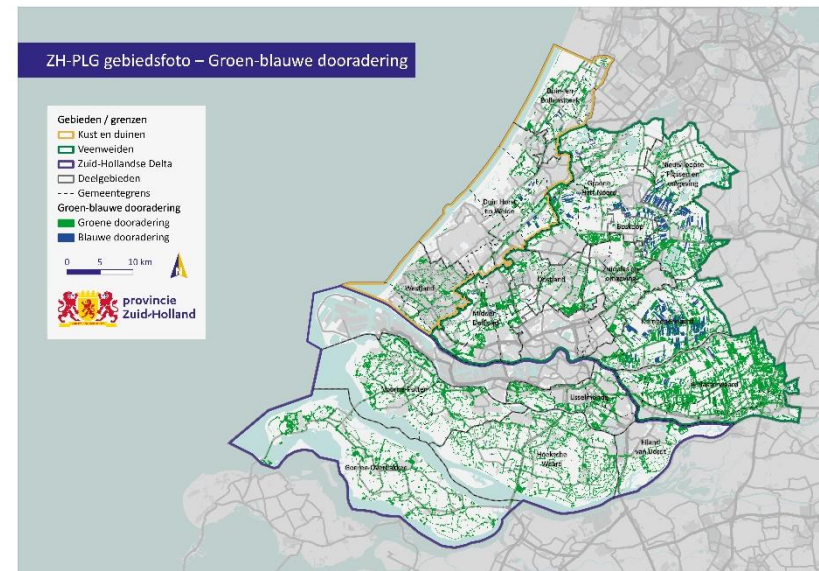
Zuid-Holland ligt in een delta met veel landbouw, een hoge natuurlijke bodemvruchtbaarheid en een grote bevolkingsdruk. Dat belast het watersysteem sterk met nutriënten door verliezen uit de landbouw, nutriëntrijke kwel en lozing van effluent uit de rioolwaterzuiveringen. Behalve de grote rivieren zijn de meeste wateren betrekkelijk stilstaand, vooral in de zomerperiode. Deze stilstaande wateren zijn erg gevoelig voor eutrofiëring. Hoge nutriëntgehalten veroorzaken te hoge gehalten aan algen. Daardoor wordt het water troebel en kunnen waterplanten zich bij gebrek aan licht niet ontwikkelen. Sommige algen, zoals blauwalgen, zijn toxisch en veroorzaken stankoverlast. Hoge stikstofgehalten verstoren de soortenrijkdom van planten, omdat woekerende soorten dan de overhand krijgen. De te hoge toxiciteit van veel wateren heeft tevens een negatief effect op de waterfauna en het proces van eutrofiëring. Door klimaatverandering neemt de gevoeligheid van wateren voor eutrofiëring verder toe. In het Zuid-Holland liggen 125 zogenaamde KRW-waterlichamen, grotere en kleinere. Voor deze wateren gelden specifieke doelen waaraan de waterkwaliteit moet voldoen. De huidige situatie is dat in nog geen enkel KRW-oppervlaktewaterlichaam in Zuid-Holland de goede toestand voor schoon en gezond water wordt gehaald. Een hardnekkige belemmering in Zuid-Holland voor het bereiken van de doelen is de te hoge belasting van het water met nutriënten en bestrijdingsmiddelen. De land- en tuinbouw belast het oppervlaktewater nog te veel met gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten, en industriële processen met name in het havengebied brengen door de zogenoemde opkomende stoffen de waterkwaliteit in gevaar.

Thema 7: klimaatopgave veehouderij en akkerbouw
 Kaart 13: emissie van methaan door veeteelt

Verreweg de belangrijkste bronnen voor het ontstaan van methaan in de landbouw zijn het verteren van het voer door micro-organismen in het maagdarmkanaal (pens- en darmfermentatie) van vee en uit de mestopslag. Op de kaart is het aantal dieren per diersoort maal de gemiddelde methaanuitstoot van dit diersoort weergegeven. De informatie op deze kaart geeft een betrouwbare indicatie van de methaanuitstoot uit vee op deelgebiedsniveau.

Thema 8: groenblauwe dooradering
 Kaart 14: inventarisatie huidige GBDA

Met groenblauwe dooradering (GBDA) worden landschapselementen bedoeld, 'kleine' natuurelementen (maximaal paar hectare en vooral lijnelementen) die het landschap in belangrijke mate vormgeven (bijvoorbeeld bomenrijen, natuurvriendelijke oevers en kruidenrijke akkerranden). Uit de kaart volgt dat Zuid-Holland in het landelijk gebied totaal tussen de 4 en 5,9% aan GBDA heeft. Hiervan bestaat 3,1 tot 4,6% uit droge en ongeveer 1% uit natte landschapselementen. Voor de verdere ontwikkeling van groenblauwe dooradering liggen er onder meer kansen de Veenweiden in de Alblasserwaard (project Prachtsloten), natte en droge dooradering in Kust en Duinen met uitlopers tot in de stad en de akkerranden en de kreken (natte dooradering) en secundaire waterkeringen in de Zuid-Hollandse Delta. In de Veenweiden is op dit moment de meest uitgebreide GBDA, met name via droge elementen. Met een oppervlak van ongeveer 1100 tot 1700 hectare draagt het kerngebied Veenweiden ook voor een belangrijk deel bij aan de natte dooradering van het totale landelijke gebied van Zuid-Holland.

2.2.2. Natuur

Natuur is van levensbelang: het vormt een basisvoorwaarde voor een groot deel van een brede welvaart (werken, wonen) en een gezonde leefomgeving. Toch gaat het met de natuur niet goed. Al jarenlang is op veel terreinen een nog steeds dalende trend te zien, zowel binnen als buiten de beschermde natuurgebieden. Het ecosysteem staat voor een groot aantal uitdagingen (zogenaamde drukfactoren). Onomkeerbare schade dreigt.

De gebiedsfoto laat dit ook zien. Ondanks strikte bescherming bevinden circa 90% van de Habitattypen (soorten leefgebieden) en 75% van de Habitatrichtlijnsoorten (planten en dieren) zich in Nederland in een ongunstige staat van instandhouding. In Zuid-Holland staan 19 van de 21 Natura 2000-gebieden er slecht voor. Uit de analyses voor de groenblauwe dooradering volgt dat in totaal 4% tot 5,9% van het landelijk gebied groenblauw dooraderd is. Wij zijn van plan om dit verder inzichtelijk te maken naar huidige percentage voor prioritaire (veenweide en overgangsgebieden) en niet-prioritaire gebieden. Via diverse programma's wordt er gewerkt aan de doelstellingen uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) om de natuur weer op orde te krijgen.

Er is een wisselwerking tussen klimaat, water en natuur. De slechte staat van de natuur heeft bijvoorbeeld ook een negatief effect op hittestress, droogte, bodemdaling en niet goed kunnen opvangen van water.

Natuurdoelanalyses

Natuurdoelanalyses (NDA's) geven inzicht in de drukfactoren per Natura 2000-gebied. Vanuit het Programma Stikstofreductie en

Natuurverbetering (PSN) zijn alle provincies gehouden NDA's op te stellen voor de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Wij hebben ervoor gekozen dit breder in te vullen door NDA's voor alle Natura 2000-gebieden uit te voeren. De NDA's bevatten ook landschapsecologische systeemanalyses (LESA's).

De NDA's, inclusief het advies van de Ecologische Autoriteit, bieden ecologische basis voor het ZH-PLG en een volgende generatie Natura 2000-beheerplannen. In de NDA's zijn informele gebiedsdoelen afgeleid en wordt beschreven hoe het ecosysteem werkt, hoe de natuur ervoor staat en welke maatregelen mogelijk zijn om de gebiedsdoelen te realiseren. In de NDA's worden geen keuzes gemaakt t.a.v. het ambitieniveau van de gebiedsdoelen (uitbreidingsdoelstelling) en bijbehorende (ingrijpende) maatregelen. De NDA's helpen ons bij het inzicht in de stand van de natuur. Dit zorgt ervoor dat wij ons proactief kunnen opstellen in het uitwerken van de VHR-doelen zoals te lezen in hoofdstuk 4.1.1. Hiermee kunnen wij samen met onze gebiedspartners aan de slag.

Uit de NDA's vloeit voort dat belangrijkste drukfactoren op Natura 2000-gebieden zijn:

- Onvoldoende dynamiek en kwaliteit habitats (getij en verstuiving);
- Stikstofdepositie;
- Hydrologie ((grond)waterkwaliteit, verdroging, onvoldoende peilfluctuatie);
- Onvoldoende areaal (robuustheid) en connectiviteit;
- Verstoring (recreatie, drones, vliegtuigen);
- Onvoldoende kwaliteit leefgebieden en predatie;
- Exoten;
- Bestrijdingsmiddelen (nog te onderzoeken).

Welke drukfactoren het meest van invloed zijn op doelrealisatie verschilt per gebied. De drukfactoren per Natura 2000-gebied moeten nog getoetst worden. Dit geldt voor zowel de opgavekaarten als de prioritering per gebied. Gezien het korte tijdsbestek waarin dit is uitgevoerd kunnen er mogelijke onjuistheden in zitten.

Uit de NDA's blijkt dat voor slechts 2 van de 21 Natura 2000-gebieden alle Natura 2000-doelen gehaald worden. Voor alle 19 andere gebieden worden de Natura 2000-doelen in meer of mindere mate niet gehaald. Voor geen van alle stikstofgevoelige gebieden worden op dit moment alle (stikstofgevoelige) doelen gehaald.

2.2.3. Water

In Zuid-Holland liggen 125 zogenaamde KRW-waterlichamen, grotere en kleinere. Voor deze wateren gelden specifieke doelen

waaraan de waterkwaliteit moet voldoen. De huidige situatie is dat in nog geen enkel KRW-oppervlaktewaterlichaam in Zuid-Holland de goede toestand voor schoon en gezond water wordt gehaald. In 64% van de oppervlaktewaterlichamen is de ecologische kwaliteit matig. In de andere waterlichamen is de kwaliteit ontoereikend of slecht. Op individuele parameters is door de realisatie van de eerdere pakketten aan maatregelen in de perioden 2009-2015 en 2016-2021 wel verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit te zien, maar dit komt nog niet tot uitdrukking in de eindbeoordeling. Het percentage waterlichamen met een matige kwaliteit is sinds 2019 toegenomen met 51 procentpunt. De verbetering is vooral geboekt op de onderdelen biologie en algemeen fysisch-chemische condities.

De reden dat we nog niet aan de doelen voldoen is de te hoge belasting van het water met nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. De land- en tuinbouw belast het oppervlaktewater nog te veel met gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten. Ook industriële processen met name in het havengebied brengen door de zogenoemde opkomende stoffen de waterkwaliteit in gevaar. Daarnaast kent Zuid-Holland het probleem dat het veenweidengebied van nature nutriëntenrijk is. Voor de grondwaterlichamen is de situatie gunstiger. Vier van de vijf grondwaterlichamen zijn in goede chemische toestand. Alleen binnen het grondwaterlichaam Duin Rijn-West is er in de Bollenstreek sprake van overschrijding van de norm voor fosfaat. De kwantitatieve toestand van alle grondwaterlichamen is goed, dat wil zeggen dat de onttrekking van grondwater en de toevoeging in balans zijn. Eveneens relevant voor het bereiken van de KRW-opgave is het bestrijden van exoten.

2.2.4. Klimaat

De klimaatopgave heeft geen specifieke kenmerken voor gebieden; het is voor het realiseren van de opgave niet relevant waar uitstoot plaatsvindt of wordt gereduceerd. De klimaatopgave voor de landbouw speelt in alle drie de kerngebieden van Zuid-Holland. In het veenweidengebied is de uitstoot echter het grootst, doordat in dat gebied de meeste dieren worden gehouden die zorgen voor een hoge methaanuitstoot.

2.2.5. Land- en tuinbouw

De opgave voor de land- en tuinbouw in Zuid-Holland is om de sector te transformeren naar een duurzaam en veerkrachtig model dat voldoet aan de eisen van de moderne tijd. Enkele belangrijke opgaven zijn het aanpakken van duurzaamheidsuitdagingen, inspelen op veranderende consumentenvoorkeuren en marktvereisten, het vinden van een balans tussen schaalvergroting in combinatie met extensivering en schaalverkleining, het omarmen van innovatie en technologie, en de transitie naar circulaire en natuurinclusieve land- en tuinbouw. Samenwerking tussen verschillende belanghebbenden, beleidsontwikkeling, ondersteuning, opleiding en innovatie zijn essentieel in het realiseren van deze transitie.

De sector die voor een aanzienlijk deel gericht is op productie voor Europa en de wereldmarkt, verkeert in een economisch kwetsbare positie en heeft, ondanks alle al geleverde inspanningen, te hoge emissies naar lucht, water en bodem. Een verdere transitie van de land- en tuinbouw en het voedselsysteem is daarom noodzakelijk. Er is naast kwantiteit meer aandacht nodig voor kwaliteit en dit raakt

zowel boeren, consumenten als ketenpartijen. Dat het anders kan, laten diverse boeren en tuinders al zien. Het is nu het moment die kennis en ervaring ook op andere plekken toe te passen.

Waar richten wij ons op? Zuid-Holland is in 2030 hét toonbeeld van een hoog-innovatieve, en circulaire agrarische sector en voedselketen in een stedelijke omgeving waar een goede boterham in verdiend kan worden.

Samen met alle betrokken partijen willen we koers zetten naar een vitale landbouw in 2050 met 2030 als belangrijke tussenstap. Gezien de urgenties is juist nu het moment om hier vol op in te zetten. In de kern wordt onze agrarische sector in de toekomst gekenmerkt door werkende verdienmodellen, kringlooplandbouw, ruimte voor biodiversiteit, water en landschap, een regionaal voedselsysteem en brede maatschappelijke inbedding. De landbouw is geen op zichzelf staande sector, maar heeft een directe relatie met bredere maatschappelijke opgaven op verschillende schaalniveaus. Denk alleen al aan de relatie met de consument en het voedselbewustzijn, gezondheid en biodiversiteit. We willen dat alle inwoners van Zuid-Holland, ongeacht portemonnee of woonplaats, gezond voedsel van eigen bodem kunnen eten. Daarom is het van belang om de transitie van de land- en tuinbouw in een breed maatschappelijke context te plaatsen.

Wij verwachten een belangrijke input voor deze transitieopgaven vanuit het Landbouwakkoord. Hiervoor kijken wij naar de uitkomsten van de onderhandelingen tussen het Rijk en partners.

2.3. Transitieopgaven landelijk gebied

In dit deel van het ZH-PLG zijn de doelen en de nul-situatie in combinatie met de karakteristieken van de Veenweiden, Zuid-Hollandse Delta en Kust en Duinen omgezet naar opgaven per kerngebied en deelgebieden. Deze koppeling tussen doelen, nul-situatie en karakteristieken zorgt ervoor dat duidelijk wordt waar het zwaartepunt van de opgaven ligt en daarmee waar de mogelijkheden voor doelrealisatie in de deelgebieden liggen.

Opgaven per kerngebied

In de volgende paragrafen zijn de opgavekaarten van de drie kerngebieden weergegeven. Hierin staan de opgaven per deelgebied en de doelen kort beschreven. De opgaven zijn steeds verdeeld in natuur, water, klimaat, land- en tuinbouw en sociaal/maatschappelijk. Deze verschillende opgaven worden na de opgavekaart kort nader toegelicht. De opgavekaarten staan, samen met nadere uitwerking van opgaven, opgenomen in de bijlagenbundel.

2.3.1. Opgaven in Zuid-Hollandse Delta

Karakteristieken

In de Zuid-Hollandse Delta komt vooral het jonge zeekeilandschap voor, wat is ontstaan door zee-overstromingen. Aan het begin van onze jaartelling lag hier aanvankelijk, achter de strandwallen ten westen van de huidige kustlijn, een uitgestrekt veengebied. Toen de zee actiever was, werd er veen weggeslagen en klei afgezet. Rond het jaar 1000 bestond de regio uit een aaneenschakeling van (veen)eilanden, slikken en gorzen, kreken en rivierarmen. In

dezelfde tijd begon men gebieden te ontginnen, zoals in het westen van IJsselmonde en in de buurt van Dordrecht. Vanaf de 13de eeuw ging men over tot de aanleg van dijken, mede vanwege de bodemdaling (klink) die veroorzaakt werd door de uitoefening van akkerbouw op veen. Vroeg bedijkte polders zijn de Dordtsche Waard, het Land van Poortugaal en de heerlijkheid Rhoon (IJsselmonde) en de Zwijndrechtsche Waard. De oudste bedijkingen van de Hoeksche Waard vonden plaats ten oosten van de huidige Keizersdijk. In 1270 gingen deze deel uitmaken van de Grote Waard, de grootste polder van het graafschap Holland, met een oppervlakte van 40.000 ha. Tijdens stormvloed en overstromingen gingen weer grote gebieden (tijdelijk) verloren en ontstonden kreken als de Koedood (1373) en het zeegat van het Hollands Diep (1421). De Grote Waard ging in 1421 bij de St. Elizabethsvloed ten onder. Ter plaatse ontstond een grote binnenzee die in de loop van de volgende eeuwen gedeeltelijk herdijkt werd en gedeeltelijk een gebied onder zee-invloed bleef: de Biesbosch. Ook op Voorne-Putten als Goeree-Overflakkee werd veen weggeslagen en zeelei afgezet, waardoor het landschap veranderde in een verzameling (veen)eilandjes, van elkaar gescheiden door kreken. Vanaf de 13de eeuw begon men hier stukken land te bedijken. Zoals op Voorne de ringvormige polders rond Abbenbroek en Zwartewaal. Ook op Goeree-Overflakkee werden vrij vroeg ringvormige polders gevormd door het bedijken van 'opwassen', afzettingen midden in het water. Door het inpolderen van de 'aan-' en 'opwassen' werd zo tot in de 20ste eeuw nieuw land gewonnen. Tijdens stormvloed en overstromingen gingen echter ook grote aangedijkte gebieden (tijdelijk) weer verloren.

Doelen
Overgenomen uit Handreiking NPLG (versie 17 maart)

Natuur

Hoofddoel:
Natuurherstel VHR
30% natuurherstel Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) (2030)

Subdoelen:
Maatregelen in N2000 gebieden
os. vanuit het Programma natuur.
Afronden Naturnetwerk Nederland (NNN)
Resterende opgave areaal NNN (2027).
Uitbreiding oppervlakte natuur
Nader te bepalen.
Groen-Blauwe Dooradering (GBDA)
10% groenblauwe dooradering (2050), waarvan de helft van de opgave in 2030 gerealiseerd is. Uitzondering vormen de prioritaire gebieden (veenweide- en overgangengebieden), waar het doel 10% in 2030 is.
Overgangengebieden
Aanleggen overgangengebieden
Stikstofreductie
Stikstofreductie 2,5 kton (2030/2036) + 38% besparing Industrie / 25% mobiliteit
Agrarische natuur/basishalveit
Uitbreiding areaal agrarische natuur
Nieuw bos
Areaalopgave nieuw bos (2027)

Water

Hoofddoel:
KRW (2027)
Bereik doelen KRW (2027)

Nutriënten
Concentraties nutriënten (P en N) in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027).
Gewasbeschermingsmiddelen
Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027).
Kwantitatieve grondwaterstoestand
Grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor een goede kwantitatieve toestand (2027).

Klimaat

Vernieuwingsopgave
0,21 Mton CO₂-eq uit oxidatie veenweiden (2030)
Emissiereductieopgave landbouw
Landelijke emissiereductieopgave broeikasgassen voor de veehouderij en akkerbouw (mitsaantwending in de akkerbouw) van 5 Mton CO₂-eq (2030).
Landelijke koolstofvastlegging in bomen/ bos/natuur van 0,4 - 0,8 Mton CO₂-eq en in landbouwbodems van 0,5 Mton CO₂-eq (2030)

Geen doel, wel structurend

Water en bodem sturend

Uitgangspunten:
• Niet afwezen (n-rij) plaats of van privaat naar publiek
• Meer rekening houden met extramun
• In samenhang omgaan met wateroverlast, droogte en de bodem
• Meer toegankelijkheid
• Minder afval, minder weggevoerd, niet verontreinigen
• Integrale aanpak in de leefomgeving
• Comply or explain

Land- en Tuinbouw

Discipliner: nog in afwachting van het Landbouwakkoord
Uitgangspunt: het beschermen van land- en tuinbouwgronden voor duurzame, volhoudbare landbouw

Opgaven op de kaart

Natuur

- Aanvullende areaalopgaven (natuurgebieden en natuurinclusieve landbouw)
- Ontwikkelen van 10% groenblauwe dooradering in veenweidegebieden en overgangengebieden, en voor 2030 in de overige gebieden de helft van de opgave van 2050
- Nieuw bos

Water

- Terugdringen nutriënten
- Terugdringen emissies gewasbeschermingsmiddelen
- Knelpunt zoetwaterbeschikbaarheid (opgave zoetwaterbeschikbaarheid en gevolgen van verzilting) (gebiedsdekkend)
- Reservering ruimte voor waterberging

Klimaat

- Verminderen emissie veenoxidatie
- Emissiereductie opgave veehouderij en akkerbouw (waaronder CH₄ en NH₃)

Land- en Tuinbouw (randvoorwaarden en kansen)

- Keuze volhoudbare en duurzame land- en tuinbouwgebieden

Sociaal/maatschappelijk

- Onderwijs / kennis
- Sociale cohesie
- Recreatie en toerisme

Opgaven buiten het NPLG

- Ammoniak afkomstig uit zee
- NO_x-emissiereductieopgave

Figuur 3 Opgavenkaart Zuid-Hollandse Delta

De oudere polders worden gekenmerkt door een lage ligging met een vrij onregelmatige strook of blokverkaveling, terwijl de jongere polders hoger liggen en een rationelere, grootschalige verkaveling hebben. Daarnaast bevinden zich in sommige polders kleine oneffenheden, die het gevolg zijn van de moertering; het winnen van zouthoudend veen. De dijken verdelen het landschap in herkenbare eenheden. Door het steeds aandijken van nieuw land tegen al eerder bedijkt gebied, zijn veel huidige polderdijken vroeger buitenwater-kerend geweest. Zo verschoof de buitenwaterkering met de geleidelijke aangroei van nieuwe zeekleipolders keer op keer op. Deze aangroei stopte met de aanleg van de Deltawerken.

Natuur

De Natuurdoelanalyses, inclusief het advies van de EA, vormen de basis voor maatregelen om de Natura-2000 doelen te versterken. In de Zuid-Hollandse Delta moeten nog veel ecologische verbindingzones worden gerealiseerd. Grote nog te realiseren NNN-gebieden zijn de Leenheerenpolder, Schapegors, Buttervlietpolder, Thomaswaard en de Binnenduinrand van Goeree.

We verkennen waar drukfactoren rondom Natura 2000-gebieden in samenhang met water, bodem en klimaat verminderd kunnen worden, waardoor economie en ecologie ook voor de lange duur beter in balans zijn. Dit doen we in samenwerking met onze gebiedspartners. De Zuid-Hollandse Delta heeft vijf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden: Duinen Goeree en Kwade Hoek, Voornes duin, Grevelingen, Krammer-Volkerak en de Biesbosch. Een deel van deze gebieden kent een te hoge stikstofdepositie en er is een reductie van stikstof noodzakelijk voor een duurzaam beheer en behoud van de natuur. In de Zuid-

Hollandse Delta komt veel van de stikstofdepositie uit het buitenland (30-50%). Vanwege een dominante zuidwestenwind waait een deel van de emissies uit België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk richting Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland (met name in de duinen). Scheepvaart speelt ook een belangrijke rol (20-40%) door de vele drukke scheepvaartroutes en ankerplaatsen voor de Nederlandse kust en de binnenlandse vaartroutes. Daarnaast is een aanzienlijk deel van de depositie niet te verklaren (meetcorrectie, 10-20%). De overige emissie is vooral afkomstig van de landbouw (20-30%).

Rondom de stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden zijn extra inspanningen nodig omdat ammoniak gedeeltelijk dicht bij de bron neerslaat. Met name Voornes Duin en Duinen Goeree & Kwade Hoek zijn nog deels overbelast (ca. 20% van het stikstofgevoelig areaal ligt daar nog boven de KDW). Met lokale, gebiedsgerichte maatregelen kan niet de gehele stikstofoverbelasting opgelost worden, maar kan wel een belangrijke bijdrage geleverd worden. Daarnaast is in de gehele Delta (net als in de rest van Zuid-Holland) een generieke beperking van de stikstofemissie nodig.

Ook in de Zuid-Hollandse Delta is er de opgave om kansen te verkennen om de natuur robuuster te maken door bijvoorbeeld meer geleidelijke overgangen te creëren tussen natuur en aangrenzende gebieden. Ook van het creëren van meer natuurwaarden buiten de natuurgebieden kunnen zowel de natuurgebieden alsook de landbouw profiteren.

Het deltagebied is bijzonder soortenrijk, de zandhommel en de noordse woelmuis zijn kenmerkend in het gebied. De hoge natuurwaarden liggen vooral buitendijks. Binnendijks is voor veel soorten het leefgebied buiten natuurgebieden beperkt. Diepe sloten, smalle oevers en intensief beheerde dijken en bermen laten op veel plaatsen weinig ruimte voor natuur. Agrarisch natuurbeheer, waaronder akkerrandenbeheer draagt bij aan soortbescherming voor soorten als de kluut en de patrijs.

In de Delta ligt ook een opgave om een bijdrage te leveren aan de Bossenstrategie. Dit kan gaan om de realisatie van meer natte bossen en/of grienden langs de rivieren en binnendijkse droge

bossen langs rivierdijken en kreken, erfbeplanting, agroforestry en grotere bosenheden.

De grote wateren en/of maatregelen in deze watersystemen zelf vallen formeel niet onder het ZH-PLG. De natuurdoelen voor deze wateren vragen echter ook om maatregelen op land (binnen- en buitendijks) of profiteren daarvan. Deze maatregelen vallen wél binnen de scope van het ZH-PLG.

De natuurdoelanalyses van Haringvliet, Grevelingen en Biesbosch worden meegenomen in het zoeken en beoordelen van maatregelen in de verschillende deelgebieden. Voor het behouden en versterken van de buitendijkse natuur in de Delta is het ontbreken van een verbinding naar de zee, en daarmee het ontbreken van voldoende getijdynamiek, een groot knelpunt. Dit blijkt uit de natuurdoelanalyses die voor de buitendijkse gebieden zijn opgesteld. Herstel van de invloed van de zee in de Delta raakt, naast natuur, aan veel onderwerpen waaronder waterveiligheid en zoetwaterbeschikbaarheid en is daarmee een complexe discussie. Waterveiligheid is van oudsher een belangrijk thema in de Zuid-Hollandse Delta. De provincie neemt deel aan de gesprekken die hierover worden gevoerd, waaronder Getij Grevelingen, maar het rijk is hier de voortouwnemer.

Voor opgaven rondom de grote wateren werken we samen met Rijkswaterstaat (RWS). RWS, SBB en RVO voeren de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) uit, dat tot doel heeft om de ecologische waterkwaliteit te verbeteren en de natuur te versterken in de grote wateren in de Zuidwestelijke Delta (naast Zuid-Hollandse Delta ook Zeeland en West-Brabant).

Water

Hoe dichterbij de kust, hoe zouter het grondwater dat via kwel bijdraagt aan de verzilting van het oppervlaktewater. Water uit de grote rivieren wordt ingelaten om het zout weg te spoelen.

Toenemende verzilting zet tevens druk op goede waterkwaliteit.

Door het hele gebied worden met regelmaat de waterkwaliteitsnormen voor gewasbeschermingsmiddelen overschreden. De overschrijdingen zijn terug te voeren op onder andere de akkerbouw en de bollenteelt.

Gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten (met name stikstof, maar ook fosfor) moeten teruggedrongen worden om de waterkwaliteit te verbeteren. De stikstofopgave komt deels voort uit actuele bemesting. De invloed van agrarische activiteiten op belasting van fosfor is zeer beperkt. Verder is de opgave om meer water vast te houden waardoor nutriënten minder snel uitspoelen. In de Zuid-Hollandse Delta zijn de grondwatercondities kwalitatief nog onvoldoende in het Natura 2000-gebied Voornes duin.

Naast de waterkwaliteit is er een waterkwantiteitsopgave. De beschikbaarheid van zoet water uit de grote rivieren kan veranderen door klimaatverandering, zeespiegelstijging en veranderende rivierafvoer. Het huidige systeem moet worden aangepast zodat (toekomstige) extreme neerslag niet leidt tot onaanvaardbare wateroverlast en versneld afvoeren niet onnodig leidt tot tekorten in drogere perioden.

Klimaat

Klimaatverandering gaat zorgen voor extremere neerslag, langere hete en droge periodes en zeespiegelstijging. De Zuid-Hollandse Delta beschikt over een aantal belangrijke natuurlijk klimaatbuffers

die bijdragen aan oever- en kustverdediging: de Voornse Duinen, maar ook de natuurlijke dynamiek in de Voordelta, Biesbosch en Haringvliet dragen bij aan de oever- en kustverdediging ter bescherming tegen zeespiegelstijging en overstromingsrisico's. Moerasgebieden en de Korendijkse Slikken hebben een belangrijke sponsfunctie voor het vasthouden van (zoet-)water. Hittestress speelt in het gebied een minder grote rol door weinig stedelijke agglomeraties. Op kleigrond, die veel aanwezig is in de Zuid Hollandse Delta, groeien bomen heel snel. Hierdoor ontstaat in relatief korte tijd een bos met dikke bomen en dit zorgt voor een hoge opslag van CO₂.

Land- en tuinbouw

De eilanden in de Zuid-Hollandse Delta zijn koploper op het gebied van duurzame, innovatieve landbouw. Het behouden van deze koppositie is gewenst om voedselproductie met oog voor bodem, biodiversiteit en omgeving op lange termijn op niveau te houden. Voorkomen moet worden dat door monocultuur, uitputting van de bodem en verlies van biodiversiteit deze koppositie verloren gaat. Een belangrijke factor is rekening houden met de beschikbaarheid van zoet water. Er is toenemende verzilting. Onder normale omstandigheden is er voldoende zoet water om het zout weg te spelen. In droge zomers met lage rivierafvoeren kunnen knelpunten ontstaan.

Sociaal en maatschappelijk

De opgaven onderwijs/ kennis, sociale cohesie en recreatie en toerisme volgen niet rechtstreeks uit de doelen van het NPLG/ZH-PLG. Zij hebben echter wel een nauwe relatie met de opgaven natuur, water, klimaat en land- en tuinbouw en worden daarom als

relevante meekoppel-opgaven gezien, daar waar zij bijdragen aan het doelbereik van het ZH-PLG. Met name recreatie is vanuit twee gezichtspunten te benaderen; het is een opgave in de zin van recreatiedruk op natuur(gebieden) maar biedt kansen als oplossingsrichting door nieuwe recreatieruimte te ontwikkelen of bestaande recreatiegebieden kwalitatief te verbeteren.

2.3.2. Opgaven in Kust en Duinen

Karakteristieken

Het Kust- en Duinengebied bestaat uit een duinlandschap, strandwallen- en strandvlakten en landgoederen. Het duinlandschap bestaat uit 'jonge' duinen. Aanvankelijk lagen er meer westelijk lage, 'oude' duinen en strandwallen. Deze werden in perioden van verhoogde zee-activiteit voor een deel opgeruimd, waarna vanaf circa 1000 na Chr. Onder invloed van veranderende zeestromingen en de wind de hogere, 'jonge' duinen werden gevormd. De duinen beschermen het achterliggende land tegen de zee. Tussen Den Haag en Hoek van Holland vormen de duinen echter een vrij smalle en lage strook, waardoor aanvullende bescherming noodzakelijk is in de vorm van een zanddijk. Andere delen van de duinen waren breed genoeg voor bijvoorbeeld kleinschalige landbouw, vanaf de 17de eeuw. Later werden de duinen ook gebruikt voor de drinkwaterwinning en vond de aanleg plaats van bos en winddijken om verstuivingen tegen te gaan.

Het strandwallen- en strandvlaktenlandschap werd van ongeveer 5000 tot 3000 jaar geleden gevormd. Daarmee is dit het oudste landschap van Zuid-Holland. Op de strandwallen ontstonden de 'oude' duinen. De gebieden tussen de strandwallen, de

strandvlakten, werden opgevuld met veen en klei. Vanaf de 18^e eeuw werden de strandwallen afgegraven ten behoeve van stadsuitbreidingen en wegeaanleg. Om het zand af te voeren werden zanderijvaarten gegraven. Zo ontstond het zanderijlandschap. In de 19de eeuw vond op grote schaal ontzanding plaats voor de kalkzandsteenfabricage. De ontzande gebieden werden in cultuur gebracht voor de bloembollenteelt, waartoe verregaande egalisatie en fijnmazige ontwatering plaatsvond. Het strandwallen- en strandvlaktenlandschap komt voor in de regio's Den Haag en Duin- en Bollenstreek.

Achter de duinen, op de oude strandwallen liggen landgoederen vaak bij elkaar in de vorm van landgoederenzones, zoals de landgoederenzone bij Wassenaar. Landgoederen dragen bij aan de landschappelijke en recreatieve waarde van hun omgeving. Een vrije ligging en zichtassen zijn daarbij belangrijk. Voor bescherming van de relatie tussen het landgoed en de omgeving van het landgoed zijn door de provincie zogenaamde landgoedbiotopen vastgesteld.

Natuur

Het Kust- en Duinengebied bevat veel kwetsbare natuur en kent in het hele gebied een hoge druk op biodiversiteit en waterkwaliteit. Deze druk is afkomstig van stikstof (NO_x), ammoniak (NH₃), recreatie en gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten uit de land- en tuinbouw. De opgaven richten zich op het herstellen, versterken en uitbreiden van de natuur, het verbeteren van de waterkwaliteit, ruimte voor waterkwantiteit ten behoeve van de zoetwater beschikbaarheid en waterberging en de transitie naar volhoudbare land- en tuinbouw die toewerkt naar een toekomstgericht, duurzaam en circulair systeem.

Doelen
Overgenomen uit Handreiking NPLG (versie 17 maart)

Natuur

Hoofddoel:
Natuurherstel VHR
30% natuurherstel Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) (2030)

Subdoelen:
Maatregelen in N2000 gebieden en vanuit het Programma natuur
Afronden Natuurnetwerk Nederland (NNN)
Resterende opgave areaal NNN (2027)
Uitbreiding oppervlakte natuur
Nader te bepalen
Groen-Blauwe Dooradering (CBDA)
10% groenblauwe dooradering (2050), waarvan de helft van de opgave in 2030 gerealiseerd is. Uitzondering vormen de prioritaire gebieden (veenweide- en overgangengebieden), waar het doel 10% in 2030 is.
Overgangengebieden
Aanleggen overgangengebieden
Stikstofreductie
Stikstofreductie 2,5 kton (2030/2035) + 38% besparing industrie / 25% mobiliteit
Agrarische natuur/baasikwaliteit
Uitbreiding areaal agrarische natuur
Nieuw bos
Areaalopgave nieuw bos (2027)

Water

Hoofddoel:
KRW (2027)
Bereik doelen KRW (2027)

Nutriënten
Concentraties nutriënten (P en N) in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027).

Gewasbeschermingsmiddelen
Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027).

Kwantitatieve grondwateroestand
Grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor een goede kwantitatieve toestand (2027).

Klimaat

Veenoxidatie
0,21 Mton CO₂-eq uit oxidatie veenweiden (2030)

Emissiereductieopgave landbouw
Landelijke emissiereductieopgave broeikasgassen voor de veehouderij en akkerbouw (mestaanwending in de akkerbouw) van 5 Mton CO₂-eq (2030).
Landelijke koolstofvastlegging in bomen/bois/natuur van 0,4 - 0,8 Mton CO₂-eq en in landbouwbodems van 0,5 Mton CO₂-eq (2030)

Geen doel, wel structurend

Water en bodem sturend

Uitgangspunten:
• Niet afweten (in tijd, plaats of van privaat naar publiek)
• Meer rekening houden met extremen
• In samenhang omgaan met waterwet, droogte en de bodem
• Meer toegankelijkheid
• Vinder lokale, minder weggaan, niet waterstoringen
• Integrale aanpak in de leefomgeving
• Comply or explain

Land- en Tuinbouw

Disclaimer: nog in afwachting van het Landbouwakkoord.
Uitgangspunt: het beschermen van land- en tuinbouwgebieden voor duurzame, veilige landbouw

Opgaven op de kaart

Natuur

- Aanvullende areaalopgaven (natuurgebieden en natuurinclusieve landbouw)
- Ontwikkelen van 10% groenblauwe dooradering in veenweidegebieden en overgangengebieden, en voor 2030 in de overige gebieden de helft van de opgave van 2050
- Nieuw bos

Water

- Terugdringen nutriënten
- Terugdringen emissies gewasbeschermingsmiddelen
- Knelpunt zoetwaterbeschikbaarheid (opgave zoetwaterbeschikbaarheid en gevolgen van verzilting) (gebiedsdekkend)
- Reservering ruimte voor waterberging (diepste delen van de polders/watersysteem)
- Waterwingebied / grondwaterbeschermingsgebied

Land- en Tuinbouw (randvoorwaarden en kansen)

- Transitie greenports
- Sociaal/maatschappelijk
- Onderwijs / kennis
- Sociale cohesie
- Recreatie en toerisme

Opgaven buiten het NPLG

- Ammoniak afkomstig uit zee
- NOx-emissiereductieopgave

Figuur 4 Opgavenkaart Kust en Duinen

In het licht van de NPLG-doelen is natuurherstel en -ontwikkeling, samen met verbetering van de waterkwaliteit, dominant in het Kust en Duinengebied. Het gebied bevat vijf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden: Solleveld en Kapittelduinen, Westduinpark en Wapendal, Meijendel en Berkheide, Coepelduynen en het Zuid-Hollandse deel van Kennemerland-Zuid.

De vijf Natura 2000-gebieden binnen Kust en Duinen vallen allen onder het typen Duinen. Hiervoor heeft het ministerie van LNV kernopgaven geformuleerd. Deze zijn vastgesteld in het Natura 2000 doelendocument. LNV stelt dat het meest essentiële proces in de duinen - de dynamiek door verstuiving en duinvorming – grotendeels verloren is gegaan door vastlegging van de kust, stikstofdepositie en het wegvallen van historisch gebruik. Voor een goede staat van instandhouding van de Duinen, stelt LNV de volgende kernopgaven:

- Realiseren van een samenhangend landschap;
- Behouden en herstellen van rust en donker voor fauna;
- Versterken van de samenhang met Natura2000-gebieden van de typen Noordzee, Wadden, Delta, Meren en Moerassen.

In Kust en Duinen is 30 tot 50% van de stikstofdepositie afkomstig uit het buitenland. Ook hier waait een deel van de emissies uit België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk vanwege de dominante zuidwestenwind richting Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland, met name in de duinen. Ook zijn delen van de depositie afkomstig van woningen, bedrijven en mobiliteit (15-25%), de zeescheepvaart (10-15%) en is een deel (10-20%) niet te verklaren door de

meetcorrectie. De land- en tuinbouw is verantwoordelijk voor 10% tot 20% van de stikstofdepositie.

De overbelasting van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in kerngebied Kust en Duinen is, in verhouding tot andere gebieden, redelijk. Alleen het gebied Solleveld en Kapittelduinen is behoorlijk overbelast, met meer dan 30% boven de KDW.

In de natuurdoelanalyses is een kwalitatieve analyse gemaakt van de kwaliteit van de aanwezige oppervlaktes van de habitattypen. De belangrijkste knelpunten zijn: beschikbare ruimte, stikstofdepositie (verzuring, vermesting, eutrofiëring), vergrassing en verstruweling, beperkte verstuivingsdynamiek, lage konijnenstand, overbegrazing (door onder andere damherten), gebrek aan rust, aanwezigheid van gebiedsvreemde plantensoorten (Japanse duizendknoop, Amerikaanse vogelkers, rimpelroos etc).

Kust en Duinen bestaat voor het NNN uit de deelgebieden Bollenstreek, Den Haag en Westland. Door verstedelijking, aanleg van nieuwe infrastructuur en intensief agrarisch gebruik (bollenteelt) staat de natuur in dit gebied onder druk. In het gebied liggen een aantal verbindingzones en kleinere natuurgebieden, waarvan de grootste de Korte Bonnen bij Hoek van Holland is.

Het gebied Kust en Duinen is gevarieerd en herbergt veel te beschermen soorten, zoals de roerdomp, zandhagedis, boomklever en nachtegaal. Veel soorten hebben hun leefgebied in de duingebieden langs de kust die beschermd zijn als Natura 2000-gebied of in de landgoederen daarachter die veelal begrensd zijn als NNN. Hier leven veel soorten die afhankelijk zijn van oude bossen. Voor sommige soorten uit de groep van akkervogels is de Bollenstreek nog een relevant leefgebied.

Kenmerkende bostypen van Kust en Duinen zijn:

- Landgoederenbos in binnenduinstrand
- Duinbossen (alleen zand in duingebieden)
- Laagveenbos op natte lage delen in de polders. Een mooie referentie is oude bosgroeiplaats in de Duivenvoordse-Veenzijdse polder. Dit is een A-locatie bos, dat al voor 1850 aanwezig was.

Water

De kustzone kent zandgronden (duinen), zeeklei en veen. Het duingebied combineert meerdere functies: kustverdediging, natuur, recreatie en drinkwaterproductie. In de duinen wordt rivierwater geïnfiltreerd voor de productie van drinkwater. Door deze infiltratie

zijn natte duinvalleien ontstaan, deze zijn gevoelig voor verdroging. De balans tussen alle functies is kwetsbaar. Drinkwaterbedrijven zoeken naar alternatieve bronnen voor drinkwaterproductie omdat de huidige productiecapaciteit onvoldoende is om de verstedelijkingsopgave te kunnen faciliteren.

Ook in de rest van het kustgebied is het woekeren met de ruimte. Door de hoge mate van verstedelijking is het gebied gevoelig voor wateroverlast. De gevoeligheid voor wateroverlast is vooral groot in het Westland, dat behalve veel verharding ook te maken heeft met bodemdaling.

Behalve de zoetwaterbel onder de duinen is het grondwater in het kustgebied brak. Door zeespiegelstijging zal de kweldruk toenemen en zal ook de verzilting via schutsluizen toenemen.

De mogelijkheid om het zout weg te spoelen neemt af door veranderende rivierafvoer en door toename van de watervraag in andere gebieden.

Waterbeschikbaarheid is op de langere termijn problematisch: de provinciale vraag neemt toe, terwijl de kwantiteit achteruitgaat door klimaatverandering. Alle watervragende functies zullen rekening moeten houden met verzilting, vooral in situaties met lage rivierafvoeren. Onttrekking van (brak)grondwater door de glastuinbouw komt in het Westland steeds meer onder druk te staan, onder andere in relatie tot bodemdaling in het gebied van De Lier.

Klimaat

Klimaatverandering, zeespiegelstijging in het bijzonder, is een uiterst relevante opgave voor de kust. De duinen bieden bescherming als zeewering. De veiligheid is vooralsnog op orde, maar voor de lange termijn zijn nieuwe strategieën noodzakelijk. Strategieën waarbij de duinen als zeewering mee kunnen groeien met de stijgende zeespiegel. Dit heeft uiteraard direct gevolgen voor de inrichting en het gebruik van het strand.

Het duingebied biedt mogelijkheden om schoon zoet kwelwater vast te houden en om water uit piekbuien vast te houden. Dit water kan gebruikt worden tijdens drogere perioden. Zo krijgt het duingebied meer een sponsfunctie. Het vasthouden van kwel- en regenwater is goed voor de waterkwaliteit, de beschikbaarheid van water in drogere perioden en de natuurkwaliteit. Daarbij biedt het tegendruk voor de duinen doordat verzilting van duinen door zoute kwel vanuit

zee voorkomen wordt en doordat de drinkwatervoorraad wordt veiliggesteld.

Land- en tuinbouw

In Kust en Duinen bevinden zich twee van de zes nationale Greenports: West-Holland en de Duin- en Bollenstreek. De Greenports in Zuid-Holland hebben een toegevoegde waarde en werkgelegenheid die vergelijkbaar is met de mainports Rotterdam en Schiphol. Om ook in de toekomst concurrerend te blijven is de opgave voor het cluster om meer te doen met dezelfde hoeveelheid ruimte en met minder energie en water. We werken met de sector aan de transitie naar een toekomstbestendige en duurzame agrarische bedrijfsvoering die toonaangevend en innovatief opereert. In beide Greenports wordt hierop ingezet met ruimtelijk economische ontwikkelstrategieën. Bij die transitie is water van goede kwaliteit van groot belang om gewassen gezond te houden. Agrarisch ondernemers hebben daar zelf invloed op. Met de juiste aanpak kunnen zij de waterkwaliteit, biodiversiteit en ecologie op en om het eigen bedrijf verbeteren. De kwaliteit van de bodem is daar nauw mee verbonden.

Naast de tuinbouw zijn er andere agrarische functies in Kust en Duinen zoals veeteelt, met name in de deelgebieden Duin, Horst en Weide en de Duin- en Bollenstreek. Ook voor deze groep grondeigenaren en landgebruikers is een transitie naar een toekomstbestendige en duurzame agrarische bedrijfsvoering aan de orde. De ambitie van de provincie is om de balans tussen economie, bodem, water, natuur, recreatie en biodiversiteit op orde te krijgen.

Sociaal en maatschappelijk

De opgaven onderwijs/kennis, sociale cohesie en recreatie en toerisme volgen niet rechtstreeks uit de doelen van het NPLG/ZH-PLG. Zij hebben echter wel een nauwe relatie met de opgaven natuur, water, klimaat en land- en tuinbouw en worden daarom als relevante meekoppel-opgaven gezien, daar waar zij bijdragen aan het doelbereik van het ZH-PLG. Zo wordt het gebied Kust en Duinen intensief benut voor recreatie. Deze concentratie van sociale en maatschappelijke opgaven leidt tot extra uitdagingen in relatie tot de kwetsbare natuur in de Natura 2000-gebieden in dit gebied. Met name recreatie is vanuit twee gezichtspunten te benaderen: het is een opgave in de zin van recreatiedruk op natuur(gebieden) maar biedt kansen als oplossingsrichting door nieuwe recreatieruimte te ontwikkelen of bestaande recreatiegebieden kwalitatief te verbeteren.

2.3.3. Opgaven in Veenweidengebied

Karakteristieken

In kerngebied Veenweiden komen vooral veenontginningen voor. Deze zijn vanaf de 11de eeuw ontstaan, toen vanaf een ontginningsbasis (rivier of gegraven wetring) de veenwildernis systematisch werd ontgonnen. Zo ontstond een verkaveling die nog altijd karakteristiek is voor het veenlandschap: lange (smalle) stroken, van elkaar gescheiden door afwateringssloten, met de boerderij op de kop van de kavel. De stroken liggen evenwijdig aan elkaar of vormen een waaier, als ze uitgezet zijn vanaf een kronkelende rivieroever. Vanaf de 16de eeuw werd het veen plaatselijk op grote schaal tot onder de waterspiegel afgegraven ten behoeve van de turfwinning. Hierdoor ontstonden veenplassen.

Deze veenplassen werden op een aantal plaatsen drooggemalen en zo ontstonden vervolgens droogmakerijen.

Natuur

Hoewel de Veenweiden een cultuurlandschap vormen, is de natuur onlosmakelijk verbonden met dit landschap. In het Veenweidengebied liggen vijf Natura 2000-gebieden waarvan twee stikstofgevoelig zijn (Nieuwkoopse Plassen & De Haeck en Vettenbroek & Polder Stein). In alle gebieden hebben we robuuste ecosystemen met een rijke biodiversiteit nodig, voor zowel een toekomstbestendige land- en tuinbouw als het behoud van de kwaliteit van het landschap. In de huidige situatie staat de natuur echter onder druk. In de Veenweiden moeten nog veel verbindingzones worden gerealiseerd. Ook liggen in de Veenweiden nog veel kleine gebiedjes die nog niet zijn gerealiseerd. Grotere, nog te realiseren gebieden zijn de Groene Waterparel, Polder Blokweer en Achterwaterschap-West.

De vijf Natura 2000-gebieden in het kerngebied Veenweiden zijn: Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (stikstofgevoelig), Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein, De Wilck, Boezems Kinderdijk en Donkse Laagten. Daarnaast worden twee uiterwaarden in Lingegebied & Diefdijk Zuid (stikstofgevoelig) tot het kerngebied Veenweiden gerekend. Nieuwkoopse Plassen & De Haeck en Boezems Kinderdijk bestaan grotendeels uit rietland en moeras, de overige gebieden uit graslanden (veenweide). Alle gebieden zijn aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is daarnaast aangewezen als Habitatrichtlijngebied. Geen enkel gebied is aangewezen voor broedende weidevogels, hoewel daarvoor wel een grote opgave geldt in het veenweidegebied.

Doelen
Overgenomen uit Handreiking NPLG (versie 17 maart)

Natuur

Hoofddoel:
Natuurherstel VHR
30% natuurherstel Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) (2030)

Subdoelen:
Maatregelen in N2000 gebieden
o.a. vanuit het Programma natuur.
Afronden Natuurnetwerk Nederland (NNN)
Resterende opgave areaal NNN (2027).
Uitbreiding oppervlakte natuur
Nader te bepalen.
Groen-Blauwe Dooradering (GBDA)
10% groenblauwe dooradering (2030), waarvan de helft van de opgave in 2030 gerealiseerd is. Uitzondering vormen de prioritaire gebieden (veenweiden- en overgangsgebieden), waar het doel 10% in 2030 is.
Overgangsgebieden
Aanliggen overgangsgebieden
Stikstofreductie
Stikstofreductie 2,5 ton (2030/2035) + 38% besparing industrie / 25% mobiliteit
Agrarische natuur/basiskwaliteit
Uitbreiding areaal agrarische natuur
Nieuw bos
Areaalopgave nieuw bos (2027)

Water

Hoofddoel:
KRW (2027)
Bereik doelen KRW (2027)

Nutriënten
Concentraties nutriënten (P en N) in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027).

Gewasbeschermingsmiddelen
Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan wettelijke normen (2027).

Kwantitatieve grondwatertoestand
Grondwaterlichamen voldoen aan de norm voor een goede kwantitatieve toestand (2027).

Klimaat

Veenoxidatie
0,21 Mton CO₂-eq uit oxidatie veenweiden (2030)

Emissiereductieopgave landbouw
Landelijke emissiereductieopgave broeikasgasen voor de veehouderij en akkerbouw (meestaanwending in de akkerbouw) van 5 Mton CO₂-eq (2030).
Landelijke koolstofvastlegging in bomen/bos/natuur van 0,4 - 0,8 Mton CO₂-eq en in landbouwbodems van 0,5 Mton CO₂-eq (2030)

Geen doel, wel structurend

Water en bodem sturend

Uitgegeven:

- Nieuw afwateren (in tijd, plaats of van privaat naar publiek)
- Meer rekening houden met ontzamen
- In samenhang omgaan met wateroverlast, droogte en de bodem
- Maatregelenlijst
- Minder afbakken, minder vergaren, niet vroortreinen
- Interactie met de leefomgeving
- Comply or explain

Land- en Tuinbouw

Discipliner, nog in afwachting van het Landbouwbeleid.
Uitgegeven: het beschermen van land- en tuinbouwgronden voor duurzame, veilige landbouw.

Legenda

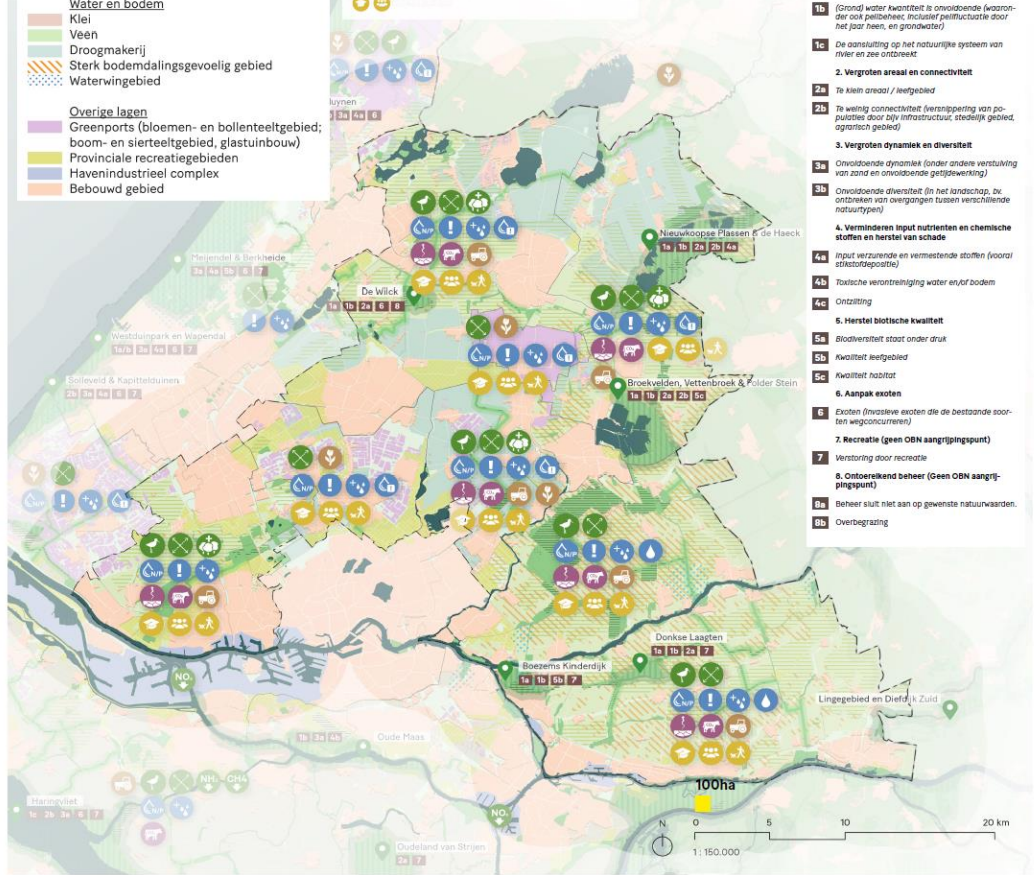
Natuur
N2000
Indicatief overgangsgebied N2000 (te onderzoeken)
NNN
Ecologische verbindingzone
Nog te realiseren NNN/EVZ
Weidevogelgebied

Water en bodem
Klei
Veen
Droogmakerij
Sterk bodemdalingsgevoelig gebied
Waterwingebied

Overige lagen
Greenports (bloemen- en bollenteeltgebied; boom- en sierteeltgebied, giastuinbouw)
Provinciale recreatiegebieden
Havenindustrieel complex
Bebouwd gebied

Opgaven in elk deelgebied

- Ontwikkelen van 10% GBDA
- Knelpunt zoetwaterbeschikbaarheid
- Terugdringen emissie nutriënten
- Reservering ruimte voor waterberging
- Sociaal-maatschappelijke opgaven

Staat N2000 gebieden op basis drukfactoren

- Deze drukfactoren komen uit de natuurdeklaraties (NDA)
- Per N2000 is een top 5 knelpunten weergegeven. Knelpunten buiten deze top 5 kunnen ook relevant zijn.
- Voor de niet-stikstofgevoelige gebieden zijn de NDA's nog niet zo ver (staan niet op kaart)

1. Optimalisatie hydrologische systemen

1a Grondwaterkwaliteit is onvoldoende (kort te veel nutriënten en stoffen)
1b Grondwaterkwaliteit is onvoldoende (waaronder ook peilbeheer, inclusief peilfluctuaties door het jaar heen, en grondwater)
1c De consulting op het natuurlijke systeem van rivier en zee ontbreekt

2. Vergroten areaal en connectiviteit

2a Te klein areaal / weidegebied
2b Te weinig connectiviteit (verangering van poorten door zijkanaalconstructie, steekdijk gebied, agrarisch gebied)

3. Vergroten dynamiek en diversiteit

3a Onvoldoende dynamiek (onder andere versterving van zand en onvoldoende getjebewerking)
3b Onvoldoende diversiteit (in het landschap, de ontbreken van overgangen tussen verschillende natuurtypen)

4. Verminderen input nutriënten en chemische stoffen en herstel van schade

4a Input verzurende en vermistende stoffen (vooral stikstofdeposities)
4b Toxische verontreinigend water en/of bodem
4c Ontzetting

5. Herstel biotische kwaliteit

5a Biodiversiteit staat onder druk
5b Kwaliteit leefgebied
5c Kwaliteit habitat

6. Aanpak exoten

6a Exoten (invasieve exoten die de bestaande soorten wegconcurreren)
7. Recreatie (geen OBN aangrijpingspunt)

7a Verstoring door recreatie
8. Ontoereikend beheer (Geen OBN aangrijpingspunt)

8a Beheer sluit niet aan op gewenste natuurwaarden.
8b Overbegrazing

Opgaven op de kaart

- Natuur**
- Aanvullende areaalopgaven (natuurgebieden en natuurinclusieve landbouw)
 - Ontwikkelen van 10% groenblauwe dooradering in veenweidegebieden en overgangsgebieden, en voor 2030 in de overige gebieden de helft van de opgave van 2050
 - Nieuw bos
- Water**
- Terugdringen nutriënten
 - Terugdringen emissies gewasbeschermingsmiddelen
 - Knelpunt zoetwaterbeschikbaarheid (opgave zoetwaterbeschikbaarheid en gevolgen van verzilting) (gebiedsdekkend)
 - Reservering ruimte voor waterberging
 - Waterwingebied / grondwaterbeschermingsgebied
- Klimaat**
- Verminderen emissie veenoxidatie
 - Emissiereductie opgave veehouderij en akkerbouw (waaronder CH₄ en NH₃)
- Land- en Tuinbouw (randvoorwaarden en kansen)**
- Volhoudbare en duurzame land- en tuinbouwgebieden
 - Transitie greenports
- Sociaal/maatschappelijk**
- Onderwijs / kennis
 - Sociale cohesie
 - Recreatie en toerisme
- Opgaven buiten het NPLG**
- Ammoniak afkomstig uit zee
 - NO_x-emissiereductieopgave

Figuur 5 Opgavenkaart Veenweidengebied

De Natura 2000-gebieden in het veenweidegebied vallen onder het landschapstype Meren en moerassen (laagveen en zeeklei). In het Natura 2000 doelendocument van LNV zijn daarvoor de volgende kernopgaven geformuleerd:

- Behoud en herstel van samenhang tussen slaappleatsen en foerageergebieden in het bijzonder voor grasetende watervogels en meervleermuizen;
- Evenwichtig systeem met betrekking tot waterkwaliteit, waterkwantiteit en hydromorfologie;
- Compleetheid in tijd en ruimte van verschillende verlandingsstadia;
- Plas-drassituaties voor vogels en noordse woelmuis;
- Herstel van overjarig riet voor moerasbroedvogels en noordse woelmuis;
- Herstel inundatie, behoud en nieuwvorming van vochtige graslanden, waaronder blauwgrasland en kievitsbloemhooiland;
- Voldoende rui- en rustplaatsen voor watervogels.

Ongeveer de helft van de stikstofdepositie in kerngebied Veenweiden afkomstig uit de land- en tuinbouw. Daarnaast is ca. 30% van de stikstofdepositie afkomstig uit het buitenland. Industrie kent een bijdrage van 3%, voor wegverkeer is dit 7%.

De Veenweiden bestaat naast de programma's Krimpenerwaard en Gouwe Wiericke uit de deelgebieden Alphen-Leiden, Midden-Delfland, Waddinxveen-Zuidplas en de Alblasserwaard. In het gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck en het gebied de Linge &

Diefdijk Zuid wordt de kritische depositiewaarde overschreden. Een aanzienlijk deel van deze gebieden (53%) is overbelast.

Uit de natuurdoelanalyses volgen als belangrijkste knelpunten onder andere onvoldoende waterkwaliteit, peilbeheer, stikstofdepositie, oeverafkalving, onvoldoende oppervlakte broedgebied voor moerasvogels (bijv. roerdomp, zwarte stern en porseleinhoen) en betreding en vraat door ganzen.

Het veenweidegebied heeft hoge waarden op het gebied van soorten van grasland, water en oevers en moeras. Weidevogels komen in grote delen voor, maar zijn ondanks vele inspanningen de laatste decennia sterk in aantal achteruitgegaan. Een voorbeeld hiervan is de grutto. Sommige soorten van waterrijke milieus zoals otter en bever nemen toe, maar de waterkwaliteit is nog niet op orde. Ook een soort als groene glazenmaker staat er slecht voor.

Kenmerkende bostypen voor het veenweidegebied zijn:

- Laagveenbos. Dit is (ook Europees gezien) een zeldzaam bostype. In vroegere eeuwen bestond Zuid-Holland voor een groot deel uit laagveenbos en hieruit zijn destijds dikke veenpakketten ontstaan. Op dit moment is het oppervlak gering.
- Grienden (wilgen die regelmatig worden geoogst).
- Kleine bosjes en landschapselementen in de veenweiden zijn waardevol voor diverse dieren, waaronder de spotvogel.

Water

Wat betreft de natuurdoelen liggen er, naast het versterken van de biodiversiteit en natuurgebieden en het beperken van de stikstofuitstoot, opgaven voor het verbeteren van de waterkwaliteit en het tegengaan van verdroging. Er is een sterke relatie met de opgaven voor de KRW en bodemdaling. In het veenweidegebied is bodemdaling een belangrijk thema. Het vinden van een balans tussen bodemdaling, bodemgebruik en het watersysteem is daarom op zowel korte als lange termijn van belang. In het klimaatakkoord krijgt bodemdaling specifiek aandacht. Hierdoor is de samenwerking in sommige deelgebieden al enkele jaren geleden, voor het ZH-PLG, gestart. De bodemdaling wordt in de Gebiedsfoto in bijlage thema 3 verder toegelicht.

Specifiek voor veenweiden geldt dat het verhogen of hoog houden van de grondwaterstand extra eisen stelt aan het waterbeheer en -systeem. Want voor het verhogen of hoog houden van de grondwaterstand is extra water nodig. De robuustheid wordt ook steeds belangrijker omdat we door de klimaatverandering vaker te

maken hebben met zowel droogte als wateroverlast. Een ander aandachtspunt is de aanwezigheid van veendijken. Deze zijn als een spons; als hij uitdroogt schuift deze gemakkelijk aan de kant. Sloopbeheer is noodzakelijk voor de stabiliteit van deze regionale keringen. In droge zomers is sloopbeheer de belangrijkste reden om water in te laten. Op warme dagen kan wel een centimeter waterpeil per dag verdampen en dat wordt aangevuld door water in te laten uit de grote rivieren. Andere functies profiteren daarvan mee, maar in tijden van watertekort kunnen beperkingen aan het gebruik door andere functies worden ingesteld.

Klimaat

Een groot deel van de emissie uit onze veenbodems, circa 60% procent, vindt plaats in de twee Veenweide-deelgebieden Alblasserwaard en Krimpenerwaard. De bulk van de Zuid-Hollandse opgave ligt dan ook in het kerngebied Veenweiden. Een klein deel van de opgave ligt in de andere kerngebieden Kust en Duinen en Zuid-Hollandse Delta. Een deel hiervan is natuurgebied, een deel ligt onder een beschermend kleidek en een klein deel oxideerbaar veen is in gebruik is als landbouwgebied.

In het Veenweidegebied zijn CO₂-emissie door bodemdaling, het watersysteem en het landgebruik onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zo zijn de meest voor de hand liggende maatregelen voor het beperken van de CO₂-emissie uit veen gekoppeld aan een hoger (grond)waterpeil en dat is weer gekoppeld aan een daarbij passend bovengronds landgebruik. Bij keuzen die we maken om de CO₂-emissies uit veen te remmen, moeten we er ons bewust van zijn dat dit gevolgen kan hebben voor het watersysteem en/of

landgebruik waar óók iets mee moet, zoals: (1) de aanvoer van voldoende water in de zomer (goede zoetwaterbeschikbaarheid), (2) het beheersen van wateroverlast, (3) een goede inrichting van het watersysteem, (4) de zorg voor de waterkwaliteit en (5) het verdienvermogen of waardering van het huidige (landbouwkundig) grondgebruik.

Het terugdringen van emissies uit veenbodems (met 1,0 Mton) is slechts een deel van de totale klimaatopgave voor landbouw en landgebruik. In totaal omvat de ‘taakstellende opgave’ een afname van 3,5 Mton CO₂-equivalenten. Sectorspecifieke maatregelen voor landbouw en glastuinbouw (elk minimaal 1,0 Mton) hebben hierin een grote rol. De landbouwopgave komt grotendeels voor rekening van de veehouderij. Op het melkveebedrijf is methaan (CH₄) een belangrijk broeikasgas. Dat komt vrij bij de stofwisseling van koeien.

Melkveehouders in het veenweidegebied hebben dus te maken met een klimaatopgave voor zowel de bedrijfsvoering als voor de veengronden.

Land- en tuinbouw

We werken aan een vitaal Veenweidegebied met een duurzame toekomst voor de agrarische sector in het gebied. Door het agrarisch natuur- en landschapsbeheer door te ontwikkelen, het breder open te stellen, de vergoedingen te verhogen en over langere tijd zeker te stellen, kan veel natuur- en milieuwinst op de agrarische bedrijven geboekt worden. We zoeken toekomstperspectief voor agrarische bedrijven en tegelijkertijd willen we natuur en waterkwaliteit verbeteren en de uitstoot van broeikasgassen verminderen om klimaatverandering af te remmen.

Sociaal en maatschappelijk

De opgaven onderwijs/kennis, sociale cohesie en recreatie en toerisme volgen niet rechtstreeks uit de doelen van het NPLG/ZH-PLG. Zij hebben echter wel een nauwe relatie met de opgaven natuur, water, klimaat en land- en tuinbouw en worden daarom als

relevante meekoppel-opgaven gezien, daar waar zij bijdragen aan het doelbereik van het ZH-PLG. Met name recreatie is vanuit twee gezichtspunten te benaderen; het is een opgave in de zin van recreatiedruk op natuur(gebieden) maar biedt kansen als oplossingsrichting door nieuwe recreatieruimte te ontwikkelen of bestaande recreatiegebieden kwalitatief te verbeteren.

2.3.4. Opgaven buiten het NPLG en ZH-PLG

Meetcorrectie en buitenland

Op de opgavekaarten is zichtbaar dat een deel van de stikstofopgave wordt verklaard door ‘ammoniak uit zee’. Dit wordt ook wel de meetcorrectie genoemd. Dit is het verschil tussen de metingen van de feitelijke stikstofdepositie en de metingen in de modelberekening voor stikstofdepositie. Dit verschijnsel speelt voornamelijk in de duingebieden van de kustprovincies. Er is momenteel nog geen eensluidende conclusie over de verklaring van deze meetcorrectie. Wij blijven het Rijk aanspreken om snel duidelijkheid te verschaffen. Naast ammoniak uit zee vormt het buitenland een zeer aanzienlijk deel van de depositie in Zuid-Hollandse Natura 2000 gebieden, voornamelijk langs de kust. Wij verzoeken het Rijk om een effectieve buitenlandstrategie op te zetten om de stikstofdepositie vanuit het buitenland te verminderen.

NO_x -emissiereductieopgave

Het Rijk heeft in februari 2023 indicatieve NO_x-reductieopgaven voor de sectoren industrie & energie en mobiliteit bekendgemaakt. Deze zijn respectievelijk 38% en 25% reductie in NO_x in 2030 ten opzichte van 2019. Via dit sectorbeleid stuurt het Rijk op een verdergaande emissiereductie. Wij verwachten van het Rijk dat generieke Rijksmaatregelen en maatwerkafspraken met de industrie en mobiliteit optellen tot deze reductiepercentages.

De bijdrage van de industrie, bebouwde omgeving en mobiliteit aan de stikstofdepositie in de Natura 2000-gebieden is beperkt, maar niet verwaarloosbaar. Deze sectoren zijn ook met deze emissiereductieopgave aan de slag. De bouw heeft zichzelf gecommitteerd aan verregerende emissiereducties in 2030 en zet vol in op overschakelen op volledig emissieloos materiaal en slimmere logistiek. Ook in natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen worden grote sprongen gemaakt. Vanuit de Haven is een ambitieus walstroomprogramma gestart en wordt al jaren door toepassing van Best Beschikbare Technieken (BBT) gestuurd op het verminderen van emissies. Tenslotte zijn er ook vanuit het Schone lucht akkoord acties in gang gezet om emissies te verminderen.

Ruimtelijke opgaven zoals recreatie, energie, mobiliteit, wonen en werken

Deze opgaven worden niet uitgewerkt in het ZH-PLG, maar in andere provinciale documenten. Alle claims op de ruimte wegen we af in het zogeheten ‘ruimtelijk voorstel’, dat we maken op verzoek van de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Het ZH-PLG is onderdeel van dit ‘ruimtelijk voorstel’.

De inzet in het ZH-PLG is gericht op het meekoppelen van deze opgaven als zij het doelbereik op het vlak van natuur, water en klimaat dichterbij brengen. Door in de gebiedsaanpak een bredere blik te hanteren komen mogelijkwerwijs meer oplossingsrichtingen voor doelen en opgaven in beeld. Wanneer deze kansen bijdragen aan het doelbereik van het ZH-PLG kan per gebied overwogen worden om deze opgaven in de scope te betrekken.

2.3.5. Benodigde ontwikkelruimte

Grote maatschappelijke projecten zoals mobiliteit, industrie, woningbouw en activiteiten ten behoeve van de energietransitie vragen om ontwikkelruimte. Deze ontwikkelruimte is zowel fysiek als ook de stikstofruimte die nodig is om vergunningen te verlenen. Een voorbeeld hiervan is de ambitie om 235.460 woningen te realiseren, dit is zo'n 25% van de totale landelijke opgave. Zonder ontwikkelruimte lopen deze maatschappelijk opgaven vertraging op of kunnen helemaal geen doorgang vinden.

We zetten ons in om een inschatting te maken van de benodigde ontwikkelruimte de komende jaren. Echter, deze ruimte is zeer afhankelijk van verschillende factoren (locatie, mogelijkheid tot (intern) salderen, gekozen bouwmethode, etc.) en daarmee is het lastig om op algemene basis een inschatting te maken hoeveel ontwikkelruimte er nodig is voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen.

De mogelijkheden om voor deze projecten vergunningen te kunnen verlenen zijn (zeer) beperkt op dit moment. Het PBL waarschuwt dat de energietransitie (en daarmee ook de NO_x-reductieopgave)

wordt bedreigd door de stikstofproblematiek en de daarmee regelmatig stagnerende toestemmingsverlening. Zonder stikstofruimte kan de industrie geen bijdrage leveren aan de klimaatopgave en lastiger aan de (landelijke) reductie van de stikstofdeken. Om deze reden hebben wij de provinciale doelenbank HIC opgericht, welke inmiddels door het Havenbedrijf Rotterdam is voorzien van eerste vulling.

De aanpak van Rijk, provincies en andere partijen moeten op termijn weer ruimte geven. In de tussentijd kan door middel van intern en extern salderen stikstofruimte gevonden worden. De mogelijkheden hiertoe verschillen per locatie. De toename in stikstofemissies vindt vooral plaats in sectoren die géén provinciaal reductiedoel kennen. Extra emissies in deze sectoren zullen de landelijke generieke reductiedoelen voor NO_x licht verhogen. Wij geven bij het Rijk aan dat wij verwachten dat er voldoende maatregelen (generiek of maatwerk) worden genomen zodat ook in deze sectoren de reductiedoelen behaald worden.

Behaalde reductie in andere sectoren

De afgelopen jaren zijn er – vooral door de inzet op CO₂ reductie in het kader van de klimaatopgave – stappen gezet op het gebied van NO_x reductie. Zo is de totale NO_x-emissie tussen 2010 en 2020 met 25% afgenomen van 67 Kton per jaar naar 50 Kton per jaar. Een voorbeeld hiervan is de realisatie van warmteprojecten in Zuid-Holland.

Realisatie van warmteprojecten in Zuid-Holland

In Zuid-Holland wordt de warmtevoorziening verduurzaamd en maken gebouwen steeds minder gebruik van het gasnet. Nationaal zijn elektrische warmtepompen vaak een oplossing.

In Zuid-Holland hebben we ruime mogelijkheden om warmtebronnen als geothermie en restwarmte van de industrie uit het HIC in te zetten. In de afgelopen jaren zijn er al diverse projecten uitgevoerd en ook de komende jaren staan er vele projecten op de planning. In totaal kunnen grote collectieve warmtebronnen voor het grootste deel gaan zorgen voor de vervanging van aardgas voor verwarming van gebouwen en kassen.

Een voorbeeld hiervan is een warmteleiding die wordt aangelegd van Vlaardingen naar Den-Haag (120.000 woning-equivalenten). Ook is er gestart met het tracé Rijswijk – Leiden (50.000 woning-equivalenten). In meerdere gebieden met grote concentraties van warmtevraag zijn projecten in ontwikkeling (o.a. in Westland, de Drechtsteden, Gorinchem, Holland Rijnland, Delft, Rotterdam, Oostland en de Zuidplaspolder).

Tot nu toe hebben de (concreet uitgewerkte) projecten de potentie om aan de warmtevraag van 400.000 huishoudens te voldoen. Dit levert (bij benadering) een reductie op van 260.000 kg NO_x op jaarbasis. Met de ontwikkeling van nieuwe projecten en het concreter worden van de geplande projecten zal dit getal in de komende jaren oplopen. In totaal staan er 1,5 miljoen woningen, ruim 200.000 gebouwen en 5.000 hectare glastuinbouw in de provincie die richting 2050 'van het gas' af gaan.

3. Hoe we onze doelen bereiken

Als provincie werken we gebiedsgericht aan een nieuwe balans tussen ecologie en economie in het landelijk gebied. We realiseren ons dat we in verschillende rollen een bijdrage leveren aan de opgaven en het doelbereik. Hoe we deze rollen invullen, hoe we samenwerken en gebiedsgericht aan oplossingen werken met een programmatische aanpak per deelgebied, beschrijven we in dit hoofdstuk.

3.1. Onze rol als gebiedsautoriteit én gebiedspartner

De provincie vervult een rol als gebiedsautoriteit én als gebiedspartner. Als gebiedsautoriteit sturen we op de samenhang tussen de opgaven in het landelijk gebied, op een integrale en gebiedsgerichte afweging van maatregelen en projecten die bijdragen aan het doelbereik en nemen we besluiten over de verdeling van financiële middelen. We geven kaders mee over wat wel en niet kan, bijvoorbeeld in de ruimtelijke inrichting, en sturen op de fasering, programmering en budgettering van maatregelen en

projecten. Ook kunnen we bepaalde instrumenten inzetten vanuit onze rol als bevoegd gezag. Als gebiedspartner werken we tegelijkertijd samen met andere overheden en maatschappelijke partners op gelijkwaardige voet. We dragen bij aan de best mogelijke oplossingen voor een gebied en zetten onze kennis, kunde en mogelijkheden in voor het algemeen belang van het Zuid-Hollands landelijk gebied.

Altijd een betrouwbare samenwerkingspartner zijn in de gebieden
Deze rollen kunnen soms conflicteren omdat we als provincie enerzijds werken aan de beste oplossingsrichtingen voor een gebied en anderzijds afwegingen moeten maken op de schaal van Zuid-Holland in de zin van effectiviteit en verdeling van financiële middelen. We willen een betrouwbare partner zijn in de regio en hechten veel waarde aan het opbouwen van relaties en draagvlak. Dit kost tijd. Vanaf het begin van dit proces leggen we de nadruk op een zorgvuldig proces en onze samenwerking met partners. Hoe we dat doen beschrijven we onder meer onder samenwerkingsprincipes.

3.2. Samenwerkingsprincipes

Voor de invulling van onze rol als gebiedsautoriteit en als gebiedspartner hanteren we een aantal principes. Als provincie benutten we deze principes in de wijze waarop we samen met partners werken aan de ontwikkeling van het landelijk gebied. Deze principes zijn de rode draad voor de programmatische aanpak die hierna beschreven wordt. De samenwerkingsprincipes zijn onder meer gebaseerd op het provinciaal Omgevingsbeleid.

Onze samenwerkingsprincipes zijn:

- We werken integraal aan opgaven en doelen;
- We werken met een brede blik aan een toekomstperspectief voor de lange termijn;
- We werken adaptief en gaan aan de slag ondanks onzekerheden en veranderende omstandigheden;
- We bieden ruimte voor maatwerk en benutten initiatieven uit het gebied;
- We leren continu en ontwikkelen nieuwe kennis.

We werken integraal aan opgaven en doelen

Integraal werken betekent dat we werken aan oplossingen die bijdragen aan meerdere opgaven en doelen en niet aan oplossingen voor een enkele opgave of doel. Dat doen we samen met onze gebiedspartners. Zo benutten partijen elkaars ambitie, daadkracht en kennis en wordt tot betere oplossingen gekomen. We geven prioriteit aan maatregelen en projecten of een combinatie daarvan die aan meerdere opgaven en doelen bijdragen. Dit betekent dat we liever geen besluiten nemen die maar één opgave of doel bevorderen.

We werken met een brede blik aan een toekomstperspectief voor de lange termijn voor elk gebied

Werken aan opgaven en doelen kan niet zonder een toekomstperspectief voor het gebied. Daarom werken we parallel aan opgaven en doelbereik ook aan het totale toekomstperspectief van elk uniek gebied. Bij het werken met een brede blik krijgt de integraliteit van de opgaven op het vlak van natuur, water, klimaat

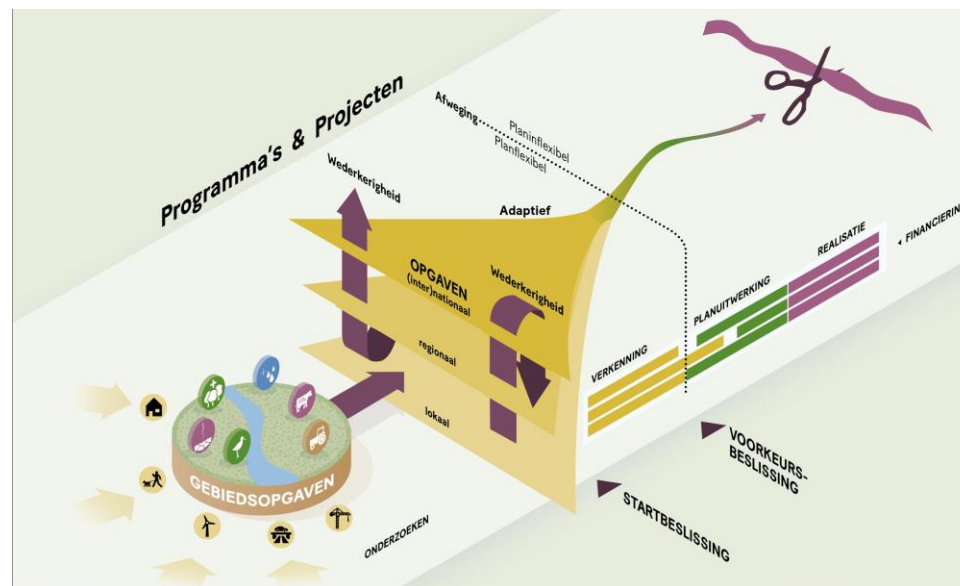
en land- en tuinbouw expliciet aandacht. Daarbij wordt waar mogelijk en nodig ook de koppeling gelegd met de andere opgaven uit de ruimtelijke puzzel zoals energie, wonen en mobiliteit, hierdoor kan meerwaarde worden gerealiseerd en komen meer oplossingsrichtingen in beeld.

We werken adaptief en gaan aan de slag ondanks onzekerheden en veranderende omstandigheden

Door adaptief te werken kunnen we effectief aan de slag ondanks de aanwezige onzekerheden en veranderende omstandigheden. We gaan zo veel mogelijk al aan de slag met wat kan en moet. We gaan slim om met onzekerheden en kansen door deze te onderkennen en transparant mee te nemen in de besluitvorming. Zo kunnen we meebewegen met ontwikkelingen. Dit gebeurt door niet te doen of de toekomst al vast ligt, maar een stap voor stap aanpak te hanteren. Zo creëren we ruimte om te kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen en veranderende inzichten. Tegelijkertijd moet het mogelijk zijn robuuste afspraken te maken voor lange termijn realisatie. We zullen regelmatig evalueren en tussentijds de doelen, strategie en plannen aanscherpen wanneer dat nodig en mogelijk is. Het ZH-PLG is een meerjarenprogramma dat minimaal jaarlijks wordt bijgesteld om actueel te houden.

In figuur 6 is te zien hoe het principe van adaptief programmeren doorwerkt in het besluitvormingsproces. Kernpunten zijn: de opgaven centraal stellen (in plaats van een oplossing) en maximale flexibiliteit creëren voor bijsturing in de besluitvorming. Deze programmatische aanpak lichten we nader toe in paragraaf 3.3.

Figuur 6 Visuele weergave adaptieve programmatische aanpak

We bieden ruimte voor maatwerk en benutten initiatieven uit het gebied

Omdat ieder gebied anders is, zowel qua gebiedskenmerken als organisatorisch bieden we ruimte voor maatwerk per deelgebied. We hanteren weliswaar dezelfde werkwijze qua programmatische aanpak per deelgebied maar daarbinnen houden we rekening met de verschillen tussen de deelgebieden en het zwaartepunt van de opgaven. Naast maatschappelijke en bestuurlijke urgentie is daarbij ook van belang of er energie en beweging bij gebiedspartners is om met maatregelen en projecten aan de slag te gaan. De uitvoering van elke opgave kent zijn eigen proces en dynamiek. Daarbij is het de kunst te schakelen tussen energie en beweging vanuit het gebied en het halen van de doelen.

We leren continu en ontwikkelen nieuwe kennis

Als provincie ontwikkelen we een aanpak om het lerend vermogen en het ontwikkelen van nieuwe kennis in de gebiedsprocessen handen en voeten te geven. Dit is essentieel voor een gebiedsgerichte aanpak en de transitie van het landelijk gebied in het algemeen. Naarmate we meer kennis en ervaring opdoen, kunnen we de aanpak verder verfijnen en verrijken met nieuwe en concretere maatregelen en projecten. We benutten zo continu nieuwe kennis en inzichten uit de gebiedsprocessen en door de wisselwerking met het Rijk.

3.3. Programmatische aanpak per deelgebied

We werken met een programmatische aanpak toe naar zestien deelgebiedsprogramma's. De opgaven en doelen waar we voor staan vragen veel tijd en maatwerk in deelgebieden. Tegelijkertijd zijn de opgaven urgent en moeten doelen al op relatief korte termijn, tussen nu en 2030, gerealiseerd worden. Daarom werken we langs twee lijnen:

1. Tot eind 2025 gebiedsgericht uitwerken van deelgebiedsprogramma's en perspectief per deelgebied.
2. Vanaf 2023 doorlopend uitvoering geven aan "low-regret" en koploper projecten en maatregelen.

Programma-aanpak

Aan een programma-aanpak ligt een integrale gezamenlijke opgave – thematisch of gebiedsgericht - ten grondslag. Programmasturing wordt ook toegepast om individuele maatregelen en projecten in samenhang te ontwikkelen en uit te voeren. Anders dan bij een project - waar het te behalen resultaat voorop staat - wordt in een programma gestuurd op specifieke programmadoelen (of acties) en op de samenhang daartussen. Afwegingen kunnen meer en beter in samenhang met andere doelen, acties, projecten en/of maatregelen gemaakt worden. De programma-aanpak is een manier om invulling te geven aan meer opgavegericht, adaptief en flexibel werken.

3.3.1. Deelgebiedsprogramma's en perspectief per deelgebied

Toekomstperspectief

Voor elk deelgebied werken we een deelgebiedsprogramma uit. Een belangrijk onderdeel hiervan is dat we met gebiedspartners een toekomstperspectief voor het gebied ontwikkelen. We vinden het belangrijk dat helder is waar we met elkaar naar toewerken. Zonder perspectief geen transformatie.

We herkennen dat een lange termijn transitie niet een uitgetekend pad vraagt. De gebiedsgerichte aanpak van het ZH-PLG is een samenspel van het realiseren van doelstellingen en het behartigen van gebiedsbelangen. Dat vraagt om een sturingsmechanisme met een heldere fasering en duidelijke besluitvormingsmomenten voor de uitwerking en uitvoering van maatregelen en projecten. Hiervoor hanteren we een systematisch gestructureerde aanpak in lijn met de NPLG handreiking voor gebiedsprogramma's.

Systematische programma-aanpak van opgave tot realisatie

Een systematische aanpak helpt ons met overzicht over de voortgang van alle maatregelen en projecten die bijdragen aan de doelstellingen voor het landelijk gebied, wie verantwoordelijk is voor welk project over de jaren heen en de besteding van middelen. Het biedt ook ons de mogelijkheid om samen met gebiedspartners te werken aan de doelstellingen voor het landelijk gebied. Op gestructureerde wijze werken we samen om plannen van papier naar uitvoering te brengen. Stap voor stap (adaptief) met de opgaven centraal en met een gezamenlijk perspectief. Deze systematische gestructureerde aanpak beslaat het hele proces van aanscherpen van de opgave tot en met de realisatie. En met een doorkijk naar beheer en onderhoud daar waar maatregelen en projecten daarom vragen.

Stapsgewijs concretiseren van de aanpak terwijl we doorwerken

Dit betekent dat we met gebiedspartners in fasen toewerken naar een steeds concretere invulling van de opgave: verkenning, planuitwerking en realisatie. Per fase gaan we in op het proces, de aard van de beslissingen en de eisen om voor een financiële bijdrage van het Rijk in aanmerking te komen. Iedere fase eindigt met een

politiek-bestuurlijke beslissing over het vervolg. Indicatief staan in figuur 7 ook de momenten wanneer we deze verwachten.

Figuur 7 Programmatische aanpak op twee lijnen

Deze fasering betekent niet dat we in de verkenningsfase geen maatregelen en projecten uitvoeren. We werken ondertussen voort aan bijvoorbeeld de KRW uitvoeringsprogramma's en realisatie van het NNN waarvan de eindtermijn al in de nabije toekomst, op 2027 ligt.

Van startbeslissing voor verkenningsfase naar voorkeursbeslissing

Het formele vertrekpunt voor een verkenning is de Startbeslissing. Deze werken we in het najaar per deelgebied uit en maken we formeel onderdeel van de vaststelling van het ZH-PLG.

In de startbeslissing staat:

- Welke opgave(n) per deelgebied centraal staan en reikwijdte van oplossingsrichtingen
- Prioritering doelen en opgaven: voor doelen die in 2027 klaar moeten zijn, kunnen we niet verkenningfase tot eind 2025 afwachten
- Aanpak en samenwerking: hoe werken we naar doelbereik toe, met welke partijen en wel rol- en taakverdeling. Bij provinciegrensoverschrijdende opgaven nemen we op hoe de afstemming met buurprovincies vormgegeven.

In de verkenning waar we tot eind 2025 de tijd voor nemen zoeken we met de deelnemende partijen vervolgens slimme oplossingen voor de gezamenlijke opgaven en maken we inzichtelijk in welke mate ieder een bijdrage levert aan de doelstellingen. Dat kan uitmonden in een voorkeursbeslissing: een goed onderbouwde keuze voor de beste oplossingen, de juridische route en de

Gebiedsoverstijgende thema verkenningen

Voor een aantal onderwerpen, zoals de kwantitatieve natuuropgave, het watersysteem, waterverdelingsvraagstuk en de relatie met de Deltabeslissing in 2026, zijn verkenningen op de schaal van een kerngebied of schaal Zuid-Holland nodig. Aan het begin van de periode waarin de startbeslissingen worden opgesteld worden deze onderwerpen geïdentificeerd. Voor deze onderwerpen wordt vervolgens ook een startbeslissing gemaakt en een thema verkenning gestart. Deze startbeslissingen bevatten dezelfde inhoud als de startbeslissingen voor de deelgebieden.

financieringswijze. Deze set aan oplossingsrichtingen vormen tezamen het deelgebiedsprogramma.

Planuitwerking naar projectbeslissingen voor realisatie

In de planuitwerking werken we samen met gebiedspartners de oplossingsrichtingen concreet uit naar deelgebiedsprogramma's: een samenhangende set van maatregelen en projecten die dusdanig ver uitgewerkt worden dat gestart kan worden met de realisatie. De projectbeslissing maakt de weg vrij voor de realisatie.

3.3.2. We geven continu uitvoering aan “low-regret” en koploper projecten en maatregelen

We starten niet vanaf nul. Zoals gezegd maken we lopende programma's voor onder andere KRW en NNN af. Ook gaan we door met ondersteuning van innovatieve projecten en samenwerking zoals Groene Cirkels en fieldlabs. Daarbovenop willen we samen met onze partners in beweging komen door continu projecten te ontwikkelen die uitgevoerd kunnen worden als “low-regret” vooruitlopend op de uitkomsten van de verkenningfase.

Low-regret zijn projecten en maatregelen waarvan we weten dat zij bijdragen aan de opgaven en het doelbereik maar waarbij een risico bestaat dat zij juridisch, inhoudelijk of financieel niet houdbaar zijn. Denk hierbij aan toekomstige wet- en regelgeving die niet past of een innovatie die minder opbrengt dan bedacht. We zijn als provincie bereid om samen met het Rijk over deze risico's afspraken te maken en deze dus niet één op één af te wentelen op initiatiefnemers. Een voorbeeld hiervan is het fieldlab Groene Hart van de coöperatie ‘Boeren met Perspectief’.

4. Wat we gaan doen

Meerdere wegen leiden naar Rome. We zijn samen met onze partners in de gebieden continu in gesprek over wat we gaan doen om een nieuwe balans in het landelijk gebied te bereiken. Dat kan per gebied anders zijn. Welke maatregelen en instrumenten we inzetten, is voor ons niet in beton gegoten. In dit hoofdstuk lichten we toe welke uitgangspunten we hanteren voor verdere gebiedsgerichte uitwerking, welke maatregelen we voorstellen om de opgaven en doelen te bereiken en hoe we de sociaaleconomische impact van deze maatregelen nog gaan analyseren voor definitieve besluitvorming.

4.1. Uitgangspunten

De opgaven zijn groot, uniek in elk gebied en met elkaar verweven. Dat geldt ook voor de maatregelen die we kunnen nemen. In het ene gebied speelt al een mooi initiatief dat we willen stimuleren. In een ander gebied speelt een samenwerking waar veel positieve energie in zit. We vinden het heel belangrijk dit soort initiatieven te stimuleren. Deze initiatieven zijn onmisbaar voor het creëren van een nieuwe balans in het landelijk gebied.

Via gebiedsprocessen wordt gewerkt aan de opgaven en het realiseren van de doelen. Om de balans te bewaren tussen het behartigen van gebiedsbelangen en het realiseren van doelstellingen merken we als provincie dat er (meer) richting in de gebiedsgerichte aanpak nodig is. Die richting willen we geven door middel van uitgangspunten die over de volgende onderwerpen gaan:

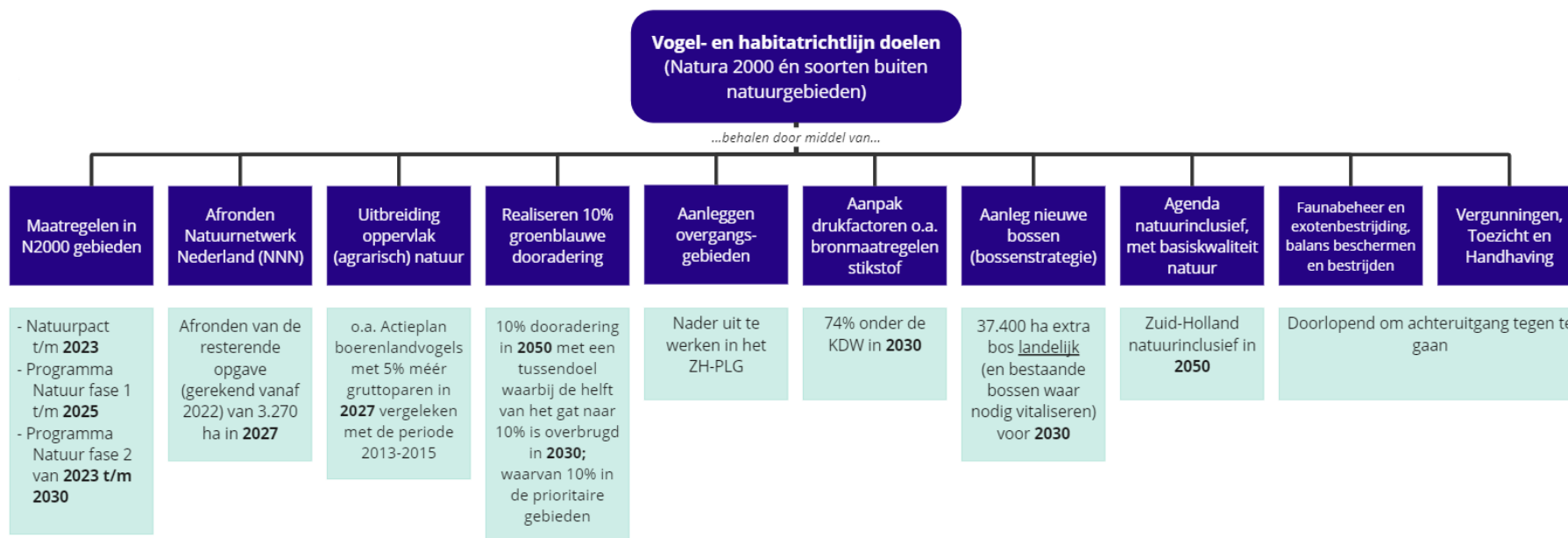
- Natuurherstel- en ontwikkeling ten behoeve van 30% overbrugging VHR-opgave;
- Toekomstbestendig, duurzaam en circulair systeem voor de land- en tuinbouw;
- Emissiereductie ammoniak ten behoeve van natuurherstel;
- Behalen van de KRW doelen;
- Emissiereductie broeikasgassen ten behoeve van klimaatdoel 2030;
- Water en bodem sturend.

Wij zien deze uitgangspunten als richtinggevend voor de programmatische aanpak en deelgebiedsprogramma's van het ZH-PLG. Dit betekent dat de deelgebiedsprogramma's een gebiedsgerichte uitwerking bevatten op basis van deze uitgangspunten. Daarnaast bevat een deel van de uitgangspunten een voornemen tot ontwikkeling van beleid/kaders die de provincie verder uitwerkt in het Omgevingsbeleid.

Deze uitgangspunten vinden hun oorsprong in de internationale verplichtingen die we hebben ten aanzien van natuurherstel (Vogel- en Habitat Richtlijn), waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water), de grenzen van het water- en bodemsysteem en de vereisten van LNV die zij in het NPLG beschreven hebben.

4.1.1. Uitgangspunten natuurherstel- en ontwikkeling ten behoeve van 30% overbrugging VHR-opgave

De opgave voor natuur is om een gezond ecosysteem te realiseren, met een hoge biodiversiteit. Een ecosysteem waarin de karakteristieke planten en dieren die voorkomen in de Veenweiden, Kust/ Duinen en de Delta, een goed leefgebied hebben. Natuur in Zuid-Holland staat niet op zichzelf. Enerzijds staat de natuur onder invloed van allerlei ruimtelijk-economische activiteiten als wonen, werken en recreatie. Anderzijds draagt natuur bij aan het halen van de doelen op het vlak van water en klimaat, het creëren van een gezonde leefomgeving en een

Figuur 8 Overzicht VHR doelen

aantrekkelijk vestigingsklimaat en kan het een factor zijn in de transitie van land- en tuinbouw naar een toekomstbestendig, duurzaam en circulair systeem. Het vormt een belangrijke schakel in de verbinding tussen de steden en het landelijk gebied. Daarom is het belangrijk om goed naar de ruimtelijk-economisch-sociale context in Zuid-Holland te kijken en die mee te nemen in onze uitgangspunten voor de VHR-opgave. Hierbij pleiten we voor een strategie waarbij natuur een intrinsieke waarde heeft maar óók ten dienste staat van het versterken van de ruimtelijk-sociaal-economische kwaliteit in onze provincie.

Voor 2030 geldt vanuit het rijk de doelstelling dat 30% van het gat tussen de huidige staat en de gunstige staat van instandhouding overbrugd moet worden. Ook geldt dat herstelmaatregelen op minimaal 30% van het te herstellen oppervlak moeten worden getroffen – dit oppervlak volgt uit de regionale doelstellingen die de provincies nog van LNV zullen ontvangen. Verder geldt dat verdere verslechtering waar mogelijk moet zijn voorkomen. In figuur 8 staat de samenhang tussen het hoofdoel en de onderliggende subdoelen, met het bijbehorende tijdspad.

Proactief aan de slag met de VHR doelen: voorbereiden bod voor uitwerking VHR doel voor meer voorspelbaar gebiedsproces

We kennen de provincie en de potenties van ons landschap het best en vertellen wat gegeven het landschap mogelijk is aan VHR doelen. We wachten de verdere uitwerking van het Rijk op de VHR doelen niet af maar bereiden als provincie zelf proactief een bod voor ten aanzien van de VHR doelen die we willen realiseren in het kader van het ZH-PLG. Hiermee voorkomen we verrassingen in de gebiedsprocessen en kunnen we samen met onze gebiedspartners

gaan werken aan de VHR-opgave. We stellen per deelgebied een pakket met informatie op waarmee we de gebieden in staat stellen om maatregelen en projecten te formuleren. In deze pakketten staat essentiële informatie om te komen tot een set aan maatregelen en projecten die leiden tot doelbereik. Daar volgt dan ook uit tot welke ruimtevraag deze maatregelen en projecten leiden.

Natuurinclusiviteit op landschapsschaal

Voor halen van de VHR doelen is natuurinclusiviteit op landschapsschaal nodig. Dus naast de beschermde natuurgebieden, óók werken aan agrarische natuurwaarden en basiskwaliteit natuur. Hiervoor is een systeembenadering essentieel, waarbij ook de verbindingen met het stedelijk gebied van belang zijn. Wij denken dit te kunnen realiseren door een robuust geheel van aaneengesloten beschermde natuurgebieden met een logische

zonering te ontwikkelen: kerngebieden bestaande uit Natura 2000 overlopend in het Natuurnetwerk Nederland dat bestaat uit zowel kerngebieden als ecologische verbindingen tussen de natuurgebieden. Maar ook buiten deze beschermde natuur is een goede leefomgeving voor planten en dieren nodig. Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Planten en dieren houden zich immers niet aan de grenzen op de kaart. Zo broeden sommige vogels in de natuurgebieden en eten ze deels in het omliggende gebied. En andere soorten hebben hun kolonies juist in gebouwen buiten de natuurgebieden en komen voor hun voedsel naar de natuurgebieden. Boerenlandvogels zijn zelfs geheel afhankelijk van natuurinclusief gras- en akkerland voor hun leefgebied. En ook voor water geldt dat het natuurgebieden in- en uit stroomt. Dus ook buiten de beschermde natuurgebieden en in de stad zijn een gezonde bodem, schoon en voldoende water, voldoende plek voor voedsel en voortplanting en het terugdringen van negatieve externe invloeden zoals stikstof van belang. Daarom is ook het meer fijnmazige groenblauwe netwerk buiten de beschermde natuurgebieden cruciaal; heldere sloten met een goede waterkwaliteit en bloemrijke oevers, houtkaden, oude knotwilgen, en bermen die rijk zijn aan bloemen en insecten. Kortom: een natuurinclusief landschap, zowel gekoppeld aan agrarisch gebruik als andere functies, waaronder zonnevelden, bedrijventerreinen en wonen, dat gebaseerd is op de kaders van water- en bodem sturend, waarbij algemene soorten planten en dieren overal ook algemeen zijn. De agenda natuurinclusief en het daaraan gekoppelde concept van “basiskwaliteit natuur” (algemene soorten ook algemeen houden) zijn daarbij belangrijk en richtinggevend.

Robuuste en effectieve eenheden natuur

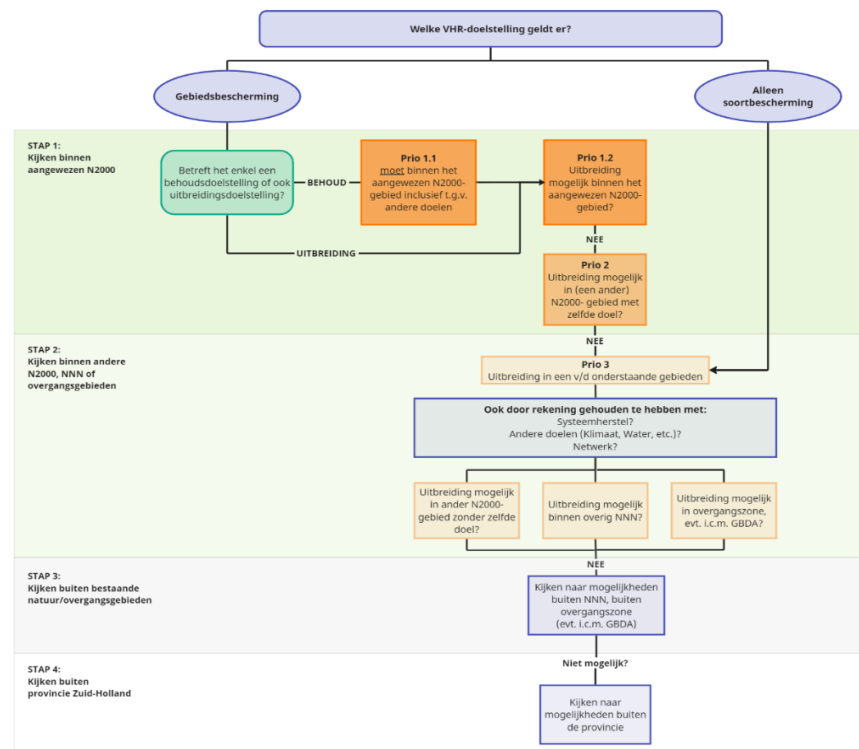
Maatregelen voor biodiversiteitsherstel voeren we primair binnen de natuurbegrenzing en overgangsgebieden (zie hierna) uit, waarbij we rekening houden met het koppelen van opgaven en het functioneren van het ecologisch systeem. Hierdoor ontstaan robuuste en effectieve eenheden natuur; binnen de begrenzing zetten we maximaal in op doelbereik. Dit vraagt om een scherpe prioritering in de ruimte omdat dit niet alleen een kwalitatieve maar ook een kwantitatieve opgave betreft. De mogelijke stappen hiervoor zijn in figuur 9 beschreven. Met deze strategie benutten we de schaarse ruimte in Zuid-Holland zo optimaal mogelijk. We onderzoeken met onze gebiedspartners wat dit in het gebied betekent en we onderzoeken of aanwezige functies binnen natuurgebieden strijdig zijn met het realiseren van natuurdoelen en wat dat voor mogelijke consequenties heeft.

Onderzoek naar overgangsgebieden voor gelijktijdige aanpak diverse opgaven

Overgangsgebieden zijn gebieden grenzend aan Natura 2000 gebieden. Deze gebieden leveren een bijdrage aan het realiseren van instandhoudingsdoelstellingen in de betreffende Natura 2000 gebieden. Systeemherstel is hiervoor noodzakelijk. Opgaven voor natuur, water en klimaat en land- en tuinbouw kunnen in overgangsgebieden gelijktijdig aangepakt. Het ruimtelijk gebruik en de functies en activiteiten in de omgeving van Natura 2000-gebieden staan in direct verband met de natuurkwaliteit binnen het Natura 2000-gebied. Voor verschillende Natura 2000-gebieden kan het verbeteren van condities in de omgeving een belangrijk onderdeel zijn van een aanpak gericht op het herstel van natuurlijke

processen. Denk aan de optimalisatie van hydrologische systemen, vermindering van stikstofdepositie en de onderlinge verbinding van ecosystemen in het landschap. Naast bijdrage aan natuurherstel in en rondom het Natura 2000-gebied zijn er in de overgangsgebieden ook nog andere opgaven en uitdagingen. Dat maakt deze gebieden bij uitstek de plek om kansen en perspectief te creëren en ook andere grote maatschappelijke opgaven een plek te geven, bijvoorbeeld door functies en activiteiten te combineren. Er zijn dus mogelijkserwijs meekoppelkansen met andere opgaven zoals drinkwater, wonen, energie, recreatie, klimaatadaptatie, vitaliteit platteland en cultuurhistorie etc. mits het bijdraagt aan de realisatie van de centrale opgave.

Omdat de functies en activiteiten in de omgeving van Natura 2000 gebieden in direct verband staan met de natuurkwaliteit binnen het Natura 2000-gebied onderzoeken we de mogelijkheden voor de realisatie van overgangsgebieden. Naast de inhoudelijke overweging vraagt het ministerie van LNV ons dit uit te werken waarbij “comply or explain” geldt. Oftewel; toepassen van overgangsgebieden of uitleggen waarom niet. Omdat het huidige informatie-niveau onvoldoende is om aan te geven waar overgangsgebieden mogelijkserwijs niet gerealiseerd hoeven te worden, onderzoeken we rond alle Natura 2000-gebieden of een overgangsgebied nodig is. Daarbij is het belangrijk om te onderzoeken wie grondeigenaren zijn, welk grondgebruik er is en hoe daar integraal het gesprek over aangegaan wordt.

Figuur 9 Stapsgewijs overzicht voor VHR doelstelling

Combineren maatregelen VHR doelen met water en klimaat doelen voor synergievoordelen

We zoeken de synergie op met de andere (NPLG) opgaven, zodat ze elkaar versterken en er onder de streep minder oppervlak nodig is voor het behalen van de doelen. Integraliteit is het uitgangspunt. De maatregelen voor VHR doelen zijn bij uitstek te combineren met de water en klimaat doelen. Door de maatregelen voor de verschillende doelen te combineren versterken de maatregelen elkaar en is minder

oppervlak nodig om dezelfde doelstellingen te halen. Een paar voorbeelden zijn:

- Het verhogen van het waterpeil in de veenweiden, dat bodemdaling tegengaat en het leefgebied geschikter maakt voor de weidevogels.
- De combinatie van maatregelen voor waterkwantiteit (buffers of calamiteitenopslag), drinkwater en natuur.
- Groenblauwe dooradering en de verplichte bufferstroken rondom land- en tuinbouwpercelen.
- Natuurvriendelijke oevers en de KRW opgave.

Samenvatting uitgangspunten natuurherstel en ontwikkeling voor 30% overbrugging VHR-opgave:

- Voorbereiden bod voor uitwerking VHR doel voor meer voorspelbaar gebiedsproces;
- Natuurinclusiviteit op landschapsschaal
- Robuuste en effectieve eenheden natuur
- Onderzoek naar overgangsgebieden voor gelijktijdige aanpak diverse opgaven;
- Combineren maatregelen voor VHR-doelen voor water en klimaat voor synergievoordelen;
- Creëren recreatieruimte en opvangcapaciteit recreatiegebieden om druk op kwetsbare natuur te verminderen

Creëren recreatieruimte en opvangcapaciteit recreatiegebieden om druk op kwetsbare natuur te verminderen

Zuid-Holland heeft het minste areaal groen per inwoner en het aantal inwoners neemt toe. Door het tekort aan recreatieruimte in Zuid-Holland vormt recreatie in kwetsbare natuurgebieden een drukfactor. Dit kan verminderd worden door nieuwe recreatieruimte (niet kwetsbaar groen) te creëren en de opvangcapaciteit van recreatiegebieden te vergroten.

We zien hierdoor verschillende mogelijkheden:

- Groenblauwe dooradering zal kwaliteit toevoegen aan de recreatieve beleving van het landschap. Mogelijk biedt dit ook nieuwe kansen voor waterrecreatie, zolang gebieden met kwetsbare natuurwaarden niet samenvallen met drukke recreatieve bestemmingen.
- Recreatiegebieden vormen belangrijke schakels in het natuurnetwerk. Door in te zetten op het vitaliseren van bossen en vergroten natuurkwaliteit in recreatiegebieden neemt de natuurwaarde verder toe. Ook dragen recreatiegebieden zo (nog meer) bij aan CO₂. De combinatie met waterberging is in recreatiegebieden soms ook mogelijk. Door het vergroten van de natuurkwaliteit wordt de belevingswaarde voor de recreant hoger. Daarmee kunnen recreatiegebieden een aantrekkelijke alternatieve bestemming vormen voor kwetsbare natuurgebieden. Meer bezoekers opvangen vraagt wel om meer voorzieningen waarmee het beheer van deze recreatiegebieden intensiever en duurder wordt.
- In het landelijk gebied liggen veel kansen voor recreatie en de toegankelijkheid van landbouwgebied kan worden vergroot door

het realiseren en openstellen van boerenlandpaden. Recreatie en beheer van natuurlijke en recreatieve verbindingen kan als nevenactiviteit voor agrariërs een verdienmodel vormen door recreatie mee te nemen in de transitie van het landelijk gebied.

4.1.2. Uitgangspunten toekomstbestendig, duurzaam en circulair systeem voor de land- en tuinbouw

Land- en tuinbouw en natuur zijn met elkaar verbonden in de Zuid-Hollandse landschappen. Ze maken deel uit van eenzelfde ecologisch en economisch systeem en delen daarin bodem, water, lucht en biodiversiteit. Een gezonde bodem, schoon en voldoende water en biodiversiteit zijn essentieel voor een gezonde ecologie en economie. De rol van de land- en tuinbouw zien wij als driedelig: 1) producent van voedsel, grondstoffen en sierteeltproducten; 2) beheerder van het landschap; 3) essentieel onderdeel van de sociaaleconomische identiteit van de gebieden. We vinden het belangrijk dat agrariërs voor deze rollen gewaardeerd en voldoende beloond worden. Wij erkennen de stappen die elk individueel agrarisch bedrijf al heeft gemaakt voor verduurzaming (waaronder de doelen van het NPLG). Onze verwachting is dat de land- en tuinbouw in Zuid-Holland moet veranderen om internationaal concurrerend te kunnen blijven binnen ecologische grenzen.

Doelsturing met KPI's

Om de transitie in de land- en tuinbouw naar een duurzaam, circulair systeem te bevorderen gaan we werken met doelsturing. Het sturen op doelen in plaats van maatregelen heeft twee belangrijke voordelen: agrariërs weten wat hen te doen staat en zij krijgen zelf het stuur in handen om de route te bepalen die past bij

hun eigen bedrijfssituatie. De provincie krijgt inzicht in doelrealisatie en een kosteneffectieve besteding van middelen. Het biedt ons ook mogelijkheden voor monitoring.

Om deze transitie navolgbaar en meetbaar te maken, introduceren wij een KPI-systematiek (zoals opgenomen in de brief over de landbouwbijdrage in ZH-PLG aan PS nov'22).

Het ministerie van LNV werkt met een aantal provincies en de Wageningen Universiteit aan een nieuwe landelijke KPI-set die de standaard moet worden voor publieke en private beloningssystemen. In het algemeen is er sprake van indicatoren op het gebied van onder andere voedingsstoffen, klimaat, circulariteit, water, bodem en biodiversiteit.

Door de mogelijkheden tot regionaal maatwerk lenen KPI's zich uitstekend voor een gebiedsgerichte aanpak. Door bovendien met de beloning en de drempel- en streefwaarden te variëren kan gebiedsgericht maatwerk gefaciliteerd worden en gezorgd dat een grote groep bedrijven in beweging blijft en verder verduurzaamt.

KPI's op agrarische bedrijven hebben drie functies: als dashboard bij de bedrijfsvoering voor de individuele agrarisch ondernemer, als middel voor leren en ontwikkelen in collegiaal verband en om de vorderingen in milieuprestatie van het eigen bedrijf vast te leggen.

Werken met drempel- en streefwaarden

Binnen de KPI-systematiek wordt gewerkt met drempel- en streefwaarden. De drempelwaarde is het (wettelijk) minimum. De drempel- en streefwaarde van elke KPI kan op maat worden gemaakt voor het doel, c.q. het gebied waarvoor hij wordt ingezet. KPI's zijn een middel om de duurzaamheidsprestatie te belonen. Dat begint met erkenning door de overheid en vanuit de markt van die prestatie (de ondernemer en zijn bedrijf worden gezien en door de overheid de afnemers bevestigd dat ze op de goede weg zijn). Alleen voor een duurzaamheidsprestatie boven het wettelijk minimum kan een beloning toegekend worden. De beloning in een overgangsfase heeft een andere betekenis dan de beloning van structurele aard (verdienmodel). Beloningen in geld, zijn bijvoorbeeld, meerprijs op de markt, korting op de pacht prijs of voordelige financiering. Ook is te denken aan extra grond en ontheffingen van regelgeving. Daarnaast zijn er bij beloning op basis van KPI scores verschillende mogelijkheden die we nader gaan onderzoeken en invullen: een vast bedrag als een bedrijf de

streefwaarde haalt of een beloning die stijgt met een stijgende KPI-score of verschillen in onderlinge weging tussen de KPI's.

Inzet van KPI's: tezamen of in combinaties

De KPI's kunnen tezamen of in uitgekende combinaties worden ingezet. In het eerste geval ontstaat een integraal beeld van de duurzaamheidsprestaties. Als bovendien een 'voldoende' score op alle KPI's wordt vereist, wordt het risico van afwenteling tussen verschillende KPI's tot een minimum teruggebracht. In het tweede geval, bij inzet van selecties van KPI's, kan provinciaal en regionaal maatwerk worden geleverd door de selectie toe te spitsen op de meest urgente gebiedsopgaven.

In de verkenningsfase van de gebiedsgerichte aanpak werken we de doelen, drempel- en streefwaarden met de sector verder uit. Gezien het belang van emissiereductie van ammoniak is daarover al meer uitgewerkt in het punt hierna. De verwachting is dat er voor de uitwerking van KPI's aansluiting gevonden kan worden bij het landbouwakkoord, dat ook gericht is op het versnellen en faciliteren van de transitie naar duurzame en toekomstbestendige landbouw.

Samenvatting uitgangspunten toekomstbestendig, duurzaam en circulair systeem voor land- en tuinbouw:

- Doelsturing met KPI's voor regionaal maatwerk en inzicht in doelrealisatie;
- Werken met drempel- en streefwaarden voor onderscheid wettelijk minimum en belonen voor prestatie daarboven;
- Inzet van KPI's tezamen of in combinaties voor integraal beeld duurzaamheidsprestaties of maatwerk per gebied.

4.1.3. Uitgangspunten emissiereductie ammoniak ten behoeve van natuurherstel

Het ZH-PLG werkt toe naar een reductie van 2,5 kton ammoniak. Emissiereductie van ammoniak in de landbouw is een belangrijk doel voor het natuurherstel. Daarnaast helpt het in de vergunningverlening zowel voor landbouw als andere bedrijvigheid.

Uitgangspunt is om agrariërs zoveel mogelijk helderheid te bieden over het doel waarop zij zich kunnen richten en mogelijkheden om ook in de toekomst een goede boterham te verdienen en te kunnen investeren. Daarnaast wil de provincie sturen op het reductie-pad ammoniak (1,9 kton + 0,6 kton basispad).

Bedrijfs-KPI kg NH₃/ha met bandbreedte

We gaan werken met een bedrijfs-KPI voor ammoniakreductie. We stellen daarbij een emissienorm op met een bandbreedte van 35 tot 40 kg NH₃ per hectare voor graasdierbedrijven. Vanaf 2025 geldt dit als streefwaarde, in 2030 evalueren we welke stappen nog gezet moeten worden om dit vanaf 2035 als norm in te voeren. Agrariërs worden ondersteund bij de uitwerking en krijgen de tijd om via een streefwaarde naar de drempelwaarde in 2035 toe te bewegen. Die ruimte is nodig om als bedrijf kennis op te bouwen, om de juiste strategie te vinden en om aanpassingen te doen, om vervolgens emissies daadwerkelijk naar beneden te brengen. Het kiezen voor deze KPI is een belangrijke stap in de reductie van 2,5 kton ammoniak. We verwachten dat met aanvullende ontwikkelingen, maatregelen uit de gebiedsprocessen en de verdere integratie van de overige doelstellingen de 2,5 kton binnen bereik komt.

In de uitwerking onderzoeken we met gebiedspartners ook streefwaarden en drempelwaarden die passen bij een situatie waarin de omvang van de opgave groter is, bijvoorbeeld door de nabijheid van stikstofgevoelige natuurgebieden. Vanuit het depositieprincipe en de natuurdoelstelling is het logisch om per locatie te bepalen wat specifiek nodig is.

Ook de grondgebonden teelten, waaronder akkerbouw, dienen bij te dragen aan de ammoniakreductie. Echter zijn de effecten van de mogelijke maatregelen op de akkerbouw op dit moment nog niet voldoende te kwantificeren om over drempelwaardes te kunnen spreken. Voor de veehouderij is voldoende informatie bekend om naast bedrijfs-KPI's ook emissieplafonds per gebied uit te werken.

Onderzoeken bedrijfs-KPI's voor grondgebonden teelten

In de veehouderij weten we welke maatregelen bij kunnen dragen aan bereiken van het doel. De kringloopwijzer voor melkveebedrijven nadert de volwassenheid. Voor de akkerbouw weten we ook welke bouwstenen kunnen bijdragen, maar we hebben nog onvoldoende zicht op de kwantificeerbaarheid daarvan. Voor de akkerbouw en andere grondgebonden teelten staat het registratiesysteem op bedrijfsniveau nog in de kinderschoenen. De gemiddelde emissie die uit de landelijke emissieberekeningen naar voren komen voor de teelten hebben een groot aantal aannames, waardoor het in de praktijk zowel hoger als lager kan zijn. Er is ook nog weinig onderzoek gedaan en directe metingen van emissies zijn beperkt.

Onderzoeken emissieplafonds per gebied (in eerste instantie voor de veehouderij)

We spreken van een emissieplafond als het gaat om een gebiedsniveau (PZH, kerngebied, deelgebied) en een KPI voor ammoniakemissie als het gaat om de ammoniakemissie op bedrijfsniveau. Om de invulling voor emissieplafonds per gebied concreet te maken en optimaal gebruik te maken van de kennis in de gebieden, wordt voorgesteld om een proces van joint fact finding in te richten. Dit houdt in dat de provincie de redeneerlijn samen met partners in de programmatische aanpak per gebied verder uitwerkt, waarbij input vanuit de praktijk en gebiedsspecifieke kennis wordt meegenomen. Een gezamenlijke redeneerlijn voor emissieplafonds kan vervolgens dienen als basis voor de besluitvorming.

Samenvatting uitgangspunten emissiereductie ammoniak ten behoeve van natuurherstel:

- Toewerken naar bedrijfs-KPI's met bandbreedte;
- Onderzoeken bedrijfs-KPI's voor grondgebonden teelten;
- Onderzoeken emissieplafonds per gebied (in eerste instantie voor veehouderij)

4.1.4. Uitgangspunten behalen van de KRW doelen

Een goede waterkwaliteit en -kwantiteit is de basis van een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving, waarin we nuttig gebruik maken van het beschikbare water voor de drinkwatervoorziening, landbouw, natuur, recreatie, transport en industrie. Die functies kunnen elkaar beïnvloeden, gaan niet altijd samen en de toestand van het water is niet altijd geschikt voor iedere functie. De oppervlaktewaterkwaliteit in Zuid-Holland is niet op orde. Dit komt met name door verhoogde concentraties aan nutriënten en bestrijdingsmiddelen.

Dat leidt onder andere tot overlast van blauwalgen en tot achterblijven van gestelde natuurdoelen. De kwaliteit van het grondwater wordt bedreigd door verontreinigende stoffen als gevolg van menselijk handelen. Intensieve landbouw, industriële uitstoot naar het milieu en toenemend gebruik van de ondergrond vormen een belasting in de vorm van nutriënten, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten, microplastics en opkomende stoffen. Ook komen stoffen in het grondwater door uitspoeling van historische bodemverontreinigingen en (illegale) lozing van verontreinigende stoffen.

Bestaand beleid voortzetten

Voor het halen van de KRW-doelen zetten we ons bestaand beleid voort. Het provinciaal beleid voor het realiseren van mooi en schoon water volgt uit wettelijke taken en bevoegdheden, maar ook uit bestuurlijke ambitie. De rol die de provincie neemt verschilt per opgave. In ons regionaal waterprogramma wordt onder andere uitwerking gegeven aan de volgende beleidsonderdelen van mooi en

schoon water: realiseren goede oppervlaktewaterkwaliteit,- realiseren goede grondwaterkwaliteit en -kwantiteit, drinkwatervoorziening, goede en veilige zwemlocaties in oppervlaktewater en droogte en zoetwatervoorziening. Ook zijn er gebiedsuitwerkingen opgenomen in ons regionaal waterprogramma, waaronder het afsprakenkader emissieloze kas.

Versnelling en opschaling aanpak agrarische gebieden waar waterkwaliteit achterblijven

Daarnaast zetten we in op het creëren van de randvoorwaarden waarmee een versnelling en opschaling kan worden gemaakt met de aanpak in agrarische gebieden waar de waterkwaliteit achterblijft. Dit gebeurt in aansluiting op al lopende gebiedsprocessen en de uitvoeringsafspraken die voortkomen uit de aanpak van Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Uitgangspunt bij de aanpak is dat vanuit een centrale faciliteit binnen het ZH-PLG, agrariërs gefaciliteerd worden om in samenwerking met de waterbeheerders tijdig stappen te zetten om overmatige uit- en afspoeling van nutriënten en/ of erf- en/ of perceelemissies van gewasbeschermingsmiddelen naar de sloot te reduceren. De aanpak die wordt voorgesteld is gebiedsgericht en risico gestuurd: een gebiedsgerichte aanpak is nodig omdat met name specifieke, voor de omstandigheden passende, maatregelen de benodigde verbetering opleveren. Dit vraagt om een bottom-up aanpak met het gebied. Het risico gestuurde element zit erin dat focus van de inzet gaat naar gebieden waar de afstand tot het doel het grootst is en door ervoor te zorgen dat overeengekomen maatregelen op draagvlak kunnen en worden bekrachtigd in een overeenkomst.

Samenvatting uitgangspunten behalen van de KRW doelen:

- Voortzetten bestaand beleid zoals gebiedsuitwerkingen in regionaal waterprogramma;
- Mogelijk maken versnelling en opschaling aanpak in agrarische gebieden waar waterkwaliteit achterblijft.

4.1.5. Uitgangspunten emissiereductie broeikasgassen ten behoeve van klimaatdoel 2030

Op grond van een indicatieve verdeling tussen de veenweideprovincies heeft Zuid-Holland een indicatief aandeel van 21% van de nationale reductieopgave van 1 Mton broeikasgassen uit veen in 2030. Dat komt neer op ca. 60% reductie en opzichte van het referentiejaar 2017. In onze projectfinanciering in Zuid-Holland zetten we in op 25% reductie per project.

Daarnaast is voor de veehouderij en akkerbouw landelijk een reductieopgave van 5 Mton CO₂-eq (waarvan 3,8 Mton methaanreductie) bepaald. Dit is exclusief 'vastgesteld en voorgenomen beleid'. Deze 5 Mton CO₂-eq reductie is indicatief over de provincies verdeeld. Voor Zuid-Holland geldt dat het indicatieve reductiedoel exclusief glastuinbouw uitkomt op 0,3 Mton CO₂-eq

voor 2030. Met het NPLG moet een methaanemissiereductie van 3,12 Mton CO₂-eq landelijk in de veehouderij en akkerbouw zijn gerealiseerd in 2030.

In het Klimaatakkoord is afgesproken om in 2030 0,4 tot 0,8 Mton CO₂-eq per jaar vast te leggen in bomen, bossen en natuur. Hiervoor bestaat een duidelijke link met de opgaven voor – de uitbreiding van – natuur en ook waterkwaliteit. Hiervoor nemen we in dit onderdeel geen uitgangspunt op. Voor koolstofvastlegging in landbouwbodems is een landelijk doel van 0,5 Mton CO₂-eq afgesproken.

Voor het reduceren van de CO₂-uitstoot uit veenbodems zien we op dit moment in grote lijnen twee kansrijke richtingen. De eerste is vernatten, de andere is het aanbrengen en inspoelen van klei in de veenbodem. Voor beide oplossingen wordt nog veel onderzoek gedaan naar de effectiviteit onder verschillende omstandigheden.

Onderzoeken (verdergaande) vernatting

Vernatting is, op verschillende manieren, al wel breed toepasbaar. De eenvoudigste manier om het grondwaterniveau te laten stijgen, is het verhogen van het slootpeil. Het effect neemt af naarmate de afstand tussen sloten groter is. Het peil ‘zakt uit’, doordat het water vanuit de sloot niet ver genoeg het perceel kan binnendringen. Uit onderzoek weten we dat slootpeilverhoging zonder aanvullende maatregelen – zoals waterinfiltratie – niet voldoende effect heeft om het klimaatdoel van 2030 te halen. De grondwaterstand zakt minder uit bij toepassing van waterinfiltratiesystemen (WIS). Dat werkt met infiltratie/drainagebuizen. Het slootpeil staat hoger dan de infiltratiebuizen. In de zomer zal het water infiltreren in de bodem, in de winter kunnen dezelfde buizen dienst doen voor waterafvoer.

Op basis van eerste resultaten van recent onderzoek kunnen we concluderen dat waterinfiltratie voor het klimaatdoel van 2030 voldoende effect heeft, mits dit wordt gecombineerd met slootpeilopzet tot een drooglegging van - 40 cm (zie kader Waterinfiltratie kansrijk). Waterinfiltratie wordt ook effectiever door er druk op te zetten met een pomp in een drukvat, die het water geforceerd (actief) in de buizen pompt. Met deze zogenoemde actieve waterinfiltratiesystemen kan hetzelfde effect worden bereikt als met passieve infiltratie plus slootpeilopzet. Systemen voor actieve waterinfiltratie zijn technisch al voldoende ontwikkeld voor toepassing op praktijkschaal. Het op peil houden van de grondwaterstand zorgt voor een extra watervraag.

Een verdergaande vernatting, tot 20 cm onder maaiveld, levert een grotere reductie van broeikasgassen op. Dat kan dus interessant zijn voor de klimaatopgave op de langere termijn. Het past echter niet in het huidige gangbare agrarische grondgebruik en bedrijfsverdienmodel. Drassige grond heeft een lagere gewasopbrengst en is minder toegankelijk voor machines en grazend vee. Op de “hoogwaterboerderij” van KTC Zegveld vindt onderzoek plaats naar melkveehouderij bij een geringe drooglegging (20 cm). Daarnaast wordt, op diverse proefvelden verspreid door Nederland geëxperimenteerd met ‘natte teelten’, zoals cranberry’s of lisdodde, als alternatief verdienmodel.

Onderzoeken ‘klei in veen’

Een andere maatregel voor het terugdringen van CO₂ is ‘klei in veen’, dat wil zeggen het toevoegen en laten inspoelen/inregenen van een hoeveelheid klei. Doordat kleideeltjes zich binden aan veen, wordt

de bodem minder gevoelig voor oxidatie. In vergelijking met waterinfiltratie heeft deze methode minder ingrijpende consequenties voor het watersysteem en het landgebruik. De techniek bevindt zich nog in een experimentele fase. De eerste onderzoeksresultaten in een laboratoriumomgeving laten een wisselend beeld zien, met CO₂-reducties tussen 15 en 60 procent. Voor klei in veen is er nog fundamenteel onderzoek nodig. Er is nog onvoldoende basis om op korte termijn deze methode breed in te zetten. We weten bijvoorbeeld nog niet precies welke klei het meest geschikt is, hoeveel klei nodig is en hoe vaak het aanbrengen herhaald moet worden. Ook zijn nog vragen over de ruimtelijke, logistieke en economische gevolgen. Er is meer onderzoek nodig. Onderdeel van onze strategie is ruimte voor experimenten.

[Integraal sturen op reductie methaanuitstoot landbouwsector](#)

Met doelsturing kunnen ook de emissies van broeikasgassen worden teruggedrongen. Voor het thema broeikasgassen is al een redelijk goede set KPI's beschikbaar, waarvan de KPI 'broeikasgasemissies' (uiteraard) de meest relevante is. Voor de methaanemissie is geen aparte KPI beschikbaar. Het sturen op verbetering via KPI's vraagt een integrale aanpak, omdat maatregelen veelal doorwerken op meerdere KPI's tegelijkertijd. Maatregelen gericht op het reduceren van de methaanemissie kunnen zo in het ongunstige geval juist leiden tot hogere ammoniakemissies.

[Koolstofvastlegging in landbouwbodems](#)

We onderzoeken de opties voor CO₂-vastlegging op basis van opschaling van het project carbon farming uit het IBP ZWD.

Onderdeel hiervan is het ontwikkelen van een businesscase voor carbon farming als verdienmodel voor akkerbouwers.

Samenvatting uitgangspunten emissiereductie broeikasgassen ten behoeve van klimaatdoel 2030

- Onderzoeken (verdergaand) vernatting voor reductie CO₂-uitstoot;
- Onderzoeken 'klei in veen' voor reductie CO₂-uitstoot;
- Integraal sturen op reductie methaanuitstoot vanuit de landbouwsector;
- Onderzoeken koolstofvastlegging in landbouwbodems.

4.1.6. Uitgangspunten voor water en bodem sturend

Het watersysteem loopt vaker tegen zijn grenzen aan en daarmee ook de doelmatigheid van het waterbeheer. Bodemdaling, klimaatverandering, zeespiegelstijging, bevolkingsgroei en verstedelijking doen de uitdagingen toenemen. Enkele voorbeelden:

- Het risico op wateroverlast neemt toe door een toename van verhard oppervlakte (door bebouwing en wegen), toenemende intensiteit van buiten en nat(ter) houden van veenbodems om CO₂emissie te verminderen.
- In droge zomers en perioden van lage rivierafvoer kunnen inlaatpunten van zoet water verzilten. Daardoor is onvoldoende zoet water om alle (bestaande) gebruiksfuncties van passende waterkwaliteit te voorzien. Stijgende watertemperatuur en lagere waterpeilen, zetten de waterkwaliteit onder druk. De beschikbaarheid van voldoende water voor drinkwaterproductie is in delen van de provincie een acuut knelpunt. De beschikbaarheid van zoet water kan extra gaan knellen door een toename van de watervraag om de veenbodem nat(ter) te houden.
- Verzilting van het grondwater neemt toe door zeespiegelstijging, bemaling van diepe polders en grondwateronttrekkingen.

Daarom heeft het Rijk een programma gestart om water en bodem meer sturend te laten zijn in de ruimtelijke inrichting. Water en bodem als sturend principe is een van de uitgangspunten van het NPLG.

Robuuster regionaal watersysteem voor weerbaarheid tegen zoet watertekort en voorkomen wateroverlast

We maken het regionaal watersysteem robuuster om daarmee de weerbaarheid tegen tekorten aan zoet water te vergroten en wateroverlast te voorkomen. Hiervoor werken we nauw samen met de waterschappen. Als provincie nemen we een actieve(re) rol als het gaat om doelbereik en coördinatie voor de samenhang van vraagstukken. De uitvoering en wat daarbij noodzakelijk is ligt primair bij de waterschappen.

In het najaar komen we in gezamenlijkheid met de waterschappen tot een afsprakenkader over onze rollen en activiteiten voor het realiseren van een toekomstbestendig watersysteem. Daarbij brengen we met de waterschappen per deelgebied in beeld wat de opgaven zijn en welke afhankelijkheden we zien binnen het watersysteem in het deelgebied en op de schaal van Zuid-Holland. We werken aan een, zoveel als mogelijk bestuurlijk gedragen, beeld over de verdeling van schaars water in Zuid-Holland. Dit doen we zo snel als mogelijk in 2024, doch uiterlijk in Q2 van 2024. De verfijning van dit gezamenlijk beeld (en de nadere uitwerking) volgt in 2026 a.d.h.v. plannen van de Deltacommissaris, de zogenoemde Deltabeslissing.

Gezamenlijke ontwikkeling klimaatonderlegger om afwenteling op toekomstige generaties en andere gebieden te voorkomen

We hebben als provincie Zuid-Holland met de waterschappen een klimaatonderlegger ontwikkeld die handen en voeten geeft aan het principe van water en bodem sturend en die aansluit bij de uitgangspunten en structurende keuzes zoals de minister van Infrastructuur en Waterstaat die in zijn brief van 25 november 2022

heeft verwoord. Een van de uitgangspunten is niet afwentelen op toekomstige generaties, op andere gebieden en van private naar publieke sector.

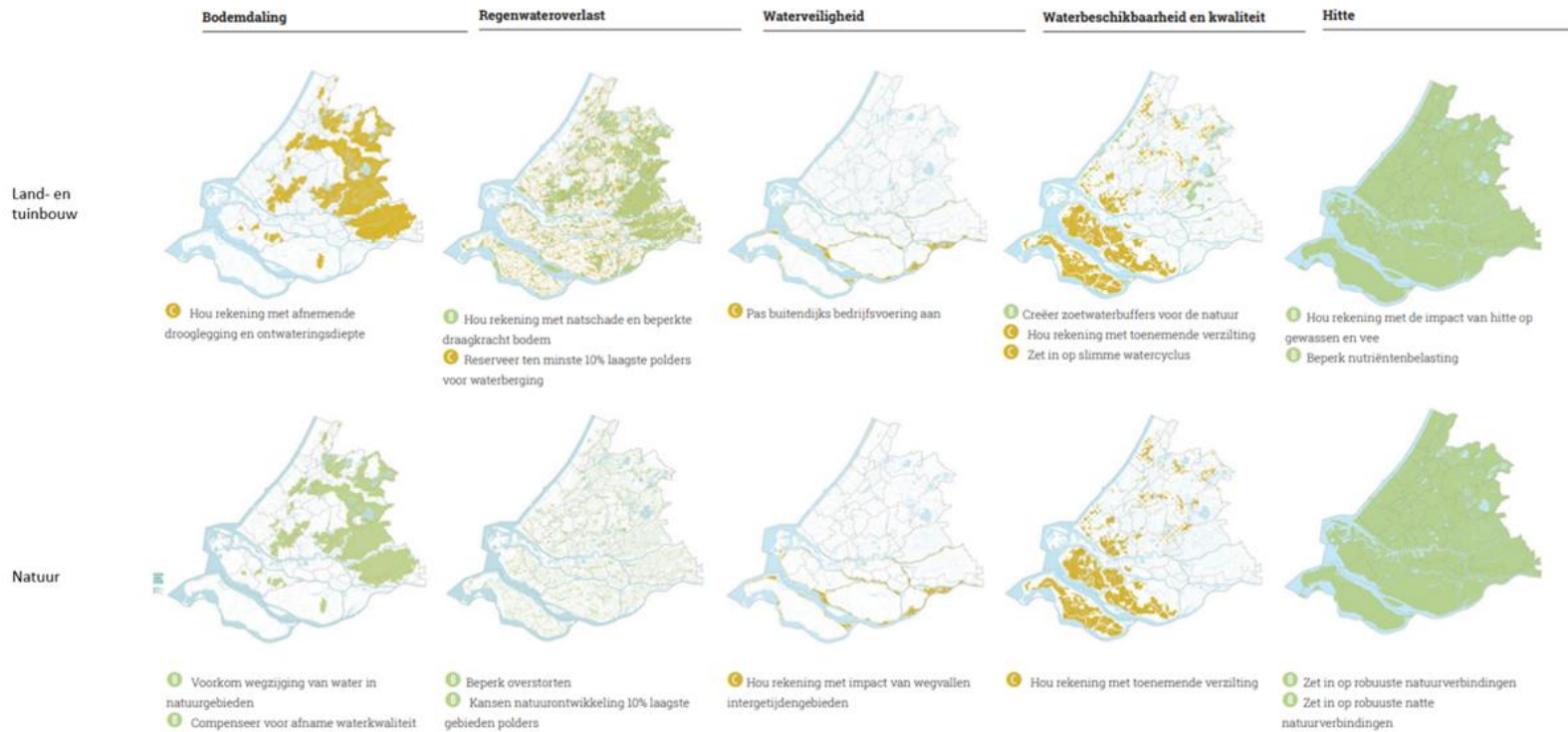
De klimaatonderlegger geeft vanuit water, bodem en klimaatverandering, inzicht in de geschiktheid van een gebied voor de gebruiksfuncties verstedelijking, landbouw en natuur. Door bij ontwikkelingen, bedrijfsvoering en locatiekeuzen beter rekening te houden met condities vanuit het water- en bodemsysteem en klimaatverandering, wordt afwenteling voorkomen.

Benutten uitgangspunten en aanbevelingen klimaatonderlegger
Voor Water en bodem sturend gebruiken we de uitgangspunten en aanbevelingen uit de [klimaatonderlegger](#) zoals in figuur 10 aangegeven. Geeft de klimaatonderlegger aan dat er op een locatie extra uitdagingen vanuit water, bodem of klimaat zijn voor een bepaalde ontwikkeling, dan kan dit samen met de provincie en

waterschappen verder worden onderzocht. Gebiedspartners verkennen samen met provincie en waterschap of, en onder welke randvoorwaarden, de ontwikkeling klimaat adaptief mogelijk is en of het eventueel op een andere plek beter inpasbaar is. Naast randvoorwaarden voor klimaat adaptief ontwikkelen zijn in de klimaatonderlegger ook voorbeelden van adaptatiemaatregelen te vinden. Daarmee beschrijft de onderlegger niet alleen de beperkingen voor functies, maar ook de kansen en mogelijkheden door aanpassingen door te voeren. Beiden voeden het gesprek over slimme keuzes voor de toekomst.

Samenvatting uitgangspunten water en bodem sturend:

- Gezamenlijke ontwikkeling klimaatonderlegger om afwenteling op toekomstige generaties en andere gebieden te voorkomen;
- Benutten uitgangspunten en aanbevelingen klimaatonderlegger voor klimaatadaptief ontwikkelen.

- **A** Geen extra opgaven vanuit water, bodem en klimaatverandering (Ja)
- **B** Water, bodem of klimaatverandering vraagt om aanvullende eisen (Ja, mits)
- **C** Water, bodem of klimaatverandering vraagt substantiële inspanning (Ja, mits)
- **D** Een ontwikkeling of landgebruik legt een claim op de toekomst (Nee, tenzij)

Figuur 10 Klimaatonderlegger

4.2. Maatregelen: continu in ontwikkeling

Als provincie Zuid-Holland hebben we zestien maatregelen uitgewerkt, deze zijn onderbracht in vier maatregelpakketten. Tabel 2 geeft dit schematisch weer. De maatregelpakketten worden onderscheiden op grond van hun thematische oriëntatie en de beoogde doelen, in combinatie met de partners die met de instrumenten en projecten in de maatregelen aan de slag zullen gaan. Met de maatregelpakketten bieden we een overzicht voor de gewenste samenhangende programmatische aanpak van de transitie naar een nieuwe balans in het landelijk gebied in Zuid-Holland.

De maatregelen worden waar mogelijk en waar nodig in onderlinge samenhang uitgevoerd in de gebiedsprocessen per deelgebied. Sommige maatregelen kennen een provincie-brede opzet en worden parallel aan en ondersteunend aan de gebiedsprocessen ingezet. Veel maatregelen raken aan of zijn rechtstreeks gericht op de toekomstbestendige ontwikkeling van bedrijfsvoering van boeren en tuinders. Ook dat vraagt in de nadere uitwerking van maatregelen en in de uitvoering van maatregelen een goede onderlinge afstemming. Andere maatregelen zijn gericht op het aanpassen of het versterken van netwerken die als verbindende elementen randvoorwaardelijk zijn voor de toekomstbestendige ontwikkeling van gebieden of bedrijven.

De maatregelen dienen als kapstok voor continue project-ontwikkeling en bestaan uit een mix van mogelijke instrumenten die ingezet kunnen worden voor doelbereik. Gebiedsgerichte aanpakken en projecten kunnen uit meerdere maatregelen gefinancierd worden. De maatregelpakketten worden elk kort toegelicht en

bevatten samenvattingen van de verschillende maatregelen die binnen het pakket vallen.

Tabel 1 Overzicht maatregelpakketten

Landschap en natuurversterking	Toekomstbestendige land- en tuinbouw
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Realisatie provinciale opgave Natura 2000 ▪ Maatregel Groenblauwe dooradering ▪ Maatregel Nieuwe en vitale bossen ▪ Maatregel NNN ▪ Maatregel VHR-doelbereik buiten natuurgebieden ▪ Maatregel Overgangsgebieden 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Verduurzaming veehouderij ▪ Maatregel Verduurzaming akkerbouw ▪ Maatregel Natuurinclusieve (glas)tuinbouw ▪ Maatregel Ondersteuning bedrijfsvoering
Verbetering waterkwaliteit	Toekomstbestendig water- en bodemsysteem
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Aanpak waterkwaliteit landbouw ▪ Maatregel Emissiereductie bollenteelt ▪ Maatregel Emissiereductie boomteelt ▪ Maatregel Emissiereductie glastuinbouw 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Reductie CO₂-emissie uit veenweiden ▪ Maatregel Toekomstbestendig watersysteem

4.2.1. Maatregelpakket Landschap en natuurversterking

Het maatregelenpakket landschap en natuurversterking bestaat uit maatregelen gericht op beter beheer van bos- en natuurgebieden en op het herstellen van natuurlijke dynamiek. Voor de Natura 2000-gebieden en de VHR-soorten en habitats buiten de Natura 2000-gebieden geldt in het bijzonder dat de gunstige staat van instandhouding bereikt moet worden. Waar nodig houden we door herinrichting een grotere afstand tussen beschermde natuur enerzijds en verstedelijking, verkeer, land- en tuinbouw en alle andere intensieve vormen van landgebruik anderzijds. Met deze maatregelen werken we ook aan een mooier landschap en zorgen we voor nieuwe en andere plekken voor recreatie.

Maatregel Realisatie provinciale opgave Natura 2000

Doel van de maatregel

De maatregel Realisatie provinciale opgave Natura 2000 is om bij te dragen aan het voldoen aan de wettelijke behoudsdoelstellingen Natura 2000 en het realiseren van de provinciale opgave voor Natura 2000-doelen.

Beoogd resultaat

Om deze doelen te bereiken wordt ingezet op uitbreiding van areaal binnen N2000-gebieden; uitbreiding van het areaal buiten N2000-gebieden; het treffen van natuur(beheer)maatregelen binnen én buiten N2000-gebieden en het uitvoeren van monitoring en analyse ten behoeve van het optimaliseren van maatregelen en het evalueren

van het doelbereik. Specifieke activiteiten zijn gericht op natuurbeheer binnen N2000-gebieden, het creëren van overgangsgebieden, het uitbreiden van het areaal N2000 en het uitkopen agrarische gronden binnen N2000.

Bijdrage aan het doelbereik

Deze maatregel geeft invulling aan de VHR-doelstellingen. Nog niet alle doelstellingen zijn concreet vastgesteld door het Rijk. Deze maatregel geeft daarom invulling de doelstellingen die de provincie opstelt volgens de provinciale VHR-strategie. De maatregel draagt bij aan het creëren van robuuste en effectieve eenheden natuur. Dit zorgt voor robuuste ecosystemen met een rijke biodiversiteit. De maatregel bevat een groot aantal activiteiten die hier op verschillende manieren aan bijdragen. Dit gebeurt door maatregelen gericht op het verminderen van drukfactoren, maatregelen ter vergroting van het N2000-areaal en maatregelen op systeemniveau. Het op orde brengen van de hydrologische condities van N2000-gebieden is onderdeel van deze maatregel.

Status bestuurlijke verankering

Deze maatregel bestaat uit een groot aantal onderliggende activiteiten. Voor een deel van de voorgenomen activiteiten is al een bestuurlijk akkoord. Bestuurlijke besluitvorming is nodig voor de vaststelling van de hoeveelheid areaal en de doelstellingen waar beheer op gericht wordt. Met betrekking tot uit te breiden areaal binnen én buiten N2000-gebieden is een bestuurlijk besluit nodig over de vaststelling van de hoeveelheid areaal, de locaties en de doelen waarvoor areaal wordt uitgebreid; het aandeel areaal dat

binnen en het aandeel areaal dat buiten N2000 wordt gerealiseerd en de optie om areaal uit te ruilen met andere provincies.

Randvoorwaarden Rijk

Om concreter invulling te kunnen geven aan het doelbereik van deze maatregel, is het van groot belang dat het Rijk de VHR-doelstellingen verder concretiseert.

Maatregel Groenblauwe dooradering

Doel van de maatregel

De maatregel Groenblauwe dooradering ZH-PLG is gericht op het uitbreiden van het oppervlak Groenblauwe dooradering (GBDA) in Zuid-Holland conform de landelijke doelstelling van 10% groenblauwe dooradering in 2050.

Beoogd resultaat

De maatregel groenblauwe dooradering richt zich op het opschalen van de reeds aanwezige GBDA in Zuid-Holland. Dit doen we door pragmatisch te starten met kansrijke projecten; Hoeksche Waard, Alblasserwaard en Westland, die de kiem zijn van de opschaling. De projecten fungeren zo als vliegwiel voor projecten in andere gebieden. De kansrijke projecten vormen een gebiedsgericht initiatief waarbij sprake is van intensieve samenwerking van regionale gebiedspartijen en/of stakeholders. De realisatie van GBDA is een gezamenlijke inspanning van onder meer de waterschappen, agrarische collectieven, agrariërs, gemeenten en de provincie.

Bijdrage aan het doelbereik

De NPLG-doelstelling is dat 10% van het landelijk gebied in 2050 GBDA is gerealiseerd, dit is circa 16.000 hectare. Momenteel is circa 6.500 tot 10.000 hectare (4 tot 5,9%) aanwezig. Het doel voor 2030 is dat de helft van deze opgave (het gat tot 10%) in het landelijk gebied wordt gerealiseerd. In de prioritaire gebieden, voor Zuid-

Holland de Veenweiden- en overgangsgebieden, moet de volledige opgave van 10% GBDA in 2030 zijn ingevuld.

We nemen de landelijke doelstellingen over. De provincie heeft deze opgave per kern- en deelgebied uitgewerkt. Bij de invulling van de GBDA kijken we naar meekoppelkansen met andere opgaven zoals verbetering waterkwaliteit, recreatie, stikstofreductie en natuurherstel.

Niet alle initiatieven voor GBDA vallen in de prioritaire gebieden. Bij het verdelen van schaarse middelen zal er eerst naar de prioritaire gebieden worden gekeken waar doelbereik al in 2030 gerealiseerd moet worden. De ontwikkeling in de Alblasserwaard draagt direct bij aan de ontwikkeling van GBDA in de prioritaire gebieden (veenweiden).

In grote delen van Zuid-Holland zijn het landelijk gebied en het stedelijk gebied zodanig met elkaar verweven dat GBDA van het landelijk gebied door moet lopen tot in de stad om een robuust netwerk te kunnen vormen. Daarmee is er overlap met het Rijksprogramma Groen in en om de stad (GIOS). Groenblauwe dooradering dient daarmee zowel de biodiversiteit, klimaatadaptatie als de mens (gezondheid en recreatie). Het landschapspark Zuidvleugel vormt voor de zuidelijke randstad de ruggengraat waar de groenblauwe dooradering op aansluit.

Status bestuurlijke verankering

De Provinciale Staten heeft in de vastgestelde Visie Rijke Groenblauw Leegomgeving (2019) de provinciale ambitie om aan de biodiversiteitsdoelen te voldoen geconcretiseerd. GBDA is daarnaast opgenomen in meerdere provinciale beleidstukken, zoals de door GS

vastgestelde Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland (2023) en de Hoofdlijnennotitie Vitale landbouw Zuid-Holland (2020). Via subsidieregelingen als SKNL en ANLb levert de provincie ook reeds een financiële bijdrage aan de realisering van GBDA. Ook het vastgestelde provinciale soortenbeleid en de Bossenstrategie gaan uit van een GBDA. De uitwerking van de drie kansrijke projecten komt voort uit een ruim 2 jaar lopende samenwerking met de Zuid-Hollandse waterschappen. Ook het vastgestelde provinciale soortenbeleid en de Bossenstrategie gaan uit van een GBDA. De vervolgstappen voor het realiseren van de doelen en het nauwkeurig in beeld brengen van de gebieden met veel potentie voor GBDA werken we in Q3 2023 verder uit.

De plannen in de Hoeksche Waard zijn op grote lijnen vastgelegd in de Uitvoeringsagenda biodiversiteit Hoeksche Waard (2022-2030). Om over te kunnen gaan tot de uitvoering is het nodig dat de specifieke plannen worden vastgelegd in een gebiedsovereenkomst met de gebiedspartners en de provincie (Q1/Q2 2024). Voor het Westland is het nodig dat de specifieke plannen worden vastgelegd in een gebiedsovereenkomst met de gebiedspartners en de provincie (Q1 2024). Met betrekking tot het Westland is wenselijk dat ook wordt vastgelegd dat de stimuleringsregeling Duurzame bedrijventerreinen wordt uitgebreid met de stimuleringsregeling Natuurvriendelijke Glastuinbouw en dat GBDA wordt opgenomen in deze subsidieregeling (GS en PS Q2 2024).

Randvoorwaarden Rijk

Huidige financieringen voldoen niet aan de garantie voor vergoedingen die ondernemers nodig hebben om investeringen te

doen. In de kansrijke ontwikkelingen worden zogenaamde verdienmodellen onderzocht.

Maatregel nieuwe en vitale bossen

Doel van de maatregel

De maatregel is gericht op het uitbreiden van het bosareaal en het verhogen van de kwaliteit van bestaand bos.

Beoogd resultaat

Tot 2028 willen we 400 hectare bosareaal toevoegen, bosbeheer intensiveren voor kwaliteitsborging en vitaliteit van jonge recreatiebossen verhogen. Op lange termijn (tot 2050) willen we dit mogelijk doorontwikkelen tot 1.000 a 2.000 ha nieuw bos.

Bijdrage aan het doelbereik

De maatregel voegt 150 hectare bos toe binnen het Natuurnetwerk Nederland (100% doelbereik conform afspraak met het Rijk) en circa 130 ha nieuw bos in recreatiegebieden en circa 110 ha nieuw bos buiten begrensde gebieden. Doelstellingen voor bosuitbreiding buiten NNN zijn nog niet vastgesteld door het rijk.

Bosuitbreiding verhoogt de biodiversiteit, onder andere door het vergroten van het leefgebied voor de VHR-soorten baardvleermuis, grootoorvleermuis en wielewaal. Bos slaat CO₂ op (10 ton/ha/jr) en houdt water vast. Natte bostypen (laagveenbos en rivierbos) bieden de mogelijkheid voor functiecombinatie met waterberging (maatregel toekomstbestendig watersysteem) en dragen bij aan de instandhoudingsdoelstellingen van deze bostypen. In combinatie

met overgangsgebieden draagt nieuw bosaanleg bij aan de gunstige instandhouding van Natura2000-gebieden, met name van duingebieden. Aanleg van nieuw bos op landbouwgrond draagt bij aan de vermindering van stikstofemissie en het realiseren van sommige bostypen (agroforestry, voedselbossen en wilgengrienden) dragen ook bij aan een vitale landbouwsector.

Status bestuurlijke verankering

De provincie heeft via GS een Groeimodel bos- en bomenbeleid (2020) vastgesteld en kennisgenomen van de Ruimtelijke strategie Bos en bomen (2022). Deze zijn via bosberaden met de verschillende landschapstypen (Veenweide, Delta en Kust) besproken en met de gemeenten gedeeld. Daarnaast is een Zuid-Hollandse bosmakelaar aangesteld die in gesprek is met initiatiefnemers die bos willen realiseren. Het Ontwikkelperspectief recreatiebossen is samen met de recreatieschappen opgesteld.

Door GS is in 2020 (via het groeimodel bos en bomenbeleid) besloten om actief de mogelijkheden voor bosuitbreiding te verkennen en uitbreiding van bos en bomen te koppelen aan lopende en nieuwe programma's. Dit is bekrachtigd via de uitvoeringsafspraken over de Motie *de Spade de grond in* (2022). In deze motie is 2,5 miljoen uitvoeringsbudget gereserveerd om een start te maken met de uitbreiding van bos en bomen. Hiervoor wordt in 2023 een subsidieregeling opengesteld. Met budget uit het transitiefonds willen we deze regeling voortzetten. Er zijn (buiten het NNN) nog geen bestuurlijke afspraken gemaakt over het aantal hectares. In de motie *duurzaam bos- en bomenbeleid* is gevraagd om voorzetting van het bos en bomenbeleid en is gevraagd om een uitvoeringsprogramma. De in deze maatregel genoemde hectares

(400 ha voor 2028 en het mogelijk doorontwikkelen tot 1.000 a 2.000 ha nieuw bos) zijn opgenomen in dit Uitvoeringsprogramma Bos- en bomenbeleid. Het nieuwe college wordt gevraagd om hierover een besluit te nemen.

Strategie daarbij is bosuitbreiding op vrijwillige basis. Via de bosmakelaar en de subsidieregeling sluiten we aan bij initiatieven van grondeigenaren en gemeenten. Via de ruimtelijke strategie is in beeld gebracht hoe bosuitbreiding past in het Zuid-Hollandse landschap. Status bestuurlijke verankering is om via de gebiedsprocessen NPLG per regio te vragen hoeveel hectares bosuitbreiding gerealiseerd kan worden en om zo tot een gedragen hectaredoelstelling te komen.

Randvoorwaarden Rijk

- Financiering, inclusief tijdige toezegging hierover;
- Actieve inzet Rijksgronden en gronden van Rijkswaterstaat;
- Specifiek voor de ontwikkeling van ooibossen; integrale afweging Rijkswaterstaat doorstroming, waterveiligheid en water vasthouden;
- Afspraken Rijk en provincie over beheerfinanciering van de bestaande recreatiebossen;
- Koppeling verstedelijkingsopgave en bosuitbreidingsambitie.

Maatregel NNN

Doel van de maatregel

Het doel van deze maatregel is het versterken en verbeteren van de kwaliteit van het NNN in de breedste zin.

Beoogd resultaat

Met deze maatregel willen we het leefgebied verbeteren door gronden buiten het huidige NNN te verwerven of in te richten en door aanvullende maatregelen binnen het NNN te nemen. Voorbeelden van projecten zijn het realiseren van extra vernatting door de introductie van extra peilvakken, de vernatting van natuurgraslanden, het uitbreiden van het NNN door het inrichten van weidevogelgrasland, moeras en vochtig bos en het tegengaan van versnippering door de aanleg van faunapassages.

Bijdrage aan het doelbereik

Er is een direct verband tussen de verbetering van het NNN en de verhoging van de staat van instandhouding van de VHR-soorten. Concrete VHR-doelstellingen zijn nog niet door het Rijk vastgesteld. Daarom gaat de provincie zelf aan de slag met het kwantificeren van deze doelen. Dit gebeurt conform de uitgangspunten uit hoofdstuk 3. Door van een agrarisch gebruik naar natuurinrichting te gaan levert de maatregel een bijdrage aan de vermindering van de stikstofuitstoot. De nieuw ingerichte natuur zorgt daarnaast voor een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen en kan CO₂ vasthouden. De nieuwe natuur heeft een hogere waterstand en kan zo langer (regen-)water vasthouden. Door deze vernatting wordt bodemdaling in veenweidegebieden geremd. Ook neemt door een afname van bemesting in de nieuw ingerichte gebieden de waterkwaliteit toe.

Status bestuurlijke verankering

De maatregel is aanvullend op de afspraken die gemaakt zijn onder het Natuurpact. Er is al een uitvoeringsorganisatie ingericht die de voorgestelde maatregelen kan uitvoeren. Voor het deel van de voorgenomen activiteiten dat conform het Natuurpact binnen de huidige NNN plaatsvindt is geen verdere bestuurlijke besluitvorming nodig. De aanvullende activiteiten, voornamelijk die met betrekking tot het verwerven, inrichten en beheren van grond, moeten bestuurlijk vastgelegd worden.

Maatregel VHR-doelbereik buiten natuurgebieden

Doel van de maatregel

Het doel van deze maatregel is behoud en herstel van VHR-soorten buiten natuurgebieden. De maatregel richt zich in de eerste fase vooral op inrichting- en beheermaatregelen voor vogels van het boerenland. Hier ligt de grootste opgave.

Beoogd resultaat

Een eerste aanzet tot herstel van de populaties van boerenlandvogels. Dat gebeurt via een meer natuurinclusieve landbouw met in het veenweidegebied een hoger waterpeil en extensievere bedrijfsvoering (minder mest). Maatregelen worden uitgevoerd op die plekken waar dat binnen water- en bodemsysteem passend is. De maatregelen bestaan uit extra agrarisch natuur- en landschapsbeheer via bestaande instrumenten zoals het ANLb . Er wordt gewerkt met langjarige beheersovereenkomsten zodat boeren een duidelijk perspectief hebben. Hiermee sturen we op betere condities en voor weidevogels als de grutto, akkervogels als de patrijs en andere biodiversiteit in het landelijk gebied.

Bijdrage aan het doelbereik

Deze maatregel draagt bij aan de uitvoering van de VHR-strategie Zuid-Holland en is erop gericht snel in te kunnen spelen op kansen die zich in de gebiedsprocessen voordoen, voortbouwend op lopende afspraken met gebiedspartijen. Wanneer door later vastgestelde doelen ook andere VHR-soorten in beeld komen, zal de maatregel

worden verbreed. Met inrichting- en beheermaatregelen voor boerenlandvogels versterken we de bestaande populaties. Door meer rekening te houden met de randvoorwaarden voor een gezonde natuurlijke leefomgeving met meer ruimte voor natuur rond natuurgebieden werken we aan robuuste ecosystemen en maken we doelbereik van VHR voor veel soorten mogelijk. Concrete doelen worden vastgesteld volgens de VHR-strategie Zuid-Holland, het Actieplan Boerenlandvogels Zuid-Holland en het landelijke Aanvalsplan Grutto. De natuur van het boerenland is onlosmakelijk verbonden met extensieve agrarische bedrijfsvoering. Daarom zijn deze doelen goed te realiseren in de overgangsgebieden rond Natura2000. Ook dragen deze maatregelen bij aan andere doelen zoals het tegengaan van bodemdaling en het verbeteren van de waterkwaliteit.

Status bestuurlijke verankering

Voor de inzet ten behoeve van boerenlandvogels kan worden aangesloten op het bestuurlijk en ambtelijk netwerk dat sinds de vaststelling in 2019 van het Actieplan Boerenlandvogels van kracht is. Daarin zijn de belangrijkste betrokken partijen vertegenwoordigd. Er is veel draagvlak voor het agrarisch natuurbeheer waaraan boeren op basis van vrijwilligheid deelnemen. Uitbreiding van oppervlak kan van start zodra er extra geld is.

Provinciale Staten hebben op 8 maart 2023 de herziening van het soortenbeleid vastgesteld. Daarin is de wettelijke verplichting tot bescherming van flora- en faunasoorten in het provinciaal beleid verankerd. De in deze maatregel genoemde activiteiten dragen bij

aan de uitvoering van dit beleid. Aan de hand van de VHR-strategie worden in de tweede helft van 2023 concrete doelen vastgesteld.

Randvoorwaarden Rijk

Voor het nader invullen en uitwerken van deze maatregel is het noodzakelijk om nadere doelen van het Rijk te krijgen met betrekking tot de opgave van soortbehoud buiten natuurgebieden. Dan kunnen concrete maatregelen worden vastgesteld, en kan het doelbereik en de financiering concreet worden ingevuld.

Maatregel Overgangsgebieden

Doel van de maatregel

Met de maatregel Overgangsgebieden willen we in beeld brengen hoe overgangsgebieden kunnen bijdragen aan het zo efficiënt mogelijk behalen van de ZH-PLG doelen. Kerngebied Kust en Duinen is hierbij koploper aangezien hier al concrete initiatieven lopen. De maatregel geeft invulling aan het eerste uitgangspunt, specifiek het voornemen om te werken naar robuuste eenheden natuur en verkenning overgangsgebieden. Als uit de verkenning blijkt dat een overgangsgebied bijdraagt aan het behalen van de doelen, de uitvoering haalbaar is, en er draagvlak is, wordt het overgangsgebied gerealiseerd.

Beoogd resultaat

Een verkenning van hoe overgangsgebieden kan bijdragen aan het efficiënt behalen van de ZH-PLG doelen. Rondom de volgende

N2000 gebieden zijn we al een stap verder en kunnen we de bestaande initiatieven gerichter gaan uitwerken:

- Kennemerland Zuid
- Coepelduynen
- Meijendel & Berkheide
- Westduinpark & Wapendal
- Solleveld & Kapittelduinen

De rol van de provincie is de uitvoerder van de verkenning. Met een doorkijk naar de realisatie is de rol van de provincie regie voeren en de gebieden voeren uit.

Bijdrage aan het doelbereik

Zuid-Holland heeft de opgave om kwetsbare natuur in een gunstige staat van instandhouding te brengen of houden. Overgangsgebieden rondom Natura 2000-gebieden dragen bij om dit doel, en andere ZH-PLG doelen, effectief te behalen. Maatregelen buiten de begrenzing van Natura 2000-gebieden zijn namelijk nodig om de instandhoudingsdoelen binnen de gebieden te behalen. Verder is het mogelijk effectiever om maatregelen direct buiten de begrenzing te treffen, omdat daardoor robuustere gebieden ontstaan waar meerdere ZH-PLG doelen gehaald kunnen worden. Als deze maatregelen elders getroffen worden kan meer inspanning nodig zijn om hetzelfde resultaat te behalen.

Voor de instandhouding van kwetsbare natuur is het wegnemen van drukfactoren belangrijk. Bij de betreffende Natura 2000-gebieden in de duinen is de variatie aan drukfactoren groot en biedt het creëren van overgangsgebieden een goede mogelijkheid deze

drukfactoren weg te nemen. Zo dragen overgangsgebieden bij aan de VHR-doelen, maar bieden ook ruimte voor het treffen van maatregelen voor de andere ZH-PLG doelen. Omdat de opgaven per Natura 2000-gebied kunnen verschillen, verschilt de manier waarop een overgangsgebied een bijdrage kan leveren aan deze opgaven.

Status bestuurlijke verankering

Overgangsgebieden zijn aangemerkt als mogelijk middel om efficiënt ZH-PLG doelstellingen, waaronder Natura 2000 doelen, te behalen. Daarmee ligt er nog geen concreet voornemen om rond alle Natura 2000 gebieden overgangsgebieden te realiseren, maar wel om de effectiviteit te onderzoeken. Op basis van de verkenning kunnen aanvullende bestuurlijke besluiten worden genomen omtrent de realisatie van overgangsgebieden.

Specifiek in het kerngebied kust en duinen is de ambitie om Nationaal Park Hollandse Duinen op te richten. Ongeveer 50 betrokken partijen zijn verenigd in het Nationaal Park Hollandse Duinen. Een belangrijk doel van dit initiatief is het in stand houden van de natuur in de Natura 2000 gebieden. Voor het eerste project in Katwijk rondt de gemeente de omgevingsvisie naar verwachting dit jaar af, nadat in het verleden al een intensief participatietraject heeft plaatsgevonden. Voor enkele van de voorgestelde gebieden zijn al uitgewerkte plannen en heeft participatie plaatsgevonden.

Door participatie van veel betrokken partijen in het Nationaal Park Hollandse Duinen en door het creëren van een landschapsvisie voor het gehele gebied, met plannen die bijdragen aan het vervolmaken van het Nationaal Park Hollandse Duinen, is draagvlak ontstaan voor de benodigde gebiedstransformaties.

4.2.2. Maatregelpakket Toekomstbestendige land- en tuinbouw

Met deze maatregelen werken we stapsgewijs toe naar een toekomstbestendig land- en tuinbouw die met een duurzame productie past bij de draagkracht van water en bodem. Samen met boeren en tuinders werken we aan land- en tuinbouw als onderdeel van het Zuid-Hollandse landschap met de natuurwaarden die daar kenmerkend in thuishoren. De maatregelen zijn er op gericht om in nauwe samenwerking met boeren en tuinders, of met hun (gebieds)collectieven, afspraken te maken over de aanpassing van bedrijfsvoering. Het zijn ook maatregelen waarin een meer natuurinclusieve land- en tuinbouw wordt bereikt en waarin agrarisch natuurbeheer met een lange termijn perspectief een vaste plek kan innemen in het verdienmodel van agrarische bedrijven. Cruciale bouwsteen van deze maatregelen en van de maatregelen van de verbetering van waterkwaliteit is een datagedreven werkwijze met een systeem van KPI's en monitoring die samenwerking in gebiedsprocessen ondersteunt en borgt.

Maatregel verduurzaming veehouderij

Doel van de maatregel

Het ondersteunen van de ontwikkeling naar een duurzamere veehouderij in Zuid-Holland. Duurzame veehouderij is veehouderij die zowel economisch als ecologisch toekomstbestendig is.

Beoogd resultaat

De maatregel zet in op een aanpak gebaseerd op doelsturing aan de hand van een set van kritische prestatie indicatoren (KPI's). De boer kiest zelf met welke activiteiten invulling gegeven wordt aan de doelen. De provincie geeft door middel van de KPI's richting en zet in op het financieel en organisatorisch faciliteren van de uitvoering van de activiteiten. We kijken in gebiedsprocessen samen met de agrariërs en andere gebiedspartners hoe we invulling geven aan de maatregel. Een financieel gezond toekomstperspectief is daarbij een voorwaarde om echt perspectief te geven en een belangrijke voorwaarde voor ondernemers om in beweging te komen.

De maatregel bevat inspanningen van provincie en rijk (i.s.m. stakeholders) zoals het doorontwikkelen van een KPI-systematiek (i.c.m. studiegroepen), het juridisch borgen en monitoren van maatregelen, het creëren van een economisch perspectief voor agrariërs (bijvoorbeeld door middel van ondersteuning van korte ketens, vergoeding van groenblauwe diensten, ondersteuning bij omschakeling), het doorontwikkelen van agrarisch natuurbeheer en het ontwikkelen van grondbeleid ten behoeve van de transitie van de veehouderij (bijvoorbeeld kavelruilprocessen, mogelijkheid tot afwaardering gronden en het inzetten van gronden van stoppers voor extensivering). Daarnaast bevat de maatregel stimulering van verduurzamingsactiviteiten op het boerenbedrijf, zoals voer- en managementmaatregelen en het investeren in duurzame technieken. Deze activiteiten zijn voor de melkveehouderij omschreven in het 'Bouwstenenrapport' (PPP-Agro, 2022).

Bijdrage aan het doelbereik

Verduurzaming van de veehouderij, door inspanningen van ondernemers én overheden, draagt bij aan het reduceren van ammoniakemissie, een toename van de biodiversiteit in het agrarisch gebied, een verbeterde waterkwaliteit, een verminderde methaanuitstoot, een verbeterde bodemkwaliteit, verbeterd dierenwelzijn en financieel gezonde bedrijven met toekomstperspectief.

Zoals uitgewerkt in hoofdstuk 2 heeft Zuid-Holland voor 2030 een reductieopgave van 2,5 kton ammoniak voor de landbouw en kan het nabij stikstofgevoelige N2000 gebieden nodig zijn om extra stikstofuitstoot te reduceren ten behoeve van de status van de natuur. Naast stikstof heeft Zuid-Holland voor 2030 een reductieopgave van 0,3 Mton CO₂ equivalenten voor methaan en lachgas (bij bemesting) uit veeteelt en akkerbouw.

Zoals uitgewerkt in de uitgangspunten wil de provincie Zuid-Holland met behulp van een KPI-systematiek sturen door middel van doelen en niet door middel van maatregelen.

Over het doelbereik kunnen we nu het volgende zeggen per opgave:

- Met het hanteren van een bandbreedte van 35-40 kgNH₃/ha voor graasdierbedrijven zetten we een belangrijke stap richting het behalen van de doelstelling van 2,5 kton. Vanaf 2025 geldt deze bandbreedte als streefwaarde, in 2030 evalueren we welke stappen nog gezet moeten worden om dit vanaf 2035 als norm in te voeren. Verschillende groepen boeren boeken nu al goede resultaten (bijvoorbeeld kringloopboeren Midden-Delfland). En in diverse gebieden zijn groepen boeren middels boerenwerkgroepen al aan het onderzoeken met welke activiteiten zij aan de slag willen.
- Voor de klimaatopgave is nog niet de vertaling gemaakt van het provinciale doel naar een bedrijfs-KPI. Het bouwstenenrapport laat al wel zien dat de verschillende activiteiten cumulatief zouden kunnen leiden tot 25-33% CO₂-equivalenten reductie per bedrijf. Dit geeft de potentie weer van de maatregelen.
- Waterkwaliteit en natuur worden in andere maatregelen beschreven.

Status bestuurlijke verankering

Aan deze maatregel ligt de GS-brief van 22 november 2022¹ waarin Provinciale Staten worden geïnformeerd over de landbouwbijdrage aan het ZH-PLG ten grondslag. Hierin is onder meer de keuze voor de KPI-gestuurde aanpak uitgesproken. De KPI-systematiek zelf moet nog vastgesteld worden. Als onderdeel van de gebiedsprocessen worden gebiedsspecifieke doelen en de opgave per gebied vastgesteld na een proces van joint fact finding. Deelgebieden lopen in verschillende tempo's, maar krijgen ieder een bestuurlijke regiegroep, waarin de benodigde partijen aan tafel zitten en besluitvorming zal plaatsvinden. In de uitgangspunten ZH-PLG is aangekondigd toe te werken naar streefwaarden voor NH₃ per ha en dit in 2025 te evalueren.

Randvoorwaarden Rijk

Voor het slagen van deze maatregel is het van belang dat het Rijk beleid formuleert op gericht op doelsturing. Dit in plaats van maatregelgericht beleid dat in strijd kan zijn met provinciale doelsturing.

Verder is het noodzakelijk dat het Rijk (i.s.m. provincie(s)):

- Zorgt voor ondersteuning m.b.t. staatssteun issues;
- Werkt aan juridische borging maatregelen;
- Werkt aan legalisatie van de PAS-melders;
- Werkt aan verdienmodel/perspectief agrariërs;
- Borging aansluiting op afspraken in het landbouwakkoord;

¹ <https://pzh.notubiz.nl/document/12107753/1/GS+brief+aan+PS++Landbouwbijdrage+aan+gebiedsprogramma+Zuid-Holland++DOS-2020-0000155>

Maatregel Verduurzaming akkerbouw

Doel van de maatregel

Het doel van de maatregel is om de transitie naar een toekomstbestendige akkerbouw te versnellen en faciliteren om daarmee bij te dragen aan de NPLG doelen. Een toekomstbestendige akkerbouw is een akkerbouw die zowel ecologisch als economisch duurzaam is.

Beoogd resultaat

De maatregel is gericht op doelsturing aan de hand van een set van kritische prestatie indicatoren (KPI's). Daarmee is het mogelijk om gebiedsspecifieke doelen en de opgave per gebied te benoemen met de betrokkenen. De systematiek maakt het mogelijk voor agrariërs om de juiste instrumenten in te zetten voor aanpassingen in de bedrijfsvoering of aanpassingen in het gebied.

Dit maatregelenpakket bestaat uit verschillende activiteiten die bijdragen aan een weerbaar bodem- en watersysteem, door middel van een toename van de biodiversiteit in het agrarisch gebied, gezonde nutriëntenkringlopen, een reductie aan ammoniak uitstoot, een verbeterde waterkwaliteit, een verminderde methaanuitstoot en een verbeterde bodemkwaliteit. Per gebied wordt bepaald welke (combinatie van) activiteiten passend is. Het belangrijkste instrument om hiertoe te komen is een catalogus aan maatregelen

en activiteiten die bijdragen aan het behalen van de NPLG doelen, mét bijbehorende financieringsproducten. Hieruit stellen boeren/gebieden hun eigen maatwerk pakket aan activiteiten samen. Daarnaast is het ontwikkelen van instrumentarium opgenomen, waaronder doelsturing op basis van een KPI-systematiek in samenwerking met de biodiversiteitsmonitor akkerbouw, een omschakelfonds voor de financiering van het risico van de transitie naar duurzame akkerbouw en een provinciebreed grondfonds als onderdeel van grondbeleid ten behoeve van transitie.

Bijdrage aan het doelbereik

Door te investeren in een robuust bodem en watersysteem ontstaat een weerbaar landschap wat bestand is tegen weersextremen en ook met minder middelen gebruik een goede oogst kan voortbrengen. Dit vermindert uitspoeling naar waterlichamen. Daarnaast zullen door het optimaliseren van de bedrijfsvoering kringlopen zoveel mogelijk gesloten worden, waardoor er minder uitspoeling is en de waterkwaliteit zal verbeteren. De in dit pakket aangedragen maatregelen zorgen enerzijds op managementniveau tot directe reductie van ammoniakemissies door zowel de efficiëntie van bemesting te verhogen als de hoeveelheid bemesting te reduceren, met een indicatieve doelstelling van 25% reductie in de akkerbouw. Ook zijn maatregelen opgenomen die een indirect effect hebben op de NH₃-emissie. Door het reduceren van de stikstofuitstoot draagt de maatregel bij om in 2030 74% van de stikstofgevoelig habitats

onder de KDW te brengen. Tot slot zal door de maatregel op bedrijfsniveau de methaanuitstoot door bemesting afnemen.

Het realiseren van doelen start met het meedoen van boeren en tuinders in een langjarig ontwikkelingstraject. Veel doelen zijn nog niet bekend. We richten ons daarom op beweging en wat daarvoor nodig is. Dit brengt risico met zich mee, omdat van maatregelen die positieve effecten hebben niet altijd helder is hoe groot het doelbereik exact is, net als dat doel vaak nog niet gedefinieerd is. Dat is een risico wat we niet van de sector alleen kunnen vragen. Daarom is ons maatregelpakket gericht op het kunnen faciliteren en financieren van die beweging.

Status bestuurlijke verankering

Aan deze maatregel ligt de GS-brief van 22 november 2022² waarin Provinciale Staten worden geïnformeerd over de landbouwbijdrage aan het ZH-PLG ten grondslag. Hierin is onder meer de keuze voor de KPI-gestuurde aanpak uitgesproken. De KPI-systematiek zelf moet nog vastgesteld worden. Als onderdeel van de gebiedsprocessen worden gebiedsspecifieke doelen en de opgave per gebied vastgesteld na een proces van joint fact finding. Deelgebieden lopen in verschillende tempo's, maar krijgen ieder een bestuurlijke regiegroep, waarin de benodigde partijen aan tafel zitten en besluitvorming zal plaatsvinden. Dit proces zal lopen van mei 2023 tot het eerste kwartaal van 2024.

² <https://pzh.notubiz.nl/document/12107753/1/GS+brief+aan+PS++Landbouwbijdrage+aan+gebiedsprogramma+Zuid-Holland+-+DOS-2020-0000155>

Randvoorwaarden Rijk

Voor deze maatregel is het van belang dat het Rijk beleid formuleert op gericht op doelsturing. Dit in plaats van maatregelgericht beleid dat in strijd kan zijn met provinciale doelsturing. Verder is het noodzakelijk dat het Rijk (i.s.m. provincie(s)):

- Zorgt voor ondersteuning m.b.t. staatssteun issues
- Werkt aan juridische borging maatregelen
- Werkt aan verdienmodel/perspectief agrariërs
- Borging aansluiting op afspraken in het landbouwakkoord

Maatregel Natuurinclusieve (glas)tuinbouw

Doel van de maatregel

Met deze maatregel willen we natuurinclusieve landbouw stimuleren en mogelijk maken voor het overgrote deel van de glas(tuinders).

Beoogd resultaat

Op dit moment teelt ongeveer 20% van de tuinbouwers in Zuid-Holland natuurinclusief. Het streven van de maatregel is dit aandeel te verhogen naar 75%. Om dit te bereiken zet de maatregel in op (1) het ontwikkelen van een monitoringssysteem en biodiversiteitsfootprint, (2) het inzetten van natuurinclusief-adviseurs ondersteunend aan het omschakelingsproces, (3) kennisoverdracht, (4) het bevorderen van samenwerking tussen organisaties (5) het op basis van reductiedoelen op bedrijfsniveau belonen van tuinders aan de hand van de footprint en (6)

kennisontwikkeling bij natuuraanemers om langs deze wijze biotopen aan te leggen.

Bijdrage aan het doelbereik

Door deze omschakeling naar natuurinclusieve tuinbouw zal de sector minder kunstmest en chemische gewasbeschermingsmiddelen gaan gebruiken. Door een afname van het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen leidt deze maatregel tot een verbetering van de waterkwaliteit. Als van de huidige gangbare telers 75% overstapt op de natuur- inclusieve teeltwijze, dan zal de druk op de omgeving door stikstof en chemie vanuit de kassen naar verwachting met circa 60% gaan afnemen, een vermindering van ongeveer 8000 kg toegepaste werkzame stof in de doelregio. Ook wordt de omgeving van de kassen geschikter als habitat voor verschillende inheemse soorten.

Als 100 telers 2000 m2 natuur naast hun kas aanleggen, is dat gezamenlijk over meerdere locaties 20 hectare inheemse natuur binnendijks. Dit staat gelijk aan 0,3 % van de NPLG-doelstelling om 5% GBDA te realiseren buiten prioritaire- en overgangsgebieden.

Status bestuurlijke verankering

Op 21 februari is de contouragenda Natuurinclusief door GS vastgesteld. Op basis van de Toekomstverkenning Natuurinclusief is toegewerkt naar een provinciale Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland. De contouragenda is een tussenstap onderweg naar een volwaardige Agenda Natuurinclusief. Daarnaast geeft Greenport West Holland invulling aan een uitgezet transitiepad om de transitie naar een natuurinclusieve tuinbouw vorm te geven. Vanuit de Greenport West Holland loopt een traject om een Green Deal natuurinclusieve tuinbouw op stellen en wordt er met verschillende consortia ingeschreven op calls naar onderzoek naar natuur inclusieve tuinbouw.

In het bestuurlijk overleg van de Greenport West- Holland zal een convenant afgesloten moeten worden om de Green Deal en een uitvoeringsprogramma te accorderen (Q3/Q4 2023). Tevens zal bestuurlijke besluitvorming (GS en PS Q2 2024) plaats moeten vinden omtrent de uitbreiding van de stimuleringsregeling Duurzame bedrijventerreinen richting glastuinbouwgebieden.

Randvoorwaarden Rijk

Om de transitie naar een natuurinclusieve (glas)tuinbouw in te kunnen zetten, is het van groot belang dat de afzetwaarde van duurzame producten in de keten beschermd wordt. Enerzijds door in te zetten op een gelijke winstmarge op duurzame en gangbare

producten. Anderzijds door huidige keurmerken voor tuinbouwproducten beter zichtbaar te maken in de keten. Tevens is een goede afstemming met de uitvoering van de richtlijn duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen c.q. de in procedure zijnde verordening duurzaam gebruik van de EU.

Maatregel ondersteuning bedrijfsvoering

Doel van de maatregel

Het doel van deze maatregel is om het positieve, organiserende vermogen in de regio's te waarderen en benutten om de doelen van de NPLG te halen. Om in beweging te komen en de doelen van de NPLG te halen, zijn vertrouwen en draagvlak harde randvoorwaarden. Daarvoor is volwaardige deelname van agrarische ondernemers aan de gebiedsprocessen nodig.

Beoogd resultaat

Deze maatregel schept de randvoorwaarden voor een betrouwbare samenwerking tussen de overheid en de agrarische sector. De maatregel doet dit via meerdere sporen. Het creëert een veilige tussenruimte waar ondernemers en overheid met elkaar gedeelde beelden ontwikkelen en op basis daarvan handelen. De maatregel faciliteert daarnaast de vertaling van landelijke en provinciale doelen naar opgaven voor logische deelgebieden. Ook zorgt de maatregel ervoor dat het risico dat voorlopende ondernemers nemen gedeeld wordt met de overheid. Denk aan risico's bij het deelnemen in innovatieve programma's, die bijvoorbeeld zijn gericht op het ontwikkelen van andere mestproducten of het

opzetten van nieuwe verdienmodellen. Ten slotte voorziet de maatregel in een vergoeding voor agrariërs die deelnemen aan innovatie- en kennisprocessen.

Bijdrage aan het doelbereik

Om deze deelname mogelijk te maken zijn vertrouwen, kennis en middelen nodig. Er is op dit moment een tekort aan alle drie: De agrariërs hebben te weinig vertrouwen in de overheid, er is te weinig gedeelde kennis en de beschikbare middelen landen nog onvoldoende op de plek waar ze verschil maken/bij partijen met voldoende lokaal vertrouwen om dat verschil te kunnen maken. Deze maatregel beschrijft de situatie en de weg naar realisatie van voldoende vertrouwen, kennis en vergroot het doelbereik van de middelen die worden ingezet in de maatregelen Verduurzaming Akkerbouw en Verduurzaming Veehouderij.

Status bestuurlijke verankering

Aan deze maatregel ligt nog geen bestuurlijk voornemen ten grondslag. Deze maatregel sluit aan bij de maatregel Verduurzaming Veehouderij en Verduurzaming Akkerbouw. Binnen deze maatregelen wordt als onderdeel van de gebiedsprocessen gebiedsspecifieke doelen en de opgave per gebied vastgesteld na een proces van joint fact finding. Deelgebieden lopen in verschillende tempo's, maar krijgen ieder een bestuurlijke regiegroep, waarin de benodigde partijen aan tafel zitten en besluitvorming zal plaatsvinden. Dit proces zal lopen van mei 2023 tot het eerste kwartaal van 2024.

4.2.3. Maatregelpakket Verbetering waterkwaliteit

Het maatregelpakket verbetering waterkwaliteit bevat maatregelen om in nauwe samenwerking met boeren en tuinders, of met hun (gebieds)collectieven, afspraken te maken over de aanpassing van bedrijfsvoering gericht op de reductie van emissies van vervuilende stoffen uit land- en tuinbouw naar het watersysteem. Onderdeel van deze maatregelen zijn een datagedreven werkwijze met een systeem van KPI's en monitoring.

Maatregel emissiereductie bollenteelt

Doel van de maatregel

De maatregel is gericht op het doorontwikkelen van waterbewust ondernemen in de bollenteelt.

Beoogd resultaat

De maatregel zoals beschreven bestrijkt de periode t/m 2027. De maatregel richt zich op een tweetal actielijnen:

- Doorontwikkeling precisielandbouw (maatwerk-aanpassingen bedrijfsproces) door middel van stimulatie van bewustwording en gedragsverandering door advies op maat per bedrijf, het onderzoeken van nieuwe oplossingsrichtingen en het faciliteren van bedrijven om aanpassingen in hun bedrijfsvorming door te voeren.
- Uitrol collectieve gebiedsgerichte aanpak (organisatie en instrumenten) door middel van een gebiedsbrede ontwikkeling, introductie, monitoring en evaluatie van een KPI-systematiek gericht op doelsturing.

Een impuls op de uitvoering is noodzakelijk. Uitgangspunt is het nemen van emissiebeperkende maatregelen die passen bij de bedrijven. De scope van de maatregel betreft de gehele bollenstreek; het betrekken van de hele regio en de goede zelforganisatie van de kwekers verhogen de kans op doelbereik. De maatregel zet in op regiocertificering. Regiocertificering doet een beroep op de coöperatieve traditie van de bedrijfstak en deze collectieve aanpak versterkt de kennisontwikkeling en de kans op doelbereik voor het gebied.

Bijdrage aan het doelbereik

De maatregel draagt vanaf het begin bij aan het verkleinen van het KRW-doelgat voor nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. De twee actielijnen dragen bij aan bewustwording bij ondernemers over invloed van bedrijfsactiviteit op de omgeving en draagvlak voor het nemen van maatregelen op het erf en op de teeltgronden.

Doorwerking op de NPLG-doelen vindt plaats na aanpassing van de bedrijfsvoering en de introductie van fysieke maatregelen in de periode t/m 2027. Voor de bollenteelt ligt er vooral een opgave voor het reduceren van de belasting van het oppervlaktewater door fosfaat en gewasbeschermingsmiddelen. Wat daadwerkelijk effectieve maatregelen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren, is maatwerk per bedrijf of per perceel. De juiste set aan maatregelen hangt daarom samen met deze ruimtelijke variatie. Een kwantitatieve inschatting van het effect van de maatregel is (op dit moment) niet te geven. Uitvoering van de maatregelen draagt zeker bij aan het reduceren van emissieroutes. Agrarisch ondernemers rapporteren hun vorderingen via KPI's. Het risico op

normoverschrijdingen wordt daardoor lager waardoor de maatregel bijdraagt aan het behalen van de KRW-doelstellingen.

Status bestuurlijke verankering

Er is duidelijk draagvlak voor deze maatregel. Op initiatief van Koninklijke Algemeene Vereniging voor Bloembollencultuur (KAVB) en in samenwerking met andere partijen (Provincie Zuid-Holland, Rijnland, Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) zijn afgelopen jaren diverse projecten uitgevoerd om te werken aan schoner water in de bollenstreek. De KAVB en andere sectororganisaties hebben zich verbonden aan een emissieloze teelt 2030 als ambitie. Sinds 2022 startte Rijnland het Landbouwportaal Rijnland van waaruit telers ondersteuning kunnen krijgen van coaches, advies en subsidie voor maatregelen op het gebied van bodem en waterkwaliteit.

De maatregel is ambtelijk reeds op hoofdlijnen besproken door KAVB, Keukenhof en de Greenport Duin- en bollenstreek. Ook LTO Noord was hierbij aanwezig. Alle partners zijn positief over regiocertificering als instrument om de doelstellingen onder het PPLG (Zuid- en Noord-Holland) te gaan halen. De Greenport structuur is de juiste plek om de ontwikkeling en uitvoering van het project onder te brengen.

De maatregel komt tegemoet aan de oproep aan provincies door het Rijk om in gebiedsprogramma's maatregelen uit te werken voor de restopgave voor de KRW voor zover deze wordt beïnvloed door agrarische bronnen. Door de maatregel op te nemen in het ZH-PLG committeert de provincie zich om inzet te plegen op de restopgave. Bij een positief bestuurlijk besluit over de maatregel wordt opdracht gegeven aan een dealmaker om de tweede helft van het jaar te

komen tot het sluiten een convenant met gemeenten, Hoogheemraadschap van Rijnland en meerdere sectororganisaties om regiocertificering en de emissieloze teelt per 2030 tot stand te brengen met onder meer financiële steun van de Rijksoverheid.

Randvoorwaarden Rijk

Naast middelen uit het transitiefonds vragen wij het Rijk (snel) helderheid te geven over wat te verwachten uit generieke landelijke beleids- en uitvoeringsprogramma's (o.a. Landbouwakkoord in relatie tot actieprogramma Nitraatrichtlijn en Uitvoeringsagenda Toekomstvisie Gewasbescherming 2030, actieprogramma KRW-impuls). De restopgave voor de KRW voor zover beïnvloed door agrarische bronnen is hier in belangrijke mate van afhankelijk. Zonder de opgave exact te kennen, is het doelbereik van de maatregel alleen globaal en kwalitatief te duiden. Wij verwachten dat het Rijk, in afwachting van deze helderheid, de provincie via de mogelijkheden die het transitiefonds biedt, steunt bij het doorzetten van de geschetste koers en concrete stappen die wij de tweede helft 2023 hierin willen nemen.

Daarnaast zien wij voor het Rijk een belangrijke taak te werken aan een overbruggingsregeling ter dekking van bedrijfsrisico's die zich voordoen bij de landbouwtransitie. De omschakeling naar goed scoren op KPI's vergt aanpassing van de bedrijfsvoering. Dat kost tijd, geld en levert risico's en onzekerheden op. Die overgang duurt al snel tussen de 3 en 5 jaar. Een omschakelfonds dat niet uit leningen bestaat, maar uit een combinatie van inkomensaanvulling en risicoafdekking, zou de overgang voor sommige bedrijven makkelijker maken. Zeker als een dergelijk fonds publieke en private middelen kan stapelen." Nader onderzoek naar coherentie,

legitimiteit, effectiviteit en vormgeving is nodig. Tot slot is beleidsmatige verankering van KPI-systematiek (met ruimte voor regio-specifieke uitwerking) gewenst om de sector een duidelijk en toetsbaar doel (prestatieniveau) mee te geven.

Maatregel emissiereductie boomteelt

Doel van de maatregel

Voorlopers in de boomkwekerij hebben afgelopen jaren geïnvesteerd in diverse fysieke maatregelen om emissie van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen te beperken. Deze maatregel is gericht op manieren om dit breder te stimuleren om zo bij te dragen aan het behalen van KRW-doelstellingen.

Beoogd resultaat

De maatregel zoals beschreven bestrijkt de periode t/m 2027. De maatregel richt zich op een drietal actielijnen:

- Coaching: communicatie richting telers door middel van nieuwe watercoaches en het uitbreiden van bestaande coachingsmogelijkheden
- Bewustwording: investeren in informatiebasis en -uitwisseling door middel van het opzetten en ondersteunen van participatieve monitoring
- Verduurzaming: transitie naar duurzame(re) teelt door het faciliteren van innovatiekringen met ondernemers, een waterschap en kennispartijen

Het gaat hier niet om een directe fysieke maatregelen. De drie actielijnen dragen bij aan bewustwording en draagvlak voor opschaling (van maatregel op perceel en/ of transitie naar biologische teelt). Beoogd wordt het transitieproces naar biologisch teelt te versnellen door een groep van koplopers (pioniers) te creëren.

Bijdrage aan het doelbereik

De maatregel draagt indirect bij aan het verkleinen van het KRW-doelgat voor nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Voor boomteelt ligt er vooral een opgave voor fosfor en gewasbeschermingsmiddelen. Ook hier geldt dat fosfaat vooral afkomstig is van nalevering uit de bodem. Wat daadwerkelijk effectieve maatregelen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren is maatwerk per bedrijf of per perceel. Binnen deelgebieden en zelfs binnen bedrijven is er een grote variatie in bodemkwaliteit als ook het risico op P-verliezen naar het watersysteem. De juiste set aan maatregelen hangt daarom samen met deze ruimtelijke variatie. Een kwantitatieve inschatting van het effect van de maatregel is daarom lastig te geven. Uitvoering van de maatregelen draagt zeker bij aan het reduceren van fosfaatverliezen en lager gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Het risico op normoverschrijdingen wordt daardoor lager waardoor de maatregel bijdraagt aan het behalen van de KRW-doelstellingen.

Status bestuurlijke verankering

In het kader van het ZH-PLG zijn gebiedsgesprekken gevoerd met de regio Boskoop. Hierin is input opgehaald. Stichting Belangenbehartiging Greenport Boskoop (SBGB) en

Hoogheemraadschap van Rijnland (HHR) werken nog aan concretisering van het de aanpak.

De maatregel komt tegemoet aan de oproep aan provincies door het Rijk om in gebiedsprogramma's maatregelen uit te werken voor de restopgave voor de KRW voor zover deze wordt beïnvloed door agrarische bronnen. Door de maatregel op te nemen in het ZH-PLG committeert de provincie zich om inzet te plegen op de restopgave.

Bij een positief bestuurlijk besluit over de maatregel wordt de tweede helft van het jaar gebruikt voor de concretisering en voorbereiding op de uitvoering van de actielijnen. Het maken en vastleggen van afspraken (intentieovereenkomst) van de provincie met SBGB en HHR over inzet en verantwoordelijkheden maakt hier onderdeel van uit.

Randvoorwaarden Rijk

Naast middelen uit het transitiefonds vragen wij het Rijk (snel) helderheid te geven over wat te verwachten uit generieke landelijke beleids- en uitvoeringsprogramma's (o.a. Landbouwakkoord in relatie tot actieprogramma Nitraatrichtlijn en Uitvoeringsagenda Toekomstvisie Gewasbescherming 2030, actieprogramma KRW-impuls). De *restopgave* voor de KRW voor zover beïnvloed door agrarische bronnen is hier in belangrijke mate van afhankelijk.

Zonder de opgave exact te kennen, is het doelbereik van de maatregel alleen globaal en kwalitatief te duiden. Wij verwachten dat het Rijk, in afwachting van deze helderheid, de provincie via de mogelijkheden die het transitiefonds biedt, steunt bij het doorzetten van de geschetste koers en concrete stappen die wij de tweede helft 2023 hierin willen nemen. Daarnaast zien wij voor het Rijk een belangrijke taak te werken aan een overbruggingsregeling ter dekking van bedrijfsrisico's die zich voordoen bij de landbouwtransitie. De omschakeling naar goed scoren op KPI's vergt aanpassing van de bedrijfsvoering. Dat kost tijd, geld en levert risico's en onzekerheden op. Die overgang duurt al snel tussen de 3 en 5 jaar. Een omschakelfonds dat niet uit leningen bestaat, maar uit een combinatie van inkomensaanvulling en risicoafdekking, zou de overgang voor sommige bedrijven makkelijker maken. Zeker als een dergelijk fonds publieke en private middelen kan stapelen." Nader onderzoek naar coherentie, legitimiteit, effectiviteit en vormgeving is nodig. Tot slot is beleidsmatige verankering van KPI-systematiek (met ruimte voor regio-specifieke uitwerking) gewenst om de sector een duidelijk en toetsbaar doel (prestatieniveau) mee te geven.

Maatregel emissiereductie glastuinbouw

Doel van de maatregel

We geven invulling aan het bestuurlijk afsprakenkader Emissieloze Kas, met als doel (nagenoeg) nulemissie vanuit de glastuinbouw naar het oppervlaktewater, de bodem en het ondiepe grondwater in 2027 conform de visie van het Platform Duurzame Glastuinbouw.

Beoogd resultaat

De maatregel zoals beschreven bestrijkt de periode t/m 2027. De maatregel richt zich op een drietal sporen:

- Kennisontwikkeling en verspreiding door middel van watercoaches
- Communicatie richting telers (waterbewustzijn)
- Intensivering en verbetering handhaving'.

Het gaat hier niet om een directe fysieke maatregelen, maar een verbetering van de interne milieuzorg bij de bedrijven ("good housekeeping"). Daarnaast kan het zijn dat het noodzakelijk is dat tuinders investeringen treffen in lekdetectiesystemen en verbeteringen in ontwerp en bouw (water installatiesysteem). De drie sporen dragen bij aan een betere naleving door de tuinders welke de noodzakelijke maatregelen in de kas moeten nemen om tot een nagenoeg nulmissie te komen. Eind 2023 ligt er vanuit de samenwerkende partijen een concrete uitwerking van deze 3 sporen inclusief de totale financieringsopgave.

Bijdrage aan het doelbereik

Om de KRW-doelen voor de in de beheergebieden liggende KRW-waterlichamen te realiseren is nagenoeg een nulmissie noodzakelijk. De maatregel draagt bij aan het verkleinen van het KRW-doelgat voor nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Goede handhaving, kennisontwikkeling en communicatie zijn essentieel om de middels wetgeving af te dwingen fysieke maatregelen effectief te laten zijn. In de beleidsbrief Water en Bodem Sturend is intensivering van de handhaving in de glastuinbouw opgenomen als maatregel. Een kwantitatieve inschatting van het effect van de maatregel is lastig te geven. Bewuste en onbewuste lozingen leiden samen met meer structurele lekstromen tot een te hoge belasting van het oppervlaktewater met normoverschrijding als gevolg. Zolang er sprake is van normoverschrijdingen voldoet het KRW-waterlichaam niet aan de doelstelling. Deze maatregel draagt bij aan het tegengaan van bewuste en onbewuste lozingen en verkleint zo het KRW-doelgat.

Status bestuurlijke verankering

De (proces)maatregel emissieloze kas is opgenomen in het regionaal waterprogramma en in de waterbeheerplannen van het Hoogheemraadschap van Delfland als Schieland en de Krimpenerwaard. Betrokken partijen, te weten de twee waterschappen, de inliggende glasgemeenten, Glastuinbouw Nederland en de provincie hebben in 2022 het bestaande bestuurlijk afsprakenkader emissieloze kas verlengd tot 2027. In het kader van het ZH-PLG zijn gebiedsgesprekken gevoerd met de glastuinbouwgebieden. In het kader van het reguliere overleg Emissieloze Kas is het NPLG-traject gecommuniceerd en input opgehaald.

Randvoorwaarden Rijk

Voor het bereiken van (nagenoeg) emissieloze kas is een verdere stapsgewijze reductie van emissie- en gebruiksnormen in het Activiteitenbesluit Milieubeheer / Besluit Activiteiten Leefomgeving noodzakelijk. Deze is als mogelijke beleidsmaatregel aangekondigd in de brief van de minister van IenW van 5 juni over het KRW-impulsprogramma. Voor een reductie in het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen is een nadere concretisering van de maatregelen/doelen uit de Toekomstvisie/uitvoeringsprogramma gewasbescherming als Nederlandse invulling van de EU-richtlijn duurzaam gebruik pesticiden van belang.

Maatregel aanpak waterkwaliteit landbouw

Doel van de maatregel

De maatregel creëert de randvoorwaarden voor de versnelling en opschaling van de vermindering van landbouwemissies (nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen) naar het oppervlaktewater in agrarische gebieden waar de waterkwaliteit achterblijft.

Beoogd resultaat

De maatregel richt zich op de noodzakelijke stappen (bewustwording, het formuleren van heldere en werkbare doelen en financiering van stapsgewijze aanpassing bedrijfsvoering) om te komen tot doelbereik voor de Kaderrichtlijn Water (KRW). De maatregel sluit aan bij de landbouwmaatregelen Verduurzaming Akkerbouw en Verduurzaming Veehouderij en om die reden wordt de voorbereiding en implementatie samen met deze maatregelen opgepakt. Omdat er bij deze maatregel andere partijen betrokken zijn dan bij Verduurzaming Akkerbouw en Verduurzaming Veehouderij wordt deze maatregel wel los opgesteld.

Voor de waterkwaliteit in gebieden (greenports) met een hoofdzakelijk tuinbouwgebruik binnen de provincie Zuid-Holland (glastuinbouw, bollenteelt en boomteelt) zijn aparte maatregelen geformuleerd.

De maatregel zoals beschreven bestrijkt de periode t/m 2027 en initieert de volgende initiatieven:

- Initiatie van ‘gebiedsdeals’ via inzet van ‘gebiedsliasons’;
- Bewustwording bij ondernemers van de water- en (en bodem)opgave door:
 - Coaching en kennisdeling
 - Monitoring van de lokale waterkwaliteit
- Perspectief op beloning door uitwerken en introduceren van KPI-systematiek;
- Begeleiding bij het opstellen van emissiereductieplannen;
- (co-)financiering van fysieke, effectief bewezen maatregelen in bedrijfsvoering en beheer.

Per gebied wordt bekeken welke bedrijfsaanpassingen in de specifieke lokale context het beste werken. Er wordt gestreefd naar een deelname van ca. 300 tot 500 bedrijven per jaar. De maatregel begint met een aanloopfase, waarin de uitvoeringsorganisatie wordt opgebouwd, de voorbereidingen voor een digitaal informatie- en monitoringsportaal worden getroffen en waarin wordt gestart in 2 á 3 startgebieden. In 2024 en 2025 wordt opgeschaald.

Bijdrage aan het doelbereik

De maatregel als geheel draagt direct bij aan het behalen van de doelstellingen van het ZH-PLG in relatie tot landbouwlandbouwemissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen.

De aanpak is gebiedsgericht en risicogestuurd:

- Een gebiedsgerichte aanpak is nodig om dat met name specifieke, voor de omstandigheden passende, maatregelen de benodigde verbetering opleveren. Dit vraagt om een bottom-up aanpak met het gebied;
- Het risicogestuurde element zit erin dat focus van de inzet gaat naar gebieden waar de afstand tot het doel het grootst is en door ervoor te zorgen dat overeengekomen maatregelen op draagvlak kunnen rekenen.

De aanpak berust op samenwerking maar is niet vrijblijvend.

Middels monitoring wordt de voortgang (waterkwaliteitseffecten) in gebieden bewaakt. Het totaal aan activiteiten bepaalt de effectiviteit, waarbij de intensiteit en focus van de inzet van de activiteiten per gebied kan verschillen. Het faciliteren van de implementatie van fysieke (bovenwettelijke) maatregelen met bewezen effectiviteit vergroot de kans op doelbereik. De inschatting is dat 50% tot 80% van de ondernemers deelneemt aan de activiteiten binnen deze maatregel.

Status bestuurlijke verankering

De maatregel sluit aan op al lopende gebiedsprocessen en de uitvoeringsafspraken die voortkomen uit de aanpak van Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). De invulling van de maatregel is bottom-up tot stand gekomen op basis van gesprekken over wat nodig is in de gebieden met de inliggende waterschappen, LTO Noord en het DAW-supportteam Zuid-Holland. In deze gesprekken is verkend waar in de gebieden er progressie en knelpunten in de voortgang op de wateropgave zit en waar behoefte is voor

aanvullende inzet. Scope en activiteiten zijn hier rechtstreeks van afgeleid. De maatregel komt tegemoet aan de oproep aan provincies door het Rijk om in gebiedsprogramma's maatregelen uit te werken voor de *restopgave* voor de KRW voor zover deze wordt beïnvloed door agrarische bronnen. Door de maatregel op te nemen in het ZH-PLG committeert de provincie zich om inzet te plegen op de *restopgave*. Bij een positief bestuurlijk besluit over de maatregel wordt de tweede helft van het jaar gebruikt voor het installeren van de uitvoeringsorganisatie. Het maken en vastleggen van afspraken (intentieovereenkomst) van de provincie met individuele waterschappen, sector (LTO en collectieven) en DAW-supportteam over inzet en verantwoordelijkheden maakt hier onderdeel van uit.

Randvoorwaarden Rijk

Naast middelen uit het transitiefonds vragen wij het Rijk (snel) helderheid te geven over wat te verwachten uit generieke landelijke beleids- en uitvoeringsprogramma's (o.a. Landbouwakkoord in relatie tot actieprogramma Nitraatrichtlijn en Uitvoeringsagenda Toekomstvisie Gewasbescherming 2030, actieprogramma KRW-impuls). De *restopgave* voor de KRW voor zover beïnvloed door agrarische bronnen is hier in belangrijke mate van afhankelijk. Zonder de opgave exact te kennen, is het doelbereik van de maatregel alleen globaal en kwalitatief te duiden. Wij verwachten dat het Rijk, in afwachting van deze helderheid, de provincie via de mogelijkheden die het transitiefonds biedt, steunt bij het doorzetten van de geschetste koers en concrete stappen die wij de tweede helft 2023 hierin willen nemen.

Daarnaast zien wij voor het Rijk een belangrijke taak te werken aan een overbruggingsregeling ter dekking van bedrijfsrisico's die zich

voordoen bij de landbouwtransitie. De omschakeling naar goed scoren op KPI's vergt aanpassing van de bedrijfsvoering. Dat kost tijd, geld en levert risico's en onzekerheden op. Die overgang duurt al snel tussen de 3 en 5 jaar. Een omschakelfonds dat niet uit leningen bestaat, maar uit een combinatie van inkomensaanvulling en risicoafdekking, zou de overgang voor sommige bedrijven makkelijker maken. Zeker als een dergelijk fonds publieke en private middelen kan stapelen. Nader onderzoek naar coherentie, legitimiteit, effectiviteit en vormgeving is nodig. Tot slot is beleidsmatige verankering van KPI-systematiek (met ruimte voor regio-specifieke uitwerking) gewenst om de sector een duidelijk en toetsbaar doel (prestatieniveau) mee te geven.

4.2.4. Maatregelpakket Toekomstbestendig water- en bodemsysteem

Het maatregelpakket toekomstbestendig watersysteem bevat maatregelen gericht op het aanvoeren en vasthouden van voldoende water (grondwater, oppervlaktewater en regenwater) in het gehele watersysteem. Het zijn randvoorwaardelijke aanpassingen voor in het systeem en aanpassingen in gebieden voor vernatting van natuurgebieden en peilopzet in veenweidegebieden die de emissie van CO₂ verminderen. Het zijn maatregelen die verband houden met het realiseren van een toekomstbestendige bedrijfsvoering van de agrarische bedrijven en met de gewenste herinrichting van natuur en landschap en stedelijke ontwikkeling.

Maatregel Reductie CO₂-emissie uit veenweiden

Doel van de maatregel

De reductie van CO₂-emissie uit veen door het grondwaterpeil in veenweiden op te hogen of hoog te houden door het aanleggen van een waterinfiltratiesysteem (WIS) per peilvak, dat het grondwaterpeil in veenweiden ophoogt of hoog houdt.

Beoogd resultaat

Tot 2025 de uitrol van maximaal 4000 ha WIS. Naast het aanleggen van WIS bevat het maatregelenpakket ook maatregelen die zijn gericht op het opvangen van de impact die het aanleggen van WIS heeft op enerzijds het watersysteem en anderzijds op het verdienvermogen van grondgebruik of bedrijfssystemen. Andere maatregelen, zoals greppelinfiltratie en klei in veen, zijn nog in

onderzoek. Zodra deze voldoende betrouwbaar kunnen worden aangelegd, willen we deze toevoegen aan het maatregelenpakket. Op de lange termijn (2030) mogelijk de uitrol van WIS in alle veenweiden in Zuid-Holland.

Bijdrage aan het doelbereik

Op grond van een indicatieve verdeling tussen de veenweideprovincies heeft Zuid-Holland een aandeel van 21% van de nationale reductieopgave van 1 Mton broeikasgassen uit veen in 2030. Dat komt neer op ca. 60% reductie ten opzichte van het referentiejaar 2017. In onze projectfinanciering in Zuid-Holland zetten we in op 25% reductie per project. De maatregel vermindert tot 2025 de CO₂-emissie uit veen met 0,01 tot 0,02Mton.

Als in alle in alle veenweiden in Zuid-Holland WIS zou worden aangelegd, in de “actieve hoog gestuurde” vorm óf in combinatie met slootpeilopzet naar gemiddelde drooglegging van 30 tot 20 cm, reduceert de maatregel in 2030 de uitstoot van CO₂ uit veen met 0,21 Mton. . Omdat op een veenweide met een hogere waterstand minder vee kan worden gehouden, draagt deze maatregel ook bij aan de reductie van de uitstoot van stikstof en methaan. Voor 2050 streven we, conform Klimaatakkoord, naar gemiddeld nul emissie. Als de CO₂emissievermindering naar uiteindelijk nul emissie in 2050 ergens niet lukt, is vastlegging van CO₂het alternatief. De verwachting is dat er uit veenweiden een restemissie blijft. Over een acceptabele omvang van zo'n restemissie en de wijze van compensatie zijn nog geen afspraken gemaakt.

Status bestuurlijke verankering

In 2020 heeft LNV de provincie Impulsgelden Veenweiden toegekend. In 2021 heeft GS de startnotitie Veenweidestrategie Zuid-Holland 1.0 vastgesteld. In mei 2022 heeft GS de Strategie Vitale Veenweiden Zuid-Holland vastgesteld met medeneming van de opmerkingen van de partners uit de Regiegroep Vitale Veenweiden. In de Strategie wordt verwezen naar de eerste gebiedsplannen waar ook de aanleg van WIS is opgenomen. Deze ligt ter reactie bij de betrokken partners. Op verschillende locaties in de provincie wordt al gewerkt aan de uitrol van WIS. Omdat de toepassing en optimaal laten functioneren van WIS extra water vraagt, de waterkwaliteit (tijdelijk) negatief kan beïnvloeden en het risico op wateroverlast doet toenemen, heeft de maatregel grote invloed op het watersysteem. Daarom is op bovenregionaal niveau afstemming nodig over de verdeling van water voor verschillende opgaven. Ook moeten compensatiemiddelen of verdienmodellen voor agrariërs, op veenweiden waar het waterpeil verhoogd wordt, worden vastgesteld.

Randvoorwaarden Rijk

Er is duidelijkheid of juridische borging nodig van de effectiviteit van de maatregelen. Ook moet er een keuze worden gemaakt over hoe er moeten worden omgegaan met de impact die deze maatregel heeft op het watersysteem en bedrijfsinkomens. Daarnaast is een voortzetting nodig van de financiering voor veenweide-onderzoek.

Maatregel Toekomstbestendig watersysteem

Doel van de maatregel

De maatregel heeft als doel het regionaal watersysteem robuuster te maken en daarmee de weerbaarheid tegen tekorten aan zoet water te vergroten en wateroverlast te voorkomen.

Beoogd resultaat

Een robuust en toekomstbestendig regionaal watersysteem, dat beter bestand is tegen verwachte extreme weersomstandigheden, zoals droogte en hevige regenval. Deelprojecten dragen bij aan waterbeschikbaarheid, aan omgaan met watertekort, aan het voorkomen van wateroverlast en aan het beperken van schade door extreem weer. Voorbeelden van deelmaatregelen zijn verbreding van watergangen, vergroten van de capaciteit van gemalen, pilots voor het ontzilten van brak grondwater, het inrichten van flexibel peilbeheer en het verbeteren van de bodemstructuur op landbouwpercelen.

Bijdrage aan het doelbereik

Voor water en klimaat is de doelstelling voor 2050 dat het beleid, de inrichting en het beheer van de fysieke leefomgeving in Nederland is aangepast aan het veranderende klimaat. Dit maatregelenpakket draagt daaraan via verschillende sporen.

Door het optimaliseren van aanvoermogelijkheden, een transitie naar andere waterbronnen en het vergroten van de eigen robuustheid wordt de waterbeschikbaarheid verhoogd en het gebruik van zoet water verlaagd. Door maatregelen als flexibel peilbeheer en de verbreding van watergangen kan het beschermingsniveau voor wateroverlast verhoogd worden.

Status bestuurlijke verankering

Alle waterschappen werken aan het vergroten van de robuustheid en toekomstbestendigheid van hun watersysteem. In het ZH-PLG wordt expliciet gezocht naar samenhang met andere doelen uit het NPLG. De exacte uitwerking en planning van maatregelen volgt uit de gebiedsprocessen en beheerprogramma's van de waterschappen. De waterschapsbesturen besluiten over inzet van eigen middelen. Ondernemers besluiten zelf over bodemverbeterende maatregelen.

Een pakket van maatregelen om beter gesteld te staan tegen periodes van droogte is al vastgelegd in het Deltaplan Zoetwater en (ook door Provincie Zuid-Holland) bekrachtigd in de Bestuursovereenkomst Zoetwaterregio West-Nederland 2022-2027. Andere maatregelen, zoals de maatregel reductie CO₂-emissie uit veenweiden hebben grote invloed op het watersysteem. Daarom is op bovenregionaal niveau afstemming nodig over de verdeling van water voor verschillende opgaven.

4.2.5. Low-regret pakket 2023-2025

Vooruitlopend op de aanvraag bij het transitiefonds zien we kansen om al aan de slag te gaan met low-regret projecten. Deze projecten dragen bij aan de doelen en zijn aangedragen vanuit de gebiedsprocessen. Er vindt nog een beoordeling plaats op kosteneffectiviteit, mate waarin een project bijdraagt doelbereik en uitvoerbaarheid. Tabel 3 bevat een overzicht van projectvoorstellen. Wij gaan graag met het Rijk het gesprek aan over deze projectvoorstellen en de mogelijke financiering hiervan uit het transitiefonds vooruitlopend op de integrale beoordeling van het ZH-PLG door onder andere PBL en Ecologische Autoriteit.

Tabel 2 Overzicht projectvoorstellen gebieden

LOW-regret pakket 2023-2025		Doelen natuur					Doelen water			Doelen klimaat		
Maatregelpakket	Projectvoorstellen	30% natuur-herstel VHR	74% onder KDW	Hydrologie N2000	NNN	GBDA	Areaal nieuw bos	KRW	Klimaat adaptatie en watersysteem	CO2-reductie	CH4-reductie	Koolstof vastlegging
Landschap en Natuurversterking	GBDA, meerdere gebieden											
	Restveen Zuidplas											
	Bos Midden Delfland / IJselmonde											
	Arendsduin, Westland											
	Mientkooltuin, DH-Weide											
	Oosterduinsemeer, Duin en bollenstreek											
	Kwaliteitsimpuls VHR-soorten buiten natuurgebieden, meerdere gebieden											
	Systeem-patroon-proces maatregelen in meerdere N2000 gebieden											
	Natuurhaven IJselmonde (Koedood)											
	Kwaliteitsimpuls NNN, meerdere gebieden											
Groenezone, DH-Weide												
Toekomstbestendige land- en tuinbouw	Mestvergisters, meerdere gebieden											
	Electro Udar, mestbehandelaar ZHD											
	Pilot Vergunning & emissieplafond veehouderij, meerdere gebieden											
	Fieldlab Groene Hart, Nieuwkoop eo											
	Kennis en experimenteren tot op de bodem, meerdere gebieden											
Erfcoaches voor emissievrij erf, meerdere gebieden												
Verbetering waterkwaliteit	Opschaling programma KPI sturing akkerbouw, meerdere gebieden											
	Participatieve monitoring, Boskoop											
	Demoproject natuurlijke sloot, Boskoop											
	Stimuleren precisiebemesting, ZHD											
	Onderzoek zuiveringssysteem voor drainagewater gericht op fosfaatvermindering in oppervlaktewater, Boskoop											
	Extra inzet DAW, meerdere gebieden											
	Emissieloze kas, GP West Holland											
	Gezamenlijke wasplaatsen, ZHD											
Certificering Bollenteelt, Duin en Bollenstreek												
Toekomstbestendig bodem- en watersysteem	Naar een waterneutrale polder in het BPL Midden-Delfland											
	Uitrol CO2 bodemremmende maatregelen, meerdere gebieden											
Generiek	Grondaankoopfonds											

4.2.6. Maatregelen voor stikstofemissie door de industrie

Om de stikstofuitstoot uit industriële bronnen terug te dringen worden er verschillende maatregelen getroffen. Zo verplicht de Europese Richtlijn Industriële Emissies die bedrijven om de Best Beschikbare Technieken (BBT) toe te passen, waarbij vergunningen voortdurend worden aangescherpt waardoor reductie van emissies wordt bereikt. De klimaatregelingen voor CO₂-reductie zorgen eveneens voor NO_x reductie in de industrie. Maatregelen als de CO₂-heffing het Europese emissiehandelssysteem (ETS) helpen hierbij, evenals subsidieregelingen zoals de SDE++ en de VEKI-regeling om de verduurzaming van de industrie te bevorderen.

Specifiek voor stikstofreductie en CO₂ in de industrie is er een piekbelastersaanpak, ook bekend als de maatwerkaanpak, in het leven geroepen. Hierbij werken de ministers van EZK en IenW samen met bevoegde gezagen, waaronder de provincie. Deze aanpak is gericht op landelijk ongeveer 35 industriële bedrijven waarbij de mogelijkheden tot aanscherping van huidige vergunningen worden verkend. Het Kabinet is al in gesprek met verschillende bedrijven: vorig jaar zijn hieruit de eerste Expressions of Principles getekend. In Zuid-Holland heeft Shell dit jaar al een Expression of Principles getekend. Ook de bovenwettelijke reductie van ammoniakemissie is onderdeel van de aanpak. NO_x-reductie is integraal onderdeel van de maatwerkaanpak voor de industrie.

4.3. Spelregels Rijk

Na een positieve beoordeling van het ZH-PLG kunnen wij middelen uit het Transitiefonds aanvragen voor de uitvoering van maatregelpakketten. Voor deze aanvragen heeft het Rijk spelregels opgesteld. De komende maanden werken we de maatregelpakketten, en bijhorende projectinitiatieven, nader uit conform de Handreiking voor de gebiedsprogramma's NPLG.

Ruimte voor nieuwe inzichten en aanpassingen

Deze maatregelpakketten vormen de basis van ons plan. Indien we in de verloop van tijd nieuwe inzichten krijgen, is het mogelijk dat we deze maatregelen omwisselen voor maatregelen die bijvoorbeeld meer draagvlak hebben in het gebied. Dat doen we in overleg met het Rijk middels een 'omwisselbesluit'. De bedoeling is dat de nieuwe maatregel vergelijkbaar of meer doelbereik heeft en past binnen de financiële ruimte van het totale gebiedsprogramma. Eventuele omwisselbesluiten verwerken we in nieuwe versies van het ZH-PLG.

4.4. Plan van aanpak sociaal economische impactanalyse

De maatregelen gericht op het bereiken van de wettelijke doelen worden onderbouwd met een – in NPLG-termen – Sociaal Economische Impact Analyse (SEIA) om de mogelijke (positieve én negatieve) gevolgen voor brede welvaart van de maatregelen in kaart te brengen, maatregelen goed te kunnen onderbouwen en om eventuele voorstellen voor mitigerende maatregelen (in het geval

dat er mogelijk sprake is van negatieve effecten) en flankerend beleid op te baseren.

In de eerste fase tot aan het toetsbaar voorontwerp hebben we het fundament gelegd voor de nog uit te voeren impactanalyse. We hebben onder meer een schets opgesteld van de huidige situatie in het landelijk gebied van Zuid-Holland als het gaat om scores op indicatoren van de CBS Monitor Brede Welvaart, een schets van de productieketens waarin (en hun plek daarbinnen) Zuid-Hollandse bedrijven in de agrarische sector functioneren en van wat als autonome ontwikkelingen kan worden gezien (zie bijlage). Daarnaast ontwikkelen we een aanpak om samen met de gebieden de analyse uit te voeren.

4.4.1. Brede welvaart

Op de indicatoren voor brede welvaart scoort het landelijk gebied in Zuid-Holland in de huidige situatie over het algemeen goed in vergelijking met het stedelijk gebied in Zuid-Holland en met het gemiddelde van het landelijk gebied in Nederland. Hierbij moet worden opgemerkt dat het gaat om een selectie van onderwerpen. Over het voorzieningenniveau zeggen deze indicatoren bijvoorbeeld niet direct iets. Bovendien is bekend dat in het stedelijk gebied de spreiding veel groter is. We zullen deze indicatoren inzetten om de komende jaren de effecten van het ZH-PLG op het landelijk gebied te monitoren.

4.4.2. Sectoren

We hebben ook een schets gemaakt van de belangrijkste sectoren: melkveehouderij, akkerbouw, glastuinbouw, bollen- en bomenteel.

Inzicht in sectoren en ketens is nodig om effecten goed te kunnen inschatten en analyseren en vorm te geven aan de transitie. Ook voor deze schetsen geldt dat het niet meer is dan een beginpunt en input voor het te voeren gesprek.

4.4.3. Aanpak

Daarnaast nemen we in deze versie van het ZH-PLG (zie bijlage) een grove eerste aanzet – op basis van expert judgement – op voor de impactanalyse voor de voorgenomen maatregelen. Op basis van de gehanteerde methode zullen we ‘steekproefgewijs’ het gesprek aangaan met inwoners en ondernemers om de resultaten uit de expert judgement te toetsen en verfijnen. In de selectie van gebieden komen minimaal de drie kerngebieden en de belangrijkste sectoren (veeteelt, akkerbouw en tuinbouw) terug. Het gaat om intensieve trajecten. We werken een plan van aanpak uit voor dit traject.

Onderdeel van het plan van aanpak is een ‘menukaart’ met suggesties voor toekomstbestendige economische activiteiten in het landelijk gebied. Deze menukaart dient als inspiratiebron en als onderlegger voor uit te werken ondersteuning voor ondernemers die op de kansen willen inspelen en is daarmee een toevoeging aan de gebiedsprocessen. Ook hiervoor gaan we in gesprek met inwoners en ondernemers.

Alle hierboven genoemde onderdelen staan uitvoerig beschreven in de bijlage.

5. Wanneer doen we wat en wat hebben we nodig

We zien in dat het ZH-PLG ambitieuze voorstellen bevat. In dit hoofdstuk beschrijven we wanneer we wat doen en wat we nodig hebben om deze plannen uit te voeren. We geven een vooruitblik op de adaptieve programmering door aan te geven hoe we vooralsnog maatregelen en projecten willen gaan prioriteren en faseren, de instrumenten die we in kunnen zetten, de inschatting van de kosten, een beschrijving van risico's die we zien en welke randvoorwaarden we stellen omdat we niet alles in eigen hand hebben.

5.1. Vooruitblik: fasering en prioritering

Fasering en prioritering is nodig omdat het ene doel dwingender is dan het andere. Ook moeten we kosteneffectief met ons geld omgaan.

Daarom prioriteren en faseren wij maatregelen en projecten (voorlopig) op de volgende onderdelen:

- Maatregelen en projecten die bijdragen aan de wettelijke doelstellingen met een korte tijdsperiode en al voldoende concreet zijn;
- Maatregelen en projecten die bijdragen aan opgaven in gebieden waarop de nood het hoogst is;
- Maatregelen en projecten die bijdragen aan ecologische én economische doelstellingen voor toekomstperspectief van een gebied;
- Maatregelen en projecten die met elkaar kunnen worden gecombineerd en daardoor bijdragen aan meerdere opgaven;
- Maatregelen en projecten waarover overeenstemming bestaat met en tussen partners in het gebied.

Deze punten lichten we navolgend uitgebreider toe.

Met de prioritering wordt op korte termijn sturing gegeven aan emissiereductie van stikstof, broeikasgassen, gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten naar de lucht, de bodem en het water en dat er sturing komt op natuurherstel- en ontwikkeling binnen en buiten N2000 gebieden.

Dit is nodig om te voldoen aan de internationale wettelijke verplichtingen op het gebied van natuur en water. Natuurherstel van N2000-gebieden is ook nodig om op korte termijn ontwikkelruimte te creëren voor vergunningverlening, ten behoeve van (agrarische) bedrijven, infrastructuur, woningbouw, energievoorziening en andere maatschappelijke ontwikkelingen.

Bijdragen aan wettelijke doelstellingen met korte tijdsperiode en al voldoende concreet zijn

Gelukkig hoeft niet elke doelstelling op hetzelfde moment gereed te zijn. We kiezen er daarom voor om de uitvoering van maatregelen en projecten te faseren op basis van de mijlpalen voor het bereiken van de wettelijke doelstellingen. Hiermee bedoelen we dat we in de programmering prioriteit geven aan maatregelen en projecten die bijdragen aan de wettelijke doelstellingen met een korte tijdsperiode (eerdere deadline). Dit betekent dat maatregelen en projecten die bijdragen aan natuurherstel, stikstofreductie en waterkwaliteit voornamelijk in de tijd voorrang krijgen op maatregelen en projecten die bijdragen aan waterbeschikbaarheid en biodiversiteit. Deze keuze neemt niet weg dat we eveneens investeren in maatregelen en projecten voor alle doelstellingen en daar ook al afspraken over maken voor vastlegging. We voeren deze prioritaire maatregelen en projecten alleen op een eerder moment uit.

Bijdragen aan opgaven in gebieden waarop de nood het hoogst is

We beschreven eerder al dat we zien dat de nood hoog is. Met name op de natuuropgave is de druk zodanig hoog, dat het mogelijk is dat onomkeerbare schade ontstaat. Dat willen we voorkomen.

Bovendien is de provincie wettelijk verplicht alle maatregelen te nemen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden te realiseren in termen van behoud (geen verslechtering) maar soms ook verbetering (kwaliteit) of uitbreiding (areaal). Het voldoen aan deze wettelijke verplichting is bovendien een essentieel element in het oplossen van het stikstofvraagstuk. Het behouden van de natuur die er was ten tijde van de aanwijzing van Natura 2000-gebieden is al een forse uitdaging. We geven daarom prioriteit aan Natura 2000-gebieden waarvan de behoudsdoelstelling voor minimaal een van de natuurdoelen niet zal worden gehaald.

Bijdragen aan emissiereductie CO₂ uit veenbodems in prioritaire veenweidegebieden

Ook zijn in het veenweidegebied een aantal prioritaire gebieden aangewezen. Dit zijn de Alblasserwaard, Krimpenerwaard en de omgeving van de Nieuwkoopse Plassen.

In deze gebieden vindt tweederde van CO₂-uitstoot uit veenbodems plaats. Maatregelen en projecten in deze gebieden die bijdragen aan emissiereductie van CO₂ uit veenbodems krijgen prioriteit boven soortgelijke maatregelen in andere deelgebieden.

Bijdragen aan ecologische én economische doelstellingen voor toekomstperspectief van gebied

Onderdeel van onze ambitie is om naast het creëren van een vitaal landelijk gebied ook bij te dragen aan de brede welvaart in Zuid-

Holland. Zo streven we onder meer een toekomstbestendige economie in het landelijk gebied die ecologisch en economisch volhoudbaar is.

We zien dat economische en ecologische volhoudbaarheid van elkaar afhankelijk zijn. Groen doen als je rood staat is moeilijk. Daarom streven we naar een systeem waarin verduurzaming van de bedrijfsvoering loont.

Dat betekent voor ons dat maatregelen en projecten prioriteit krijgen als deze ook bijdragen aan een aantrekkelijk verdienmodel van agrariërs of aan de doelstellingen van de Greenports voor de toekomst van de tuinbouw. Indien een noodzakelijke maatregel of project vooral het ecologisch belang dient, dan hebben we het liefst dat deze ook een economische stimulans biedt. Denk bijvoorbeeld aan financiële compensatie voor vrijwillige beheermaatregelen in agrarisch gebied voor soortenbehoud.

Bijdragen aan meerdere opgaven met combinaties

Door de verschillende opgaven die in het landelijk gebied moeten worden aangepakt en de algemene druk op de ruimtelijke inrichting van Zuid-Holland, heeft het onze voorkeur dat maatregelen en projecten met elkaar kunnen worden gecombineerd. Combinaties hangen bijvoorbeeld af van de overlap tussen de betreffende functies van de bodem (bodemtype, grondwaterstand), lucht (stikstof) en water (kwaliteit en waterpeil). Een voorbeeld is het combineren van maatregelen en projecten voor verduurzaming veehouderij, groenblauwe dooradering en waterkwaliteit. Idealiter leiden combinaties van maatregelen tot groter doelbereik voor het ZH-PLG, doelmatige inzet van middelen en vergroot het de

haalbaarheid van de ambitie en doelstellingen voor het landelijk gebied.

Overeenstemming met en tussen partners in het gebied

Het succes voor het creëren van een nieuwe balans in het landelijk gebied is grotendeels afhankelijk van de samenwerking in het gebied. We geven prioriteit aan maatregelen en projecten waarvoor we de handen al op elkaar krijgen met partners in het gebied.

Indien na vaststelling van het ZH-PLG nieuwe inzichten leiden tot voorstellen voor nieuwe of andere maatregelen, kunnen we een nieuwe afweging maken. Dit is mogelijk op voorwaarde dat de

Voorbeeld instrumenten natuur

Voor de verschillende thema's in het ZH-PLG kunnen diverse instrumenten ingezet worden. Instrumenten voor natuur zijn onder te verdelen in subsidies, wet- en regelgeving, verwerving en aannemen, beleidsinstrumenten en dashboards. Deze instrumenten vallen onder alle drie de typen instrumenten uit bovenstaand overzicht. Voor natuur-subsidies geldt bijvoorbeeld de ANLb. Beheerplannen voor Natura 2000-gebieden zijn een voorbeeld van wet- en regelgeving dat kan worden ingezet. Er zijn echter ook instrumenten die nog missen, zoals een mogelijkheid om ecologische verbindingszones, wilgengrienden en moeilijk bereikbare percelen dekkend te financieren. Ook mist een aantrekkelijke beheersubsidie die meer biedt dan alleen kostenderving zoals het ANLb bij weidevogelbeheer.

aanpassing onverminderd leidt tot het bereiken van de doelen in het gebied. We willen van deze mogelijkheid gebruiken maken indien bijvoorbeeld voor een nieuwe maatregel meer draagvlak is dan voor een maatregel zoals in deze versie van het ZH-PLG opgenomen.

5.2. Instrumenten

We kunnen diverse instrumenten inzetten die nodig zijn voor het bereiken van de doelen in het landelijk gebied. Zie tabel 4 een niet-uitputtend overzicht van verschillende typen instrumenten. Deze instrumenten zijn enerzijds nodig om maatregelen te borgen in beleid (vooral het ruimtelijke instrumentarium) en anderzijds om daadwerkelijk tot realisatie over te gaan. Soms is borging een noodzakelijke voorwaarde om de uitvoering mogelijk te maken, bijvoorbeeld als het gaat om een bestemmingswijziging. Borging kan ook gezien worden als een kritische succesfactor om juridische zekerheid te verschaffen. Ook zullen soms meerdere instrumenten nodig zijn om een doel te bereiken.

Meewerkend waar mogelijk, sturend waar nodig

Deze instrumenten kunnen op diverse manieren worden ingezet: meer sturend of meer volgend. Daarbij geldt dat het ene instrument van nature dwingender is dan het andere. Om een voorbeeld te schetsen: de ruimtelijke verordening bevat bindende voorschriften, bij een subsidie beslist de initiatiefnemer zelf of deze een aanvraag indient. De strategie van het ZH-PLG is meewerkend waar mogelijk, sturend waar nodig', met daarbij de belangrijke kanttekening dat de provincie van meet af aan sturend moet optreden omdat anders de doelen niet tijdig worden gerealiseerd. Er is geen ruimte om 'het

rustig even aan te kijken'. De realiteit is dat de opgave groot is en de maatregelen ingrijpend. We realiseren ons dat tegen een deel van de maatregelen weerstand kan ontstaan bij ondernemers en inwoners.

Wij vinden het belangrijk om te benadrukken dat wij het beschikbare instrumentarium inzetten om te garanderen dat binnen de gebiedsprocessen de wettelijke doelen in het landelijk gebied worden gerealiseerd. Hierbij komt onze rol als gebiedsautoriteit terug in het juridische en financiële instrumentarium, waar kaders over ruimtelijke inrichting worden meegegeven, budgettering wordt bepaald en waar wij handelen vanuit onze rol als bevoegd gezag. Onze rol als gebiedspartner komt duidelijk terug in het financiële en communicatieve instrumentarium. Hierbij kunnen wij actief bijdragen aan de best mogelijke oplossingen voor het landelijk gebied door bijvoorbeeld subsidiëring van projecten en maatregelen en expertise en ondersteuning binnen gebiedsprocessen.

Tabel 3 Overzicht van verschillende typen instrumenten (niet uitputtend)

Type	Categorie	Instrumenten
Juridisch	Ruimtelijke Ordening	Omgevingsvisie
		Omgevingsverordening
		Omgevingsprogramma's
	Bevoegd gezag natuur en grondwater	Vergunningverlening
		Toezicht houden, monitoring
		Handhaven
		Juridische borging beleidsregels
		Normeren en beprijzen
	Beheer	(vaar) wegbeheer
		Beheerplannen Natura 2000
Financieel	Investeren en financieel participeren	Deelnemingen
		Garantstellingen
		Leningen
		Belonen
		Subsidies
	Uitvoeringsnota Grondbeleid, waaronder grondbeleid instrumentarium	Verwerving
		Uitgifte
		Overdracht
		Beheer
		Grond gerelateerde instrumenten
		Verpachting
		Kavelruilprocessen
	Inkopen	Landinrichting
		Inkoopbeleid
		Inhuur
		Opdrachtverlening
	Professionele inzet	Launching customer
		Trekkerschap
		Capaciteit
		Expertise
Ondersteuning		
Communicatie	Afspraken maken en communicatie	Bestuurlijk overleg
		Overeenkomsten
		Lobby
		Loket
		Coaching
		Voorlichting
		Kennisdeling
		Dashboards

5.3. Kosten

De financiële middelen die nodig zijn voor het realiseren van de opgaven in het landelijk gebied zullen voor een groot deel door het Rijk beschikbaar worden gesteld. Het zogenoemde Transitiefonds is de belangrijkste financieringsbron. Het kabinet heeft op 15 december 2022 een wetsvoorstel voor de instelling van dit Transitiefonds ingediend bij de Tweede Kamer. Tot en met 2035 zal cumulatief € 24,3 miljard in het fonds gestort worden. De bedoeling is dat het fonds vanaf het begrotingsjaar 2024 gebruikt kan worden. De middelen in het Transitiefonds zijn indicatief over de provincies verdeeld, zonder dat dit een trekkingsrecht behelst. Een deel van dit bedrag wordt aan ons beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van 'maatregelpakketten'. Een ander deel zal het Rijk zelf besteden aan rijksbeleid, waarmee ook opgaven in Zuid-Holland worden gerealiseerd. De verhouding tussen beide delen is nog onduidelijk.

Realisatie van projecten in Zuid-Holland gaan gepaard met hoge kosten. Dit geldt ook voor projecten in het landelijk gebied. Een deel van de projecten vindt plaats binnen de Greenports (glastuinbouw, Bollenstreek en Boskoop) en in de verstedelijkte kustzone waar de druk op de ruimte hoog is. Daardoor zijn met name grondprijzen en vastgoedprijzen bovengemiddeld hoog. Daarnaast vragen we veel aanpassingen van ondernemers in de kapitaalintensieve land- en tuinbouw. Dit heeft doorwerking naar het bedrag dat we nodig achten. De globale kostenraming is voortgekomen uit een globale inschatting van de kosten voor de maatregelpakketten tot 2035. De eerste raming van het bedrag dat we nodig achten is 9 miljard + PM.

Landschap en natuurversterking	Toekomstbestendige land- en tuinbouw
€ 3,9 miljard + PM	€ 4 miljard + PM
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Realisatie provinciale opgave Natura 2000 ▪ Maatregel Groenblauwe dooradering ▪ Maatregel Nieuwe en vitale bossen ▪ Maatregel NNN ▪ Maatregel VHR-doelbereik buiten natuurgebieden ▪ Maatregel Overgangsgebieden 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Verduurzaming veehouderij ▪ Maatregel Verduurzaming akkerbouw ▪ Maatregel Natuurinclusieve (glas)tuinbouw ▪ Maatregel Ondersteuning bedrijfsvoering
Verbetering waterkwaliteit	Toekomstbestendig water- en bodemsysteem
€ 0,1 miljard + PM	€ 1 miljard + PM
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Aanpak waterkwaliteit landbouw ▪ Maatregel Emissiereductie bollenteelt ▪ Maatregel Emissiereductie boomteelt ▪ Maatregel Emissiereductie glastuinbouw 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Maatregel Reductie CO₂-emissie uit veenweiden ▪ Maatregel Toekomstbestendig watersysteem

Hier zitten geen beheerkosten in. Ook zijn kosten die nodig zijn voor aanpassingen in het watersysteem (te bepalen bij deltabeslissing 2026), aanvullende maatregelen voor de Kader Richtlijn Water, realisatie van VHR-doelen na 2035 en kosten die nodig zijn voor sociaal economische investeringen niet inbegrepen.

Aanvullend willen we helder maken dat de globale kostenraming de volgende disclaimer heeft:

- We gaan niet uit van de mogelijkheid om alles via het compensatiefonds te doen. De raming is exclusief btw. Fiscale aspecten PM.
- We hanteren prijspeil 2023. We gaan niet uit van een eenmalige kasschuif dus we hebben indexeringsafspraken nodig.
- PM (tijdelijk) beheerkosten.
- PM structurele beheerkosten.
- PM proceskosten.

Naast bijdragen uit het Transitiefonds houden wij rekening met eerder toegezegde én toekomstige rijksbijdragen, zoals voor het Natuurpact (ten behoeve van het Natuurnetwerk Nederland, natuur- en landschapsbeheer en tegemoetkomingen in faunaschade), Programma Natuur en de Impulsgelden bodemdaling (ten behoeve van de veenweideproblematiek).

5.4. Risico's

Wij voorzien vooralsnog een aantal risico's voor het welslagen van het ZH-PLG. In onderstaand overzicht benoemen wij risico's vanuit verschillende perspectieven zodat wij hier integraal op kunnen sturen. Deze risico's hebben gevolgen voor onder meer geld, tijd en kwaliteit voor de implementatie van het ZH-PLG. Dit overzicht vullen wij in de navolgende versies verder aan, onder meer op risico's voor specifieke inhoudelijke maatregelen. Ook gaan wij in de volgende versies verder in op hoe we deze risico's willen en kunnen

beheersen. Zoals benoemd in hoofdstuk 3 willen we over bepaalde risico's met het Rijk afspraken maken om te voorkomen dat de gevolgen van sommige risico's onbedoeld worden afgewenteld op bijvoorbeeld initiatiefnemers.

Politiek risico: versplinterend politiek en maatschappelijk landschap leidt tot stilstand in besluitvorming en beperkt voortgang en effect van het ZH-PLG

Het versplinterende politieke en maatschappelijke landschap in Zuid-Holland en in Nederland, kan leiden tot stilstand in de besluitvorming en daarmee tot beperkte voortgang van het ZH-PLG. Bestuurlijke standpunten over inhoudelijke kaders blijven hierdoor mogelijk uit. Stilstand betekent in dit geval achteruitgang. Het kan leiden tot afname van de animo in de gebiedsprocessen en het draagvlak in de omgeving en daarmee negatieve impact op het doelbereik van het ZH-PLG. Dit kan ook leiden tot een achteruitgang van de fysieke leefomgeving. Met onze adaptieve aanpak sturen wij op gestructureerde besluitvorming in elk fase van het programma.

Een voorbeeld is de totstandkoming van het landbouwakkoord. De provincie heeft geen invloed op dit proces terwijl dit akkoord zowel inhoudelijk als procesmatig grote impact heeft op het ZH-PLG. Voor de transitie van de landbouw zijn gedragen afspraken onmisbaar. Bij verschillende maatregelen stellen wij het landbouwakkoord als randvoorwaarde. Als het landbouwakkoord ontbreekt of een sterk afgezwakte vorm krijgt, dan wordt het moeilijker voor de provincie om de gestelde doelen te bereiken.

Financieel risico: Grote onzekerheidsmarge kosteninschatting

Gezien de vele onzekerheden op dit moment hebben we veel voorlopige aannames (bv over grondkosten/beheerkosten) moeten doen voor de kosteninschatting van maatregelen. De onzekerheidsmarge van de financiële onderbouwing van het ZH-PLG is hierdoor hoog. Bedragen kunnen zowel hoger als lager uitvallen. Indien de financiële middelen niet toereikend zijn om de maatregelen in het ZH-PLG uit te voeren, dan moeten wij een afweging maken over welke maatregelen wel of niet, al dan niet in beperkte mate, worden uitgevoerd.

Juridisch risico: juridische houdbaarheid nieuwe instrumenten

Bij nieuwe instrumenten en maatregelen die nodig zijn voor het bereiken van de doelen in het landelijk gebied horen ook onzekerheden hoe deze juridisch juist kunnen worden geborgd. Hierdoor kan de juridische houdbaarheid van deze instrumenten en maatregelen onder druk komen te staan met nadelige gevolgen voor de effectiviteit van het programma, draagvlak vanuit de omgeving en tijd en geld om onvolkomenheden te herstellen.

Technisch risico: Beperkte integraliteit maatregelpakketten leidt tot deeloplossingen in plaats van een integrale aanpak

De doelen en opgaven in het Zuid-Hollands landelijk gebied zijn sterk met elkaar verweven. Idealiter dragen maatregelen bij aan meerdere doelen en opgaven. Dit is technisch complex en brengt onzekerheden met zich mee. Het is hierdoor mogelijk dat maatregelpakketten beperkt integraal zijn met als gevolg dat deeloplossingen ontstaan. Wij sturen op het uitwerken van integrale maatregelen die samen groter zijn dan de som der delen.

Organisatorisch/operationeel: Beperkte capaciteit kan leiden tot onzorgvuldigheden in proces en uitwerking met gebiedspartners
De uitwerking van het ZH-PLG met gebiedspartners vraagt veel personele inzet van de provincie en de andere partners in de gebieden. De inhoudelijke uitwerking van het programma is complex, het proces omvangrijk gezien alle diverse partijen en belangen en de tijdsdruk is hoog. De personele capaciteit is op dit moment niet voldoende en dat kan onbedoeld leiden tot onzorgvuldigheden in het proces en de inhoudelijke uitwerking van het ZH-PLG. Dit gaat mogelijk ten kosten van de kwaliteit van het ZH-PLG en het draagvlak vanuit de omgeving. Wij verkennen in overleg met het rijk in hoeverre middelen uit het transitiefonds ingezet kunnen worden voor uitbreiding van personele capaciteit. Deze risico's met betrekking tot capaciteit gelden ook voor de uitvoering van het ZH-PLG.

Geografisch risico: Beperkte afstemming programma's aangrenzende provincies leidt tot tegenstrijdigheden
De provinciale programma's landelijk gebied van aangrenzende provincies zijn door de tijdsdruk op het proces vooralsnog beperkt met elkaar afgestemd. Voor specifieke gebieden geldt bijvoorbeeld dat PZH regie voert over een gebiedsproces dat ook deels betrekking heeft op grondgebied van andere provincies. Indien dit leidt tot tegenstrijdigheden voor bepaalde grensoverschrijdende gebieden (zoals de Natura 2000 en/of NOVEX gebieden) kan dit invloed hebben op de effectiviteit en uitvoerbaarheid van de programma's. Om dit te voorkomen of eventueel te herstellen is mogelijk meer tijd en geld nodig om deze programma's met elkaar in lijn te brengen.

Maatschappelijk risico: onvolkomenheden leiden tot afname betrokkenheid en draagvlak van maatschappelijke partners
Zowel onvolkomenheden in het proces (zoals vertraging) als de inhoudelijke uitwerking van het ZH-PLG (zoals onjuistheden) kunnen leiden tot afname van de betrokkenheid van maatschappelijke partners en hun draagvlak voor het ZH-PLG. Dit tast de kracht van het ZH-PLG aan. De betrokkenheid van onze maatschappelijke partners in de gebieden maakt het ZH-PLG effectiever (meer impact op doelbereik). Ook kunnen onvolkomenheden leiden tot onnodig verlies van draagvlak. Wij blijven prioriteit geven aan onze gebiedsgerichte samenwerkingen binnen de mogelijkheden die wij hebben.

5.5. Randvoorwaarden

Naast financiële randvoorwaarden zijn er randvoorwaarden die voor ons van belang zijn om te komen tot concrete en succesvolle aanpak van de opgaven van het ZH-PLG. De rol van het Rijk is op veel onderdelen cruciaal. Wij verwachten daarom het volgende van het Rijk:

- Beschikbaar stellen van Rijksregelingen voor bedrijfsbeëindiging en verplaatsing of innovatie die impact hebben in Zuid-Holland waarbij er wordt gestreefd naar een minimale impact van 0,6 Kton NH₃ reductie per jaar, wat gelijk staat aan het basispad.
- Verantwoording van de gerealiseerde NH₃ reductie door generieke Rijksmaatregelen in Zuid-Holland uitgedrukt in Kton NH₃ per jaar.
- Bieden van een oplossing voor PAS-melders en interimmers. In Zuid-Holland hebben ca. 200 PAS-melders zich aangemeld voor

legalisatie. Wij vinden het belangrijk dat deze PAS-melders snel helderheid krijgen over hun situatie en zo snel mogelijk gelegaliseerd worden. Wij helpen bij de legalisatie-opgave, maar het Rijk blijft verantwoordelijk, ook voor voldoende stikstofruimte voor legalisatie. Het legaliseren van de PAS-melders en interimmers is essentieel aangezien het de voortgang en draagvlak van de gebiedsprocessen bevordert. De deadline voor legalisatie van PAS-melders is februari 2025, dit is landelijk vastgelegd in het legalisatieprogramma PAS-meldingen.

- Uitwerken van een landelijke KPI-set en bijbehorende verplichte afrekenbare stoffenbalans. Dit is nodig voor doelsturing en monitoring op bedrijfsniveau. We zouden graag zien dat het Rijk bekend maakt wat het pakket generieke Rijksmaatregelen betekent voor de landbouw en de stikstofreductie. Hiervoor wachten wij ook op het Landbouwakkoord.
- Duidelijkheid geven over de meetcorrectie. In Zuid-Holland is bij de Natura 2000-gebieden langs de kust een aanzienlijk deel van de stikstofdepositie onverklaard. Ook verzoeken wij het Rijk om een effectieve buitenlandpak op te zetten om de stikstofdepositie uit het buitenland te verminderen. In de Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden, en voornamelijk langs de kust, veroorzaakt het buitenland een zeer aanzienlijk deel van de depositie.
- Duidelijkheid geven over de doelstellingen voor alle opgaven en de hardheid van deze doelstellingen. Momenteel zijn de doelen voor natuur en klimaat slechts indicatief. Om tijdens gebiedsprocessen duidelijkheid te verschaffen, is het noodzakelijk om alle doelen voor de opgaven helder te formuleren en de hardheid ervan vast te stellen.

- Het nastreven van integraliteit tussen klimaatakkoord en andere Rijksprogramma's. Broeikasemissies uit de glastuinbouw vallen buiten het NPLG, wij streven echter naar een integrale benadering tussen verschillende doelen en sectoren.
- Duidelijkheid over een nationaal kader ten aanzien van generieke maatregelen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen (mestwetgeving, uitvoeringsagenda Toekomstvisie gewasbeschermingsmiddelen 2030).

Randvoorwaarden verduurzaming van Haven Industrieel Complex

De ontwikkelingen binnen het Haven Industrieel Complex is zoals eerder benoemd een belangrijk raakvlak voor het ZH-PLG. Het Rijk moet ervoor zorgen dat de industriemaatregelen, afspraken met de industrie en mobiliteitsmaatregelen voldoende NO_x-reductie opleveren om de landelijke reductiedoelstellingen te behalen.

Noodzakelijke randvoorwaarden voor de verduurzaming van de industrie in het HIC zijn:

- De tijdige aanwezigheid van de benodigde energie-infrastructuur;
- Voldoende stikstofruimte voor die energie-infrastructuurprojecten;
- Voldoende stikstofruimte voor projecten rondom de energietransitie
- Voldoende stikstofruimte voor ombouw en afbouw van productiefaciliteiten.

De transitie naar een duurzame energievoorziening zorgt tijdelijk voor extra stikstofemissie. De samenhang tussen de uitstoot van extra stikstof – door de noodzakelijke investeringen voor infrastructuur en duurzame productiefaciliteiten enerzijds – en het behalen van de vereiste 38% emissiereductie zal inzichtelijk moeten worden gemaakt door/voor het gebied.

5.6. Monitoring en evaluatie

Bij onze adaptieve aanpak hoort regelmatige monitoring en evaluatie. Op verschillende manieren monitoren en evalueren we het bereik van de doelen voor het landelijk gebied. Op basis van inzichten die hier uit voortkomen passen wij regelmatig onze plannen aan.

Natuurmonitoring en actualisatie Natura 2000-beheerplannen

Middels natuurmonitoring houden wij zicht op het bereik van de doelen voor diverse natuuropgaven. We willen per gebied een monitoringsprogramma opstellen om de effectiviteit van maatregelen te beoordelen en het functioneren van het systeem op langere termijn te monitoren. Dit werken we per gebied uit in de Natura 2000-beheerplannen. Inzichten uit natuurmonitoring benutten we om beleid en beheerplannen te actualiseren. Ook nemen we hierin de adviezen van de Ecologische Autoriteit mee.

Beheer- en herstelmaatregelen binnen het Natura 2000-gebied zonder grote maatschappelijke impact worden in het beheerplan uitgewerkt. We vinden het passend de uitwerking van en besluitvorming over maatregelen buiten het Natura 2000 gebied of binnen het gebied maar met grote maatschappelijke impact

onderdeel te laten zijn van de gebiedsprocessen voor het ZH-PLG. Een belangrijke bouwsteen van Natura 2000-beheerplannen zijn de habitat- en leefgebiedkaarten. Deze worden met een zekere frequentie geactualiseerd op basis van vegetatiekarteringen. De habitat- en leefgebiedkaarten van de eerste generatie beheerplannen dienen als referentie voor het toetsen van de behoudsdoelstellingen. Dit zijn ook de kaarten die zijn opgenomen in Aerius en daarmee bepalend zijn voor de stikstofopgave en doorwerken in de vergunningverlening.

Eén van onze wettelijke taken is het opstellen van Natura 2000-beheerplannen. In een beheerplan wordt per Natura 2000-gebied beschreven hoe het landschaps-ecologisch systeem in elkaar zit, hoe de natuur er op dat moment voorstaat, hoe groot de resterende opgave is, wat de belangrijkste knelpunten en drukfactoren zijn, welke maatregelen nodig zijn om die opgave te realiseren en hoe dit alles gefinancierd en gemonitord wordt. Daarnaast kunnen bepaalde activiteiten vrijgesteld worden van vergunningverlening. Natura 2000-beheerplannen worden in beginsel elke 6 jaar geëvalueerd en geactualiseerd maar tussentijdse actualisatie is altijd mogelijk. Alle vigerende Natura 2000-beheerplannen waarvan Zuid-Holland voortouwnemer is moeten in 2025 of 2026 zijn geactualiseerd. Voor Solleveld & Kapittelduinen is dit 2028. Dit zijn wettelijke termijnen. Voor 3 gebieden loopt deze actualisatie al. Voor de andere gebieden zal dit in 2023 of 2024 starten.

Naast een behoudsdoelstelling kennen veel Natura 2000-gebieden ook één of meer wettelijk vastgelegde uitbreidingsdoelstellingen (areaal). Dit zijn kwalitatieve doelstellingen die nog niet gekwantificeerd zijn. Het voornemen is deze kwantificering in de nieuwe generatie beheerplannen gestalte te geven door deze vast te leggen in habitat- en leefgebiedkaarten inclusief bijbehorende maatregelpakketten. Dit is een eerste stap naar invulling van de provinciale VHR-opgave. Deze nieuwe kaarten worden in Aerius opgenomen en kunnen consequenties hebben voor de stikstofopgaven en vergunningverlening.

5.7. Tijdlijn verdere ontwikkeling ZH-PLG

De tijdlijn voor verdere uitwerking van het ZH-PLG betreft:

- Uiterlijk 1 juli vrijgave toetsbaar voorontwerp van het gebiedsprogramma.
- Juli-december 2023: verrijking ZH-PLG 1.0 in samenwerking met het toetsteam van het NPLG en onze gebiedspartners richting ontwerp ZH-PLG. Verder werken aan voorbereiding uitvoeringsgereed maken van de ca 80 projectinitiatieven.
- Juli – maart 2024: focus op formuleren startbeslissingen per deelgebied.
- Maart 2024: vaststellen ZH-PLG 1.0 in PS.
- Vlak na vaststelling in PS: vaststelling startbeslissingen per deelgebied door GS / colleges B&W / Waterschappen.

